

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS**

**IEVA PAULAUSKAITĖ
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS MAGISTRANTŪROS
IŠTĚSTINĖS STUDIJOS**

**ŠEIMYNOSE GYVENANČIŲ VAIKŲ INTERESŲ
ĮGYVENDINIMAS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:
Prof. dr. Brigita Kairienė

Vilnius, 2018

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	3
ĮVADAS	4
SĄVOKŲ ŽODYNAS	7
1. VAIKO GLOBOS TEORINIS KONTEKSTAS	8
1.1. Vaikas kaip globos subjektas.....	8
1.2. Vaiko globos sistema.....	10
1.3. Vaiko globa šeimynoje.....	15
2. VAIKO INTERESAI IR JŲ ĮGYVEDINIMAS	21
2.1. Interesų samprata.....	21
2.2. Vaiko interesų įgyvendinimas, jam esant globoje.....	24
3. TYRIMAS “ŠEIMYNOSE GYVENANČIŲ VAIKŲ INTERESŲ ĮGYVENDINIMAS”	33
3.1. Empirinio tyrimo metodologija.....	33
3.2. Tiriamųjų charakteristika.....	37
3.3. Empirinio tyrimo rezultatų analizė.....	37
IŠVADOS	65
PASIŪLYMAI	67
LITERATŪROS SĄRAŠAS	68
SANTRAUKA	71
SUMMARY	72
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ	73

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

LR – Lietuvos Respublika

JT – Jungtinės Tautos

AR – aktuali redakcija

IVADAS

Problema ir jos aktualumas. Šeima yra vienintelis ir pagrindinis aspektas vaiko gyvenime, kuris jam garantuoja geras gyvenimo sąlygas, ugdo asmenybę, puoselėja pasitikėjimą tiek savimi, tiek kitais asmenimis, todėl labai svarbu, kokioje šeimoje auga vaikas ir kaip įgyvendinami jo interesai. Anot Česnuitytės (2012) šeima yra laikoma pradine socialine institucija vaiko gyvenime, kuri ugdo ir augina vaiko asmenybę, kuri kuria jo gyvenimo pagrindus. Nepaisant to, ne visi vaikai turi vienodas galimybes augti geroje ir pilnoje šeimoje, kurioje vaiku yra rūpinamasi, užtikrinami jo esminiai poreikiai bei interesai. Statistiniai duomenys rodo, kad ne maža dalis vaikų Lietuvoje netenka tėvų globos. Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis (2018), tėvų globos 2017 m. neteko 2402 vaikai, 2016 m. – 2184 vaikai, 2015 m. – 1837 vaikai. Kadangi didelė dalis vaikų yra globojami, aktualu kalbėti apie šeimos alternatyvas, apie vaiko globą ir vaiko interesų užtikrinimą, kuomet vaikas patenka pas globėjus.

Biologiniams tėvams mirus ar jiems nebegalint tinkamai rūpintis savo vaikais, pastarieji perduodami Lietuvos vaiko globos sistemos atsakomybei. LR įstatymai ir teisės aktai, tarptautiniai teisės aktai apibrėžia vaiko globos sąvoką, globos tikslą bei uždavinius, globos rūšis ir formas, globos steigimą ir jo principus, globos nustatymo ir proceso pagrindus, vaiko teisių ir geriausių interesų įgyvendinimą. Įstatymai reglamentuoja, kad vaiko globa yra įstatymų nustatyta tvarka patikėta juridiniam ar fiziniam asmeniui, vaiko priežiūra, jo auklėjimas bei kitų sąlygų sudarymas bei palaikymas ir vaiko asmeninių ir teisinių interesų gynimas.

Pileckaitė-Markovienė (2004) atkreipia dėmesį, kad tai, kur auga vaikas, daro įtaką jo asmenybės skirtumams. Todėl šiomis dienomis vis aktualiau tampa kalbėti apie vaiko globos institucijoje alternatyvą – vaiko globą šeimoje, o kai tam nėra galimybių - šeimynoje. Raudeliūnaitė ir Urbikaitė (2011) akcentuoja tai, kad vaikas, kuris auga šeimai artimoje aplinkoje, šiuo atveju šeimynoje, patiria daugiau gerų, su šeimos aplinka susijusių emocijų ir išgyvenimų. Autorės teigimu, šeimyna padeda vaikui geriau užtikrinti jo esminių poreikių tenkinimą ir interesų įgyvendinimą. Remiantis LR Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu (2000) (AR nuo 2018-07-17 iki 2018-12-31), vaiko globėjas turi spręsti visus klausimus, kurie susiję su vaiko interesais, jų įgyvendinimu, siekiant tinkamo vaiko vystymosi, auklėjimo, netekus jam tėvų ir patekus į globos sistemą. Kai vaikas auga šeimynoje, lengviau vaikui garantuoti jo psichinį bei fizinį saugumą; pasirūpinti jo sveikata ir mokslu; padėti vaikui palaikyti ryšius su tėvais (tais atvejais, kada tai

nekenkia vaiko interesams); pasirūpinti vaiko laisvalaikio praleidimo būdais, pagal jo amžių, išsivystymą, sveikatą bei pomėgius.

Plačiau analizuojant vaiko globą šeimynoje, tinklinga įvardinti veiklos tikslus – užtikrinti šeimos globojamų (rūpinamų) vaikų teisių ir įstatymų ginamų interesų įgyvendinimą ir apsaugą, suteikiant šiems vaikams tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jų fizinei, protinei, dvasinei, dorovinei bei socialinei raidai, ir tokią šeimos aplinką, kokios reikia jų gerovei, kad tinkamai pasirengtų savarankiškai gyventi šeimoje ir visuomenėje. Šeimos steigėjo ir dalyvio pagrindinė pareiga – įstatymų nustatyta tvarka rūpintis, auklėti, atstovauti šeimos globojamiems (rūpinamiems) vaikams ir ginti jų teises ir įstatymų saugomus interesus (LR Šeimynų įstatymas, 2010) (AR nuo 2018-07-01 iki 2018-12-31)).

Šeimynoje, kurioje gyvena globjami vaikai, svarbiausiai, kad vaiko interesai būtų išnagrinėti ir į juos būtų atsižvelgta. Geriausių vaiko interesų nuostatos minimos JT vaiko teisių konvencijos (1989) straipsniuose, kurie reglamentuoja apie vaiko atskyrimą nuo tėvų, tėvų atsakomybę už vaiko auklėjimą ir vystymąsi, vaiko, neturinčio galimybės augti savo šeimoje, specialią apsaugą ir paramą, įvaikinimą, neįgalių vaikų globą. Geriausiai vaiko interesai įgyvendinami, kai išklausoma vaiko nuomonė, į ją atsižvelgiama, sprendžiant visus su vaiku susijusius klausimus. Vykdamas vaiko globą, visada privaloma atsižvelgti į vaiko interesus, siekiant nepakenkti jo vystymuisi, gyvenimo gerovei, pasiruošimui savarankiškam gyvenimui ir integracijai į visuomenę.

Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis (2018) per paskutinius tris metus Lietuvoje globojamų (rūpinamų) vaikų skaičius šeimynose ir šeimynų skaičius kito nežymiai. Globojamų vaikų skaičius šeimynose 2015 m. – 458, 2016 m. - 460, 2017 m. – 443; šeimynų skaičius – išliko panašiai vienodas: 2015 m. – 55, 2016 m. - 55, 2017 m. – 54. Statistikos duomenys rodo, kad tai dideli skaičiai ir svarbu analizuoti tai, kaip įgyvendinami ir užtikrinami vaiko interesai jam gyvenant šeimynoje.

Išširtumas. Vaiko teisių įgyvendinimą ir interesų užtikrinimą nagrinėjo Sakalauskas (2000), Sagatys (2003), Krivka (2009), Kairienė (2013); Lauren E. Palmieri, T. P. La Salle (2017) tyrinėjo apie “prikljuojamas etiketes” globojamiems vaikams, to poveikį jo interesų įgyvendinimui; apie vaiko globos organizavimo principų įgyvendinimą Lietuvoje rašė Vitkauskas (2010); Jankowska, Lewandowska – Walter ir kt. autoriai (2015) tyrinėjo skirtumus tarp šeimoje augančių ir globojamų vaikų, kuri grupė tiriamųjų yra labiau linkusi į depresiją, savikontrolės trūkumą ir bendravimo problemas; vaiko globos organizavimą šeimynose tyrinėjo Ilgūnienė (2009); vaiko globos šeimynoje ypatumus aprašė Raudeliūnaitė ir Urbikaitė (2011); vaiko socialinės globos ypatumus ir kokybę tyrinėjo Žalimienė (2007); McWey, Ming Cui (2017) tyrinėjo kaip dažnai vaikai, esantys globoje, susitinka su tikraisiais

savo tėvais ir kaip tai turi įtakos jų elgesiui su globėjais; apie vaiko emocijas, jam esant globoje, nagrinėjo Harden, Morrison (2014).

Probleminis klausimas: kaip įgyvendinami šeimynoje gyvenančių vaikų interesai?

Tyrimo objektas: Šeimynose gyvenančių vaikų interesų įgyvendinimas

Tikslas – atskleisti šeimynose gyvenančių vaikų interesų įgyvendinimo aspektus.

Uždaviniai:

1. Apibūdinti globos sistemą;
2. Išanalizuoti vaiko globą šeimynoje;
3. Išanalizuoti teorines šeimynos dalyvių galimybes įgyvendinant globojamo vaiko interesus;

4. Ištirti šeimynos dalyvių patirtis įgyvendinant vaiko interesus.

Darbo metodai:

1. Mokslinės, teisinės, psichologinės, sociologinės literatūros ir teisės aktų analizė;
2. Kokybinis tyrimas. Duomenų rinkimo metodas - pusiau struktūruotas interviu;
3. Duomenų analizės metodas – turinio (content) analizė.

SAVOKŲ ŽODYNAS

Vaiko globa – be tėvų likusio vaiko globa, kuri yra įstatymų nustatyta tvarka patikima fiziniam ar juridiniam asmeniui, kuris tampa atsakingas už vaiko priežiūrą, auklėjimą ir ugdymą, kitų sąlygų, kurios vaikui tinka dvasiškai bei fiziškai augti, sudarymas. Vaiko asmeninių, turtinių teisių bei teisėtų interesų gynimas ir atstovavimas jiems (LR Vyriausybės nutarimas „Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo, 2002) (AR nuo 2018-07-01).

Laikinoji globa – laikinai be tėvų globos likusio vaiko priežiūra, auklėjimas, jo teisių ir teisėtų interesų atstovavimas bei gynimas šeimoje, šeimynoje ar institucijoje (LR Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (2000) (AR nuo 2018-07-17 iki 2018-12-31).

Nuolatinė globa - nustatoma be tėvų globos likusiems vaikams, kurie esamomis sąlygomis negali grįžti į savo šeimą, ir jų priežiūra, auklėjimas, teisių bei teisėtų interesų atstovavimas ir gynimas pavedamas kitai šeimai, šeimynai ar vaikų globos (rūpybos) institucijai (LR Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (2000) (AR nuo 2018-07-17 iki 2018-12-31).

Vaiko globėjas - nuolat LR teritorijoje gyvenantis asmuo, kuris įstatymų nustatyta tvarka paskirtas užtikrinti likusio be tėvų globos vaiko priežiūrą, auklėjimą, atstovavimą jam, jo teisėms ir teisėtiems interesams (LR Vyriausybės nutarimas „Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo, 2002) (AR nuo 2018-07-01).

Šeimyna - Įstatymo ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka įsteigtas pelno nesiekiantis ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo, kuris globoja keturis ir daugiau vaikų šeimos aplinkoje. Bendras vaikų skaičius šeimynoje su savais vaikais – ne daugiau kaip aštuoni vaikai. Šis vaikų skaičius gali būti didesnis, kai broliai ir seserys neišskiriami, arba mažesnis, jeigu globojamas vaikas su negalia (LR Šeimynų įstatymas, 2010) (AR nuo 2018-07-01 iki 2018-12-31).

1. VAIKO GLOBOS TEORINIS KONTEKSTAS

1.1. Vaikas kaip globos subjektas

Kalbant apie vaiko globą, jos organizavimą ir planavimą svarbiausias subjektas šiame procese yra pats vaikas, jo interesai, norai ir galimybės. Todėl norint suprasti vaiko globos teorinį kontekstą, visų pirma reikia išnagrinėti, kokią vietą globos organizavimo procese užima pats vaikas, koks yra jo vaidmuo ir svarba. O norint garantuoti vaikų globos tikslų ir uždavinių įgyvendinimą organizuojant ir planuojant vaiko globą yra labai svarbu laikytis vaiko globos principų. LR Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatyme (2000) (AR nuo 2018-07-17 iki 2018-12-31) yra išskiriami šie vaiko globos steigimo principai:

- Vaiko interesai ir jų pirmumas. Anot Sakalausko (2000), organizuojant vaiko globą ar imantis bet kokių veiksmų, kurie yra susiję su vaiku, visų pirma turi būti atsižvelgiama į vaiko interesus. Vaiko interesai yra įstatymuose numatytos ir aprašytos vaiko teisės ir galimybės į šias teises, kurios turi būti įgyvendinamos konkrečiose situacijose. JT vaiko teisių konvencija (1989) (ratifikuota 1995 m.) ir LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (priimtas 1996 m.) reglamentuoja pagrindines vaiko teises ir laisves.

- Tapti vaiko globėjais pirmumo teisė atitenka vaiko giminaičiams ir artimiesiems, tačiau visų pirma svarbiausia, kad tai turi atitikti vaiko interesus. JT vaiko teisių konvencijoje (1989) akcentuojama, kad vaikas negali būti paliekamas be priežiūros ir globos. Tačiau kuomet vaikas netenka tėvų globos, labai svarbu atsižvelgiant į vaiko interesus parinkti jam tinkamus globėjus. JT vaiko teisių konvencijoje (1989) pabrėžiama, kad jeigu yra galimybė, turi būti būtinybė išsaugoti giminystės ryšius, siekiant tinkamai užtikrinti geriausias vaiko interesus, renkant vaiko globėjus, taip yra palaikoma vaiko teisė saugoti identiškumą, todėl visuomet yra teikiama pirmenybė globėjais tapti giminaičiams.

- Vaiko globa šeimoje. Anot Česnuitytės (2012), šeima yra pagrindinė ir pati svarbiausia institucija, kuomet kalba eina apie vaiką, jo auklėjimą, socializacijos procesą ir ugdymą. Dėl šių priežasčių, jeigu vaikas netenka savo tėvų globos, pirmenybė yra teikiama vaiko globai šeimoje, tačiau labai svarbu, kad tai nepažeistų vaiko interesų.

- Seserų ir brolių neišskyrimas. JT vaiko teisių konvencijoje (1989) minima, kad neišskyrimas su kitais šeimoje augančiais vaikais yra svarbus, tačiau jeigu tai nepažeidžia vaiko interesų. Kada yra organizuojama vaiko globa, netekus tėvų globos, labai svarbu ją organizuoti ir planuoti taip, kad būtų ieškoma galimybių broliams ir seserims globą gauti

kartu, vienoje institucijoje, šeimynoje ar šeimoje. Tačiau šis principas netaikomas, kuomet gali pažeisti vaiko interesus.

- Priimant sprendimus dėl vaiko globos, vaikui, kuris gali pats išreikšti savo nuomonę dėl globos vietos pasirinkimo, yra suteikiama teisė išsakyti savo nuomonę ir norus, prieš priimant sprendimą. JT vaiko teisių konvencijoje (1989) yra minima viena iš esminių vaiko teisių – galimybė laisvai reikšti savo nuomonę, pažiūras, kad ji būtų išklausoma ir į ją atkreipiamas dėmesys sprendimo priėmimo metu. Šioje konvencijoje akcentuojama, kad vaikui turi būti būtinai suteikta galimybė būti išklausytam ir kad į jo nuomonę reikia atsižvelgti.

Pastebėtina, kad vaiko globos steigimo principai yra orientuoti į patį vaiką bei jo interesus, vaikas, kaip globos subjektas, ir jo interesai turi pirmumo teisę, kada yra priimami su juo susiję sprendimai, siekiant užtikrinti geriausias vaiko interesus. Anot Kairienės (2013): „Lietuvoje teisinė vaiko padėtis yra pasikeitusi, tai reglamentuoja priimti teisės aktai, veikiančios vaiko teisių apsaugos institucijos, tačiau nepasikeitė tėvų požiūris, jų auklėjimo nuostatos savo vaikų atžvilgiu“ (p. 6). Vaiko geriausių interesų įvertinimas yra unikalus ir konkrečiose situacijose atliekamas individualiai, atsižvelgiant į aplinkybes, į patį vaiką kaip asmenybę ir jo aplinką. Kaip teigiama JT vaiko teisių komiteto komentare (2013): „<...> minėtos aplinkybės yra susijusios su daug skirtingų faktorių: amžius, lytis, brandos laipsnis, patirtis, priklausymas mažumos grupei, psichinė ar fizinė negalia, taip pat socialinis ir kultūrinis kontekstas.“ Pats vaiko interesų nustatymas turėtų būti pradedamas vertinti atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, kurios visais atvejais yra unikalios. Tai reiškia, kad kas tinka vienam vaikui, nebūtinai yra taikytina ir kitam.

Taip pat yra svarbu aptarti vaiko globos tikslą ir uždavinius, kur vaikas yra pagrindinis ir esminis subjektas, kada reikia įgyvendinti jo teises ir interesus. **Vaiko globos tikslas** – užtikrinti ir garantuoti vaiko priežiūrą ir auklėjimą aplinkoje, kur jis gali augti, tobulėti ir vystytis (LR Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas, 2000 (AR nuo 2018-07-17 iki 2018-12-31)). Vaiko auklėjimas globoje yra labai sudėtingas procesas vaiko globos organizavime, kur bendrą kompleksą sudaro teorinės žinios ir intuicija, ko rezultatas yra asmenybės galimybė priimti arba nepriimti vertybių, kurios vyrauja visuomenėje. Nors vaiko auklėjimo procesas yra sudėtingas visuomet, tačiau vaikas, kuriam yra skirta globa, daug sudėtingiau priima pamokas ir pastabas, kurias gauna ne iš savo artimųjų žmonių, todėl čia svarbus dėmesys atitenka globėjams bei asmenims, kurie organizuoja vaiko globos procesą, skiria globėjus, siekiant tinkamai įgyvendinti geriausias vaiko interesus. **Vaiko globos uždaviniai** (LR Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir

įgyvendinimo įstatymas, 2000 (AR nuo 2018-07-17 iki 2018-12-31)) taip pat yra orientuoti į patį vaiką, jo interesus ir poreikius:

1. Globėjas vaikui turi būti paskiriamas tas, kuris garantuotų rūpinimąsi vaiku, užtikrintų jam reikiamą auklėjimą, gebėtų atstovauti vaiko interesus ir ginti jo teises.

2. Vaikui turi būti sudarytos tokios gyvenimo sąlygos, kurios atitiktų vaiko sveikatą, amžių bei išsivystymą, vaiko poreikius.

3. Tinkamai paruošti vaiką savarankiškam gyvenimui, integracijai į visuomenę, siekiant užtikrinti jo pilnavertį gyvenimą, poreikių tenkinimą.

Nepaisant to, kad vaiko gerovė geriausiai yra užtikrinama šeimoje, jam artimoje aplinkoje, tačiau apžvelgus, kokią vietą vaiko globos procese užima pats vaikas, galima daryti išvadą, kad visas globos proceso organizavimas, tikslai bei uždaviniai yra orientuoti į vaiką, jo poreikių ir interesų tenkinimą. Jeigu globos nepavyksta užtikrinti šeimoje, geriausia to alternatyva – šeimyna, kur panašiausia aplinka į šeimos aplinką, kur atsižvelgiama į kiekvieno vaiko nuomonę, yra lengviau užtikrinti kiekvieno vaiko interesus.

1.2. Vaiko globos sistema

Pagrindiniai Lietuvos ir tarptautiniai teisės aktai, kurie reglamentuoja vaiko globą ir rūpybą yra šie: JT vaiko teisių konvencija (1989), Lietuvoje ratifikuota 1995 m., LR Konstitucija (1992) (AR nuo 2014-01-24), LR Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (2000) (AR nuo 2018-07-17 iki 2018-12-31), LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996) (AR nuo 2018-07-01), LR Socialinių paslaugų įstatymas (2006) (AR nuo 2018-07-01 iki 2018-12-31), LR Šeimynų įstatymas (2010) (AR nuo 2018-07-01 iki 2018-12-31), Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatai (2002) (AR nuo 2018-07-17). Šie įstatymai, teisės aktai apibrėžia vaiko globos sąvoką, globos tikslą bei uždavinius, globos rūšis ir formas, globos steigimą ir jo principus, globos nustatymo ir proceso pagrindus, vaiko teisių ir geriausių interesų įgyvendinimą. Įstatymai reglamentuoja, kad vaiko globa yra įstatymų nustatyta tvarka patikėta juridiniam ar fiziniam asmeniui, vaiko priežiūra, jo auklėjimas bei kitų sąlygų sudarymas bei palaikymas ir vaiko asmeninių ir teisinių interesų gynimas.

Siekiant tinkamai įgyvendinti geriausių vaiko, kuris neteko tėvų globos, interesus, įstatymai įvardina globos tikslus bei uždavinius. Vaikų globos vienas iš pagrindinių tikslų yra garantuoti vaiko priežiūrą bei auklėjimą aplinkoje, kur jis gali saugiai augti, tobulėti ir vystytis. Vaiko globos proceso metu yra iškeliami tokie uždaviniai, kaip globėjo paskyrimas vaikui, kuris gebėtų juo rūpintis ir auklėti; sudarytų vaikui gyvenimo sąlygas, kurios turėtų

atitikti jo amžių, sveikatą ir išsivystymą; globojant vaiką parengti jį savarankiškam gyvenimui šeimoje ir integracijai į visuomenę (LR Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas, 2000 (AR nuo 2018-07-17 iki 2018-12-31)).

Lietuvoje vaiko globa yra skirstoma į laikinąją ir nuolatinę. LR Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatyme, 2000 (AR nuo 2018-07-17 iki 2018-12-31) vaiko **laikinoji globa (rūpyba)** apibrėžiama kaip „<...> laikina be tėvų globos likusio vaiko priežiūra, auklėjimas, jo teisių ir teisėtų interesų atstovavimas bei gynimas šeimoje, šeimynoje, globos centre ar vaikų globos (rūpybos) institucijoje. Laikinosios globos (rūpybos) tikslas – grąžinti vaiką į šeimą. Vaiko laikinoji globa (rūpyba) trunka ne ilgiau kaip dvylika mėnesių. Nustačius, kad tėvai (tėvas ar motina), kuriems teikiamos socialinės paslaugos ir kita kompleksinė pagalba, deda pastangas pakeisti savo elgesį arba yra kitų priežasčių, kurios leidžia pagrįstai manyti, kad egzistuoja reali galimybė grąžinti vaiką į šeimą, valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija gali priimti sprendimą tęsti laikinąją globą (rūpybą), tačiau ne ilgiau negu šešis mėnesius. Bendra laikinosios globos (rūpybos) trukmė su pratęsimu negali viršyti aštuoniolikos mėnesių termino.“ Galima teigti, jog laikina globa yra priimtina vaikui, kuris pateko į globos sistemą, dėl to, kad siekiama grąžinti vaiką biologiniams tėvams, siekiant užtikrinti jo augimą, vystymąsi, interesų įgyvendinimą biologinės šeimos aplinkoje.

Pabedinskienė (2003) akcentuoja, kad laikinoji vaiko globa yra organizuojama, kada vaiko tėvai negali ir nesugeba pasirūpinti savo vaiku tinkamai, patenkinant jo esminius poreikius. Socialinės tarnybos bendrauja su biologine vaiko šeima organizuodamos laikiną globą, siekiant padėti spręsti iškilusias problemas bei padėti vaikui sugrįžti į šeimą. Norint nustatyti laikiną globą proceso metu nėra aišku, ar aplinkybės bei priežastys, dėl kurių vyksta šis procesas, bus laikinos ar nuolatinės. Kokios rūšies globa bus reikalinga, priklauso nuo padėties, kurioje yra vaikas. Vienas esminių ir bendriausių laikinos globos organizavimo ir steigimo bruožų yra jos tęsimas, kol bus panaikintos problemos ar priežastys, dėl kurių buvo įsteigta globa arba atsiras pagrindas nuolatinės globos steigimui, arba vaiko grąžinimui į šeimą.

Nuolatinė globa (rūpyba) yra nustatoma be tėvų globos likusiems vaikams, kurie esamomis sąlygomis negali grįžti į savo šeimą ir kurių priežiūra, auklėjimas, teisių bei teisėtų interesų atstovavimas ir gynimas pavedamas kitai šeimai, šeimynai, globos centrui ar vaikų globos (rūpybos) institucijai (LR Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas, 2000 (AR nuo 2018-07-17 iki 2018-12-31)). Nuolatinė vaiko globa yra nustatoma tais atvejais, kada vaikas neturi galimybės gyventi su savo tėvais dėl priežasčių, kurios nėra pašalinamos vykdant socialinę pagalbą šeimai, ir specialistai priima sprendimą, kad tėvai

negebės patys rūpintis savo vaiku ir ateityje. Išskirtiniais atvejais nuolatinės globos tikslas gali taip pat būti vaiko grąžinimas į šeimą, kada tėvams yra laikinai apribojama tėvų valdžia. Svarbu paminėti, kad priešingai nuo laikinosios globos, nuolatinė globa yra nustatoma, kada vaikas be tėvų globos lieka ne dėl trumpalaikių ir laikinų priežasčių, o ilgam laiko tarpui arba visam laikui netenka tėvų globos. Nuolatinė globa ir jos organizavimas yra siejami su tam tikromis priežastimis, dėl kurių vaikas neturi galimybių sugrįžti į šeimą, arba lieka be tėvų priežiūros kol nebebus pagrindo, dėl kurio buvo steigta nuolatinė globa. Nepaisant to, kad nuolatinė globa yra skiriama ne laikinai, tačiau išimtiniais atvejais, net ir esant nuolatinei globai yra galimybė vaikui sugrįžti į šeimą, kada tėvai įrodo, kad gali pasirūpinti vaiku bei imasi priemonių, kad susigrąžintų vaiką. Svarbu atkreipti dėmesį, kad vaiko nuolatinė ir laikinoji globa siejasi tuo, kad be tėvų globos likusio vaiko auklėjimas bei priežiūra, jo teisių ir interesų gynimas yra perduodamas kitai šeimai, šeimynai, globos centrui ar vaikų globos (rūpybos) institucijai, siekiant vykdyti vaiko auklėjimą, saugumo užtikrinimą ir parengimą savarankiškam gyvenimui.

LR Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatyme (2000) (AR nuo 2018-07-17 iki 2018-12-31) yra išskiriamos šios vaiko globos formos: globa šeimoje, šeimynoje, globos centre ir vaikų globos (rūpybos) institucijoje. Atkreiptinas dėmesys, kad vaiko globa šeimoje yra tarsi globos modelis, kada vaikas yra globojamas natūralioje šeimos aplinkoje, jam yra suteikiamos esminės galimybės augti, vystytis ir tobulėti, mokytis ir ugdyti savo asmenybę. Tačiau jeigu vaikas neteko tėvų globos, šeimoje jo globoti taip pat nėra galimybės, geriausia alternatyva – šeimyna. Kvieskienė (2003) akcentuoja vaiko globos šeimynoje procesą ir jo reikšmę, atkreipdama dėmesį, kad tai yra unikali, remiantis Europos patirtimi, vaikų globos institucija, kur yra siekiama kurti šeimyninę aplinką ir atmosferą, kuri labiausiai atitinka vaikų psichologinius bei socialinius poreikius, tinkamai užtikrina vaiko teises ir interesus, parengia vaiką savarankiškam gyvenimui.

Remiantis LR Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu (2000) (AR nuo 2018-07-17 iki 2018-12-31) galima apibendrinti vaiko globos formas:

1. Vaiko globa šeimoje – ne daugiau kaip trijų vaikų globa (bendras vaikų skaičius šeimoje su savais vaikais – ne daugiau kaip šeši vaikai) natūralioje šeimos aplinkoje. Yra išimčių, kuomet bendras vaikų skaičius gali būti viršijamas – kada yra neišskiriami sesės ir broliai.

2. Vaiko globa šeimynoje – kada juridinis asmuo globoja keturis ar daugiau vaikų, tačiau ne daugiau kaip aštuonis. Išimtiniais atvejais bendras vaikų skaičius gali viršyti normą, kada yra neišskiriami sesės ir broliai arba skaičius gali būti mažesnis, kada yra globojamas neįgalus vaikas.

3. Vaiko globa globos centre - kai vaikui nustatoma globa (rūpyba) globos centre ir jo globėju (rūpintoju) paskiriamas juridinis asmuo (Globos centras), o vaiko gyvenamoji vieta yra budinčių globotojų šeimoje;

4. Vaiko globa institucijoje – kada vaikas lieka be tėvų globos, jis yra apgyvendinamas vaikų globos institucijoje tik išimtiniais atvejais, kai nėra galimybės jo globoti (juo rūpintis) šeimoje, globos centre arba šeimynoje. Vaiko iki trejų metų globa vaikų globos institucijoje įstatymų nustatyta tvarka gali būti nustatyta tik išimtiniais atvejais tam pritarus valstybinei vaiko teisių apsaugos institucijai.

Išanalizavus vaiko globos formas, galima teigti, kad geriausia alternatyvai vaikui, kuomet jis netenka biologinių tėvų, - globa (rūpyba) šeimoje. Tačiau kai nėra tam galimybių, kai nėra galinčių globoti vaiką savo šeimoje, tuomet geriausias sprendimas vaiko ir jo interesų atžvilgiu – globa (rūpyba) šeimynoje, kur aplinka artimiausia šeimai, kur nedaug globojamų vaikų, kur didesnė tikimybė būti išklaustam kiekvienam vaikui. Šiuo metu tik kraštutiniais atvejais vaikui globa ar rūpyba skiriama institucijoje, kadangi Lietuvoje vykdoma vaikų globos namų deinstitutionalizacija (Gvaldaitė, Šimkonytė, 2016).

Remiantis LR Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo (2000) (AR nuo 2018-07-17 iki 2018-12-31) pakeitimais, galima apibendrinti vaiko globos aspektus taip, jog siekiama didesnio dėmesio vaikui, jo teisėms ir interesams, dėl to sumažintas globojamų vaikų skaičius šeimoje ir šeimynoje, įkurta nauja globos forma – globos centrai. Taip bandoma tinkamai įgyvendinti geriausius vaiko interesus.

Taip pat, nagrinėjant vaiko globos sistemą yra svarbu apžvelgti daugiau įstatymų bei teisės aktų, kurie reglamentuoja vaiko globą, jo teisių ir interesų užtikrinimą:

- LR Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas (2000) (AR nuo 2017-12-30), kuriuo siekiama gerinti vaiko teisinę apsaugą, ginti jo teises ir teisėtus interesus, užtikrinti tarptautinės ir nacionalinės teisės aktuose nustatytų vaiko teisių ir jo teisėtų interesų įgyvendinimą, atlikti vaiko teisių užtikrinimo ir apsaugos priežiūrą bei kontrolę Lietuvoje.

- LR Vyriausybės nutarimas „Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo“ (2002) (AR nuo 2018-07-01). Šie nuostatai reglamentuoja bendruosius LR teritorijoje be tėvų globos likusių vaikų globos organizavimo principus, vaiko globėjo skyrimą, nuolatinės globos nustatymą bei globos pasibaigimo tvarką.

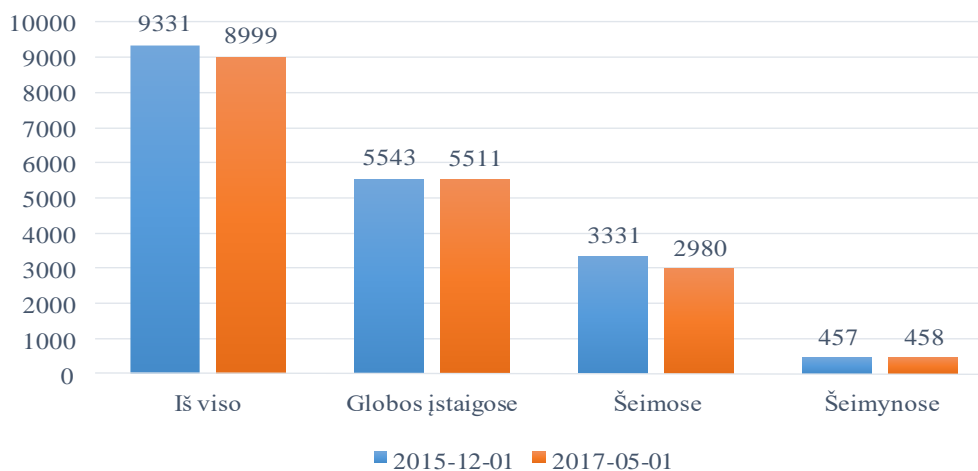
- 2002 m. balandžio 18 d. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministras išleido įsakymą „Dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo“ (AR nuo 2018-07-17). Nuostatai reglamentuoja LR teritorijoje likusių vaikų be tėvų globos laikiną globą ir jos organizavimą bei principus, nepažeidžiant vaiko interesų.

- LR šeimynų įstatymas (2010) (AR nuo 2018-07-01 iki 2018-12-31). Įstatymu reglamentuojamas šeimynų steigimas, vaiko apgyvendinimas šeimynoje, šeimynų finansavimas, likvidavimas bei kiti su šeimyna susiję aspektai.

- LR Socialinių paslaugų įstatymas (2006) (AR nuo 2018-07-01 iki 2018-12-31). Šiuo įstatymu yra apibrėžiamos socialinės paslaugos bei jų samprata, tikslai ir rūšys, reglamentuojamas socialinių paslaugų valdymas, skyrimas ir teikimas, socialinės globos įstaigų licencijavimas, finansavimas, mokėjimas už socialines paslaugas.

Apibendrinant įstatymus, kurie reglamentuoja vaiko globą, galima teigti, kad jais siekiama užtikrinti vaiko saugumą, teisių ir interesų įgyvendinimą, skiriant vaiko globą šeimose, jei tokios galimybės nėra – šeimynoje arba globos centre. O jei nėra galimybės nei vienoje išvardintoje globos formoje, tuomet globa (rūpyba) institucijoje.

Išanalizavus įstatymus, būtina pateikti statistiką, norint aiškiau susipažinti su vaiko globos sistema. LR vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus duomenimis (2018) per paskutinius tris metus globojamų vaikų skaičius mažėjo: 2015-12-01 duomenimis – 9331 vaikas, o 2017-05-01 - 8999 vaikai (žr. 1 pav.).

1 pav. Be tėvų globos likę vaikai pagal globos formą

Šaltinis: LR vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2017 metų veiklos ataskaita

Remiantis 1 pav. pateiktais duomenimis, galima teigti, kad globojamų vaikų skaičius globos įstaigose ir šeimose mažėjo, dėl ko galima daryti prielaidą, jog vaikai gražinami biologiniams tėvams arba įvaikinami, kas leidžia lengviau įgyvendinti vaiko interesus. Pastebėtina tai, kad šeimynose ne mažėjo, o vienu vaiku netgi padaugėjo. Todėl galima teigti, kad šeimynų poreikis yra, globojamų vaikų skaičius šeimynose nemažėja, o tai daro teigiamą įtaką vaiko interesų įgyvendinimui, vaiko aktyviam dalyvavimui jį ugdant, parengiant

savaranakiškam gyvenimui ir integracijai į visuomenę, kadangi globa šeimynoje yra geresnė alternatyvas nei globa institucijoje.

Analizuojant, kaip Lietuvoje vykdoma vaiko globos sistema, svarbu paminėti, jog vaikų globą teikiančių subjektų tikrinimų apimtis – nepakankama, todėl sistema nėra pakankamai kontroliuojama. Naujausiais Valstybinio audito duomenimis (2014) ataskaitoje nurodoma, jog „<...> pagal Socialinės globos normas, patvirtintas LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu, socialinę globą teikiantys subjektai (globos namai ir šeimynos) iki 2012 m. turėjo būti patikrinti ne rečiau kaip vieną kartą per 2 metus (kasmet po 50% globą vykdančių subjektų), nuo 2013 m. vieną kartą per 5 metus (kasmet po 20%). Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2010 m. patikrino 5% (8 iš 151), 2011 m. – 7,8% (12 iš 154), 2012 m. – 7% (10 iš 143) vaikų globą teikiančių subjektų. Per 2013 m. 10 mėnesių patikrinta 12 globos namų ir 3 šeimynos. Iš viso per 2010–2013 m. nepatikrinta 108 iš 143 (76%) vaikų globą vykdančių subjektų. Siekiant efektyvesnės vaikų globos įstaigų ir šeimynų priežiūros, Socialinių paslaugų priežiūros departamentui prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos reikėtų didinti patikrinimų apimtį.“ Todėl galima apibendrinti, jog globos tikrinimo ir vertinimo sistema yra neefektyvi, kadangi pagal ataskaitos duomenis, tikrinimai vyksta labai retai, dėl ko lieka nežinoma, kaip įgyvendinamos vaiko teisės ir jo interesai.

Apibendrinant svarbu paminėti, kad vaikui, kuris pateko į globos sistemą, siekiant tinkamų teisių ir interesų įgyvendinimo, galioja įstatymai, teisės aktai, kurie nusako globos skirstymą į laikinąją ir nuolatinę globą bei tris vaiko globos formas, kurias nulėmė šios priežastys: laikinosios globos atsiradimas suteikė galimybes vaikams, kurie dažnai būna kilę iš nedarnių, socialinės rizikos šeimų, turėti galimybę grįžti į šeimą, o tėvams davė galimybę keisti savo elgesį, spręsti problemas ir turėti galimybę susigrąžinti vaikus, dėl šių priežasčių buvo įteisinta vaiko globa šeimoje, šeimynoje, globos centre ir vaikų globos (rūpybos) institucijose. Visoje vaiko globos organizavimo sistemoje išlieka tas pats esminis vaiko interesų palaikymo ir garantavimo principas, nes siekiant parinkti vaikui tinkamiausią šeimą, šeimyną ar globos instituciją, vis tiek yra garantuojamos vaikui palankios ir geriausios sąlygos vystytis, augti, mokytis ir socializuotis. Nepaisant to, vienos įstaigos, tokios kaip šeimynos, šie vaiko interesai yra įgyvendinami lengviau, dažniau išklausa vaiko nuomonė, negu globos įstaigose, kur aplinka nėra tokia pati kaip šeimoje, todėl svarbu plačiau panagrinėti vaiko globą šeimynoje.

1.3. Vaiko globa šeimynoje

Vaikui, kuris netenka savo biologinių tėvų globos, viena iš galimybių tampa jo apgyvendinimas šeimynoje. Kaip jau buvo nagrinėta anksčiau, globa šeimynoje vaikui suteikia galimybę turėti panašų gyvenimą kaip šeimoje, tai nėra institucinė globa, čia vaikui yra suteikiama namų aplinka bei visos galimybės augti ir tobulėti. Pasak Matulevičiūtės, Kukauskos ir Montrimienės (2005) nors aplinka į kurią patenka vaikas, skyrus globą šeimynoje yra kuriama, kad būtų panaši į šeimos, tačiau nepaisant to vaikas turi keisti savo vertybes, nuostatas, elgesį ir supratimą, siekiant prisitaikyti ir suprasti jį globojančius asmenis bei kitus šalia esančius vaikus. Todėl čia, anot autorių, svarbus vaidmuo atitenka globėjams, vadinamiems šeimos dalyviams, kaip jie rūpinsis vaiku, kokį mikroklimatą jam sukurs. Į šeimynų globą patekę vaikai iš šeimų nėra išskiriami, globa organizuojama taip, kad broliai ir seserys patektų į vieną šeimyną. Šeimynose globojami vaikai lanko vietos darželius ar mokyklas, čia jiems yra suteikiamos galimybės tobulinti jų meninę raišką ar kitus turimus gabumus. Šeimynose taip pat yra siekiama užtikrinti gražius tarpusavio santykius, čia vaikai yra ruošiami gyvenimui visuomenėje, o sulaukus pilnametystės ryšiai su šeimos nariais nenutrūksta.

Pagrindinis teisės aktas, kuris reglamentuoja šeimynų organizavimą, steigimą ir veiklą yra LR Šeimynų įstatymas (2010) (AR nuo 2018-07-01 iki 2018-12-31). Įstatyme akcentuojami ir kiti teisės aktai, kuriais vadovaujantis yra vykdoma šeimynų veikla:

- LR Konstitucija;
- LR Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas;
- LR Socialinių paslaugų įstatymas;
- LR Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos patvirtintais Šeimynų nuostatais,

kitais teisės aktais ir šeimynų įstatais.

LR Šeimynų įstatymas (2010) (AR nuo 2018-07-01 iki 2018-12-31) šeimyną apibūdina kaip šeimą, kuri „<...> globoja keturis ir daugiau vaikų šeimos aplinkoje. Bendras vaikų skaičius šeimynoje su savais vaikais – ne daugiau kaip aštuoni vaikai. Šis vaikų skaičius gali būti didesnis, negu nurodyta šioje dalyje, kai broliai ir seserys neišskiriami, arba mažesnis, jeigu globojamas vaikas su negalia.“ Šis įstatymas apibrėžia šeimynų, kaip juridinių asmenų steigimą, teises, pareigas, valdymą bei atsakomybes, turtą bei lėšas, šeimynų reorganizavimą, pertvarkymus ir likvidavimą. Taip pat šiame įstatyme yra aprašomas šeimos veiklos tikslas – užtikrinti šeimynose globojamo (rūpinamo) vaiko teisių ir interesų užtikrinimą bei apsaugą, kad būtų suteikiamos šiems vaikams tokios gyvenimo sąlygos, kokios yra reikalingos jų fizinei, dvasinei, protinei, dorovinei ir socialinei raidai užtikrinti bei

suteikti tokią aplinką šeimoje, kuri yra reikalinga vaikų gerovei, kad turėtų galimybę tinkamai pasirengti savarankiškam gyvenimui visuomenėje ir savo šeimoje. Yra išskiriamos šios šeimynų pareigos:

- rūpintis ir atstovauti šeimynos globojamiems (rūpinamiems) vaikams įstatymų nustatyta tvarka ginant jų teises ir interesus;
- įstatymų nustatyta tvarka įsigyti Socialinių paslaugų licencijas socialinei globai;
- užtikrinti tinkamą šeimynos vaikų globos (rūpybos) įgyvendinimą;
- teikti socialinę globą globojamiems (rūpinamiems) vaikams, kuri atitinktų teisės aktus bei juose nustatytus reikalavimus;
- atitinkamai administruoti globojamų (rūpinamų) vaikų turtą;
- sudaryti globojamiems (rūpinamiems) vaikams sąlygas, kad galėtų palaikyti ryšį ir bendrauti su savo tėvais ar kitais giminaičiais;
- bendrauti su globojamų (rūpinamų) vaikų tėvais ar kitais giminaičiais; supažindinti vaikus su jų pareigomis ir teisėmis, suteikti informaciją apie nuosavybės teise priklausantį turtą bei suteikti vaikams kitą informaciją, kuri atitinka jų interesus;
- jeigu šeimynos dalyvis nusprendžia nutraukti šeimynos veiklą, turi prieš 3 mėnesius iki nutraukimo informuoti savivaldybės administraciją, kurios teritorijoje šeimyna veikia;
- vykdyti ir kitas pareigas, kurias šeimynai nustato įstatymai ir kiti teisės aktai.

Naujausiais Lietuvos statistikos departamento duomenimis (2018), Lietuvoje yra 54 šeimynos. Šeimynų skaičius per 5 metus kito nežymiai (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Šeimynų skaičiaus kaita Lietuvoje

	Šeimynų skaičius / vnt.				
	2013	2014	2015	2016	2017
Lietuvos Respublika	48	52	55	55	54
Sostinės regionas	3	3	3	3	3
Vilniaus apskritis	3	3	3	3	3
Vidurio ir vakarų Lietuvos regionas	45	49	52	51	51
Alytaus apskritis	2	2	2	2	2
Kauno apskritis	7	7	9	10	10
Klaipėdos apskritis	3	2	2	1	1
Marijampolės apskritis	4	4	4	4	3
Panevėžio apskritis	5	7	7	7	7
Šiaulių apskritis	12	14	14	14	14
Tauragės apskritis	2	3	3	3	3
Telšių apskritis	2	2	2	2	2
Utenos apskritis	8	8	9	9	9

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas (2018-11-25)

Naudojantis 1 lentelėje pateiktais duomenimis, galima teigti, jog nuo 2013 m. iki 2015 m. šeimynų skaičius Lietuvoje didėjo, tačiau nuo 2016 m. situacija pasikeitė – šeimynų skaičius liko toks pat, o 2017 m. Lietuvoje viena šeimyna sumažėjo, kadangi Marijampolės apskrityje buvo išregistruota šeimyna. Pastebėtina, kad beveik kasmet šeimynų skaičius Kauno apskrityje didėja, kai kitose apskrityse ar regionuose skaičius mažėja ar išlieka ilgą laiką toks pat. Taip pat pažymėtina, jog šeimynų skaičius nepriklauso nuo regiono dydžio, pvz., Panevėžio ir Šiaulių regionai pagal kvadratinis kilometrus dydžiu beveik vienodi, tačiau šeimynų skaičiaus skirtumas labai didelis, todėl lieka neaišku, ar tai priklauso nuo savivaldybės administracijos, ar nuo vaiko teisių apsaugos skyriaus darbuotojų, kurie įtakoja šeimynų įsikūrimą.

Analizuojant šeimynų skaičių Lietuvoje, svarbu pateikti duomenimis apie globojamų vaikų skaičių šeimynose. Lietuvos statistikos departamento duomenimis (2018) 2017 m. globojamų vaikų skaičius Lietuvoje esančiose šeimynose – 443, kai 2013 m. buvo 427 vaikai (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Globotinių skaičiaus kaita šeimynose

	Globotinių skaičius šeimynose / asmenys				
	2013	2014	2015	2016	2017
Lietuvos Respublika	427	453	458	460	443
Sostinės regionas	20	22	22	20	22
Vilniaus apskritis	20	22	22	20	22
Vidurio ir vakarų Lietuvos regionas	407	431	436	426	421
Alytaus apskritis	12	12	10	10	8
Kauno apskritis	75	71	85	102	111
Klaipėdos apskritis	20	15	14	12	11
Marijampolės apskritis	37	36	34	28	23
Panevėžio apskritis	48	61	62	60	57
Šiaulių apskritis	106	126	114	114	112
Tauragės apskritis	16	24	22	20	13
Telšių apskritis	16	17	17	15	14
Utenos apskritis	77	69	78	79	72

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas (2018-11-15)

Pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis (2018), kurie pateikti 2 lentelėje, pastebima tendencija, kad globojamų vaikų skaičius Lietuvoje esančiose šeimynose kinta nevienodai. Kai kuriuose regionuose ar apskrityse, pavyzdžiui, sostinės regione bei Vilniaus, Panevėžio, Utenos apskrityse globojamų vaikų skaičiai išlieka panašūs: vienais metais šiek tiek padaugėja, kitais pamažėja. Vidurio ir vakarų Lietuvos regione bei Alytaus, Klaipėdos, Marijampolės, Šiaulių, Tauragės ir Telšių apskrityse globojamų vaikų skaičius šeimynose

daugumoje jų pradėjo mažėti nuo 2014 m. Pažymėtina tai, kad Kauno apskrityje globojamų vaikų skaičius didėja sparčiausiai, vadinasi šioje apskrityje šeimynų poreikis didžiausias.

Siekiant palyginti vaiko globą šeimoje ar šeimynoje ir vaikų globos institucijoje svarbu paminėti, kad globos įstaigoje, vaikui nėra tinkamai sukuriamos sąlygos, kurios yra reikalingos vaikų savirealizacijai, nėra sukuriama šeimos atmosfera, nesuteikiamos visavertės sąlygos vaikui tobulėti kaip asmenybei, augti ir vystytis (Gvaldaitė, Šimkonytė, 2016). Anot Žalimienės (2007), vaikas, kuris netenka tėvų globos ir patenka į globos instituciją, šiuo atveju ir pas globėjus šeimynoje, dažnai išgyvena šiuos etapus:

- Šoko. Vaikas jaučia nerimą, baimę, nežinomybę, į kokią aplinką pateks, kas jo laukia ateityje, kaip jam pavyks prisitaikyti prie naujos aplinkos, vaikų;
- Neigimo. Vaikas atsiriboja nuo aplinkos, kuri jį supa, nenori su niekuo sutikti, vengia aplinkinių, pasidaro uždaras;
- Pykčio. Vaikas jaučia pyktį viskam ir dėl visko, pats vaikas jaučia kaltę, kad atsidūrė tokioje situacijoje, kad buvo atskirtas nuo tėvų;
- Liūdesio ir nusivylimo. Vaikas pradeda reikšti norą bendrauti su šalia jo esančiais suaugusiais žmonėmis, prie jų prisiriša, ieško paguodos ir šilumos;
- Prisitaikymo. Vaikas atranda tam tikras vietas institucijoje tarp kitų, šalia esančių vaikų ir personalo, prisitaiko prie esamos situacijos ir jį supančių žmonių;

Atkreiptinas dėmesys, kad šie procesai, kada vaikas yra globojamas šeimynoje vyksta greičiau ir paprasčiau, nes šeimynoje esantys globėjai (šeimynų dalyviai) gali skirti daugiau laiko ir dėmesio vaikams, padėti jiems apsiprasti bei priimti esamą situaciją ir kitus šeimynoje esančius asmenis, padėti vertinti save, spręsti problemas, geriausiai įgyvendinti vaiko teises ir jo interesus. Vertinant ir nustatant geriausius vaiko ar vaikų interesus apskritai, pagal statistinius duomenis nustatyta, kad: „<...> vaikui tokia apsauga ir priežiūra yra būtina jo gerovei. Sąvokos "apsauga ir priežiūra" taip pat turi būti skaitomos plačiąja prasme, nes jų tikslas nėra apibrėžtas ribotomis ar fizinėmis sąlygomis, o į sąvoką "gerovė" turi būti atsižvelgiama visapusiškai. Vaikų gerovė plačiąja prasme apima jų pagrindines savybes: fizinius, edukacinius ir emocinius poreikius, taip pat poreikius, susijusius su meile ir saugumu“ (JT vaiko teisių komiteto komentaras, 2013). Emocinė priežiūra yra pagrindinis vaikų poreikis: jei tėvai neatitinka vaiko emocinių poreikių, turi būti imamasi tokių veiksmų, kad vaikas jaustųsi saugus ir mylimas. Kai vaikui globa šeimoje neskiriama, geriausia to alternatyva tampa šeimyna. Vaiko geriausio intereso įvertinimas taip pat turi apimti jo saugumą, t. y. vaiko teisę į apsaugą nuo visų formų fizinio ar psichinio smurto, sužalojimo ar piktnaudžiavimo, seksualinio priekabiavimo, tarpusavio spaudimo, patyčių, taip pat apsauga

nuo ekonominio ir kito išnaudojimo, narkotikų, darbo, ginkluotų konfliktų ir kt., visu tuo siekiama tinkamo vaiko vystymosi, auklėjimo, geriausių vaiko interesų įgyvendinimo.

Matulevičiūtė, Kukauskas, Montrimienė (2005) išskiria šiuos principus, kurie yra užtikrinami vaikui esant šeimynos globoje:

- Meilė. Vaikas turi jaustis mylimas nepaisant to, kokioje situacijoje jis yra atsidūręs, kokia skaudi jo gyvenimo patirtis;
- Vaiko asmenybės gerbimas. Kiekvienas vaikas yra unikalus ir skirtingas, turintis savo gerųjų ir blogųjų savybių, su kuriomis reikia mokėti susitvarkyti, jas gerbti;
- Laikas, skiriamas vaikui, bendravimui su juo, jo išklausymui ir palaikymui. Šeimyna tam tinkama todėl, kad joje auginama ne daugiau kaip aštuoni vaikai, kuriems yra galimybė skirti daugiau laiko nei vaikui esančiam institucijos globoje;
- Stabilumo ir nusistovėjusio gyvenimo būdo, dienotvarkės užtikrinimas. Kai globojama ne tiek daug vaikų, lengviau susidėlioti dienotvarkę, veiklas, lengviau tenkinti kiekvieno vaiko poreikius;
- Atsakomybė už vaiką, jo interesus, gero elgesio skatinimą ir blogo elgesio įvardijimą. Šeimynoje yra tokios galimybės, kadangi vaikui yra skiriami dienpinigiai, kuriais šeimynų dalyvės gali bandyti manipuluoti, siekdamos tinkamo vaiko elgesio, kontrolės.

LR Šeimynų įstatyme (2010) (AR nuo 2018-07-01 iki 2018-12-31) yra keliami reikalavimai šeimynos steigėjams atitikti LR Civiliniame kodekse nurodytus bendruosius reikalavimus, kurie yra nustatyti globėjui, svarbu, kad globėjas būtų vykdęs globėjo pareigas bent tris metus iki šeimynos steigimo. Tai užtikrina šeimynos steigėjo suvokimą, apie tai, su kokiomis problemomis yra susiduriama globojant vaiką ir kaip šeimynos steigėjas yra susipažinęs su visa vaikų globos teikimo ir organizavimo specifika, norint tinkamai įgyvendinti vaiko interesus, užtikrinti jo pilnavertį vytyimąsi, parengimą savarankiškam gyvenimui.

Apibendrinant galima teigti, kad vaiko globa šeimynoje yra viena iš geresnių globos alternatyvų, kada kalba eina apie patį vaiką bei jo interesus. Globa šeimynoje yra teikiama taip, kad kuo labiau atitiktų šeimos modelį ir aplinką. Vaikui, šeimynos dalyvių dėka, yra suteikiamos galimybės kuo efektyviau ir geriau augti, mokytis, tobulėti, spręsti kylančias problemas ir prisitaikyti prie šeimos aplinkos, aktyviai dalyvauti jo interesų įgyvendinime ir užtikrinime.

2. VAIKO INTERESAI IR JŲ ĮGYVENDINIMAS

1.1. Interesų samprata

JT vaiko teisių konvencijoje (1989) vaiko interesai yra įtvirtinti kaip kertinis atskaitos taškas, kada yra sprendžiami visi su vaiku susiję klausimai. Konvencijos 3 straipsnyje akcentuojama, kad kada yra imamas bet kokių veiksmų, kurie yra susiję su vaiku, nesvarbu, ar tai būtų valstybinės įstaigos, ar privačios, kurios užsiima socialine pagalba ir aprūpinimu vaikui, ar tai būtų teismai, įstatymus leidžiantys organai, svarbiausias aspektas, į kurį turi būti orientuojamasi - vaiko interesai. Anot Bueren (1998), ši nuostata yra principo interpretavimas, jį nekuria pareigų ar teisių, šio principo yra būtina laikytis atliekant su vaiku susijusius bet kokius veiksmus.

Norint aptarti interesų sampratą, svarbu yra panagrinėti ir vaiko interesų sąvoką. Ši sąvoka yra plačiai nagrinėjama įvairių sričių mokslininkų. JT vaiko teisių komitete akcentuojama, kad kalbant apie vaiko interesus svarbu yra vadovautis vertybėmis bei konvencijos principais, nes nėra aprašytų konkrečių kriterijų, kuriais turėtų būti vadovujamasi ir pagal kuriuos būtų sprendžiama, kas yra vaikui naudinga, kas atstovauja jo interesus, o kas ne. JT vaiko teisių komitetas taip pat yra nurodęs, kad siekiant nustatyti, kas yra naudinga vaikui, kaip socialinei grupei, yra labai svarbu atsižvelgti principus, kurie draudžia diskriminaciją, kurie reikalauja užtikrinti galimybes vaikui turėti galimybę gyventi ir sveikai vystytis. Tačiau bet koks vaiko interesų interpretavimas ar apibūdinimas anot Zermatten (2003) turi atitikti konvencijos nuostatas, ypač atsižvelgiant į patį vaiką kaip asmenybę, kuri turi savo nuomonę bei jausmus ir taip pat atsižvelgti į vaiką, kaip į politinių ir pilietinių teisių priemonių subjektą. Nepaisant to, yra svarbu paminėti tai, kad vaiko interesai ne visuomet gali būti vienintelis ir esminis veiksnys į kurį turi būti atsižvelgiama.

JT vaiko teisių konvencijoje (1989) nėra pateikiama baigtinio vaiko interesų apibrėžimo, kas tam tikroje situacijoje gali atitikti esminius vaiko, m interesus. Anot Zermatten (2003) esminė ir sudedamoji pagrindinių vaiko interesų apibrėžimų dalis yra visų konvencijos normų suma, kuri nėra išsami ir apibendrinta. Galima būtų išskirti šiuos vaiko interesus, pagal teises, kurias turi kiekvienas vaikas: gyventi ir sveikai vystytis (6 str.), palaikyti ryšius su savo šeima (8 str.), turėti galimybę būti išklaustam, kada yra sprendžiami su vaiku susiję klausimai (12 str.), jausti pagarbą iš kitų (16 str.), būti apsaugotam nuo įvairiausio pobūdžio smurto (19 str.), turėti sąlygas deramam gyvenimo lygiui (27 str.), įgyti išsilavinimą (28 str.), turėti sąlygas poilsiui ir laisvalaikiui (31 str.) ir kt. JT vaiko teisių konvencijos (1995) straipsniai.

Galimi prieštaravimai tarp vieno ar kito vaiko geriausio intereso turi būti sprendžiami kiekvienu konkrečiu atveju, atsargiai derinant visų šalių interesus ir bandant rasti tinkamą kompromisą. Tas pats turi būti daroma, jei kitų asmenų teisės prieštarauja vaiko interesams. Jei suderinimas nėra įmanomas, valdžios institucijos ir sprendimų priėmėjai turi analizuoti ir vertinti visų suinteresuotų asmenų teises, turint omenyje, kad vaiko teisė į geriausius interesus laikoma pirminiu vertinimu (Eekelaar, 2015). Tai reiškia, kad vaiko interesai aukštas prioritetas, o ne tik vienas iš kelių svarstymų. Todėl didžiausias dėmesys turi būti skiriamas tam, kas labiausiai tinka vaikui.

JT vaiko teisių komiteto pirmininko pavaduotojas Zermatten (2003) išskiria geriausius vaikų interesų principo bruožus:

- Geriausių vaiko interesų principas nusako konvencijos dalyvėms, valstybėms, pareigą atsižvelgti ir atkreipti dėmesį į geriausius vaiko interesus tuomet, kada yra priimami oficialūs sprendimai.

- Trečias straipsnis negali įtvirtinti subjektinės vaiko teisės, tačiau nustato interpretavimo galimybę, t.y. principą, kuris privalo būti pasitelkiamas įvairių formų intervencijose vaiko atžvilgiu, kuris duoda vaikams garantijas, kad jų likimas yra sprendžiamas pagal interpretavimo principą ir atsižvelgiant į vaiko interesus.

- Taip pat JT vaiko teisių konvencijos (1989) trečias straipsnis nėra taikomas atskirais atvejais nuo kitų konvencijos straipsnių. Jis apibrėžia vaikų kaip teisės subjektų statusą. Šio straipsnio svarba ir priklausomybė nuo kitų konvencijos straipsnių turi ypatingą svarbą vaiko intereso sąvokai, ypač, kada ji yra siejama su diskriminacijos draudimo principu (2 str.) ir pareigomis atkreipti dėmesį į vaiko nuomonę (12 str.).

- Geriausių vaiko interesų koncepcija nėra aiškiai apibrėžta ir turi būti tikslinama praktikos metu. Šiek tiek aiškiau geriausi vaiko interesai apibūdinti JT vaiko teisių komiteto komentare (2013): “Vaiko geriausių interesų įvertinimas yra unikalus ir konkrečiose situacijose atliekamas individualiai, atsižvelgiant į aplinkybes, į patį vaiką kaip asmenybę ir į jo aplinką“.

- Geriausių vaiko interesų kriterijus priklauso nuo laikmečio ir aplinkos, nes šis principas yra glaudžiai susijęs su mokslinėmis žiniomis apie vaikus, bei šiuo metu esamomis teorijos taisyklėmis; šis kriterijus yra taikomas priklausomai nuo atitinkamos šalies, regiono teisės normų.

- Geriausi vaiko interesai yra ilgalaikiai. Akcentuojama, kad turi būti atsižvelgiama svarbiausiai į vaiko interesus ir jo ateities planus ir galimybes.

- Vaiko interesų kriterijaus sąvoka vis dar yra besivystanti. Ši savo mokslo ir teismų srityse turi būti plėtojama, atsižvelgiant į praktinius patyrimus.

Keičiantis vaiko amžiaus tarpsniams, kinta jo interesai, juolab tada, kai vaikas yra globos sistemoje ir kai jo interesus įgyvendina ne biologiniai tėvai, o globėjai. LR Konstitucijoje (1992) (AR nuo 2014-01-24) ir kituose įstatymuose yra numatyti ir aprašyti vaikų auklėjimo aspektai, kuriuos būtų galima prilyginti vaikų interesams. Šių interesų privalo laikytis tiek vaiko tėvai, tiek globėjai:

- LR Konstitucijoje (1992) (AR nuo 2014-01-24) yra aprašoma teisė gyventi ir sveikai vystytis, šis principas yra akcentuojamas ir JT vaiko teisių konvencijoje (1995), kur rašoma, kad: „<...> vaikas turi teisę sveikai vystytis apimant fizinį, dvasinį, protinį, moralinį, socialinį ir psichinį vystymąsi“;

- JT vaiko teisių konvencijoje (1989) taip pat yra įvardinama vaiko teisė būti apsaugotam nuo neigiamos socialinės aplinkos įtakos;

- LR Konstitucijoje (1992) (AR nuo 2014-01-24) pažymima vaiko teisė į asmeninį gyvenimą, neliečiamybę ir laisvę bei orumą;

LR Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatyme (2000) (AR nuo 2018-07-17 iki 2018-12-31) įtvirtintas vaiko teisių bei interesų apsaugos ir jų gynimo principas, kuriame akcentuojama, kad kuomet yra sprendžiami bet kokie su vaiku susiję šeimos klausimai, ir tėvai, ir teismas bei kiti asmenys visų pirma turi atsižvelgti į vaikų interesus bei poreikius ir jais vadovautis priimant bet kokius sprendimus. Vaiko interesų svarba yra akcentuojama ir JT vaiko teisių konvencijos (1989) 3 straipsnyje, kur yra pabrėžiama, kad kada yra vykdomi bet kokie vaiką liečiantys veiksmai, svarbiausiai yra vaiko interesai.

Nei tarptautinės teisės aktuose, nei Lietuvos dokumentuose nėra pateikiama išsamaus apibrėžimo, kaip turėtų būti nustatomi vaiko interesai ir kaip jie turėtų būti ginami konkrečiose situacijose, kas vaikui yra geriausia dabar ir ateityje. Anot Sagačio (2006) teisinėje literatūroje akcentuojama, kad šio principo turinys yra individualus. Krivka (2009) intereso sąvoką apibūdina kaip sudėtingą reiškinį, kuris yra ne tik teisės, bet ir įvairių mokslo šakų tyrimų objektas. Autoriaus teigimu, mokslas dar nėra pateikęs visiems priimtino ir bendro interesų sąvokos apibrėžimo, nuolatos vyksta diskusijos dėl interesų esmės ir prigimties.

Apibendrinant interesų sampratą, galima daryti išvadą, kad vieno ir tikslaus apibrėžimo, kas yra ir kokie yra vaiko interesai - nėra, tačiau nagrinėjant įstatymus bei teisės aktus galima daryti išvadą, kad visi veiksmai, kurie yra susiję su vaiku, turi būti daromi atsižvelgiant į jo interesus, kurie netiesiogiai yra aprašyti LR Konstitucijoje, JT vaiko teisių konvencijoje ar LR Civiliniame Kodekse. Nepaisant to, kad vieno ir tikslaus apibrėžimo apie tai, kas yra vaiko interesai - nėra, tačiau galima daryti prielaidą, kad viskas, kas yra susiję su

vaiko teisėmis ir jo gerovės užtikrinimu, siejasi su interesais, svarbiausiai, kad būtų išklausa vaiko nuomonė, į ją tinkamai atsižvelgiama, siekiant geriausių vaiko interesų.

1.2. Vaiko interesų įgyvendinimas, jam esant globoje

Svarbiausia žmogaus institucija gyvenime yra šeima. Šeima, kurioje gyvena, vystosi ir auga vaikas yra pagrindinis rodiklis, nuo kurio priklauso vaiko charakteris, jo vertybės, požiūris ir galimybės socializuotis į visuomenę. Anot Kvieskienės (2005) vaikai, patiriantys meilę šeimoje, jaučiantys pagarbą vienas kitam, įgyja pagarbos kitiems, meilės ir bendravimo įgūdžius, kurie yra labai svarbūs tolimesniam vaiko gyvenimui. Tėvai, kurie atstovauja savo vaiko interesus, juos moko, ugdo ir gina įvairiose situacijose, bendrauja ir išklauso, formuoja tinkamą vaiko asmenybę. Anot Gauthier (2001) vaikystė yra labai svarbus laikotarpis, kada yra formuojamas pasitikėjimas savimi, aplinka bei vertybės. Todėl galima daryti prielaidą, kad yra labai svarbu, kokie asmenys bus šalia vaiko, jam augant ir formuojantis jo asmenybei, nepaisant to, kad vaikas auga ne su biologiniais tėvais, o globoje, tai dar labiau priverčia tinkamai atsižvelgti į vaiko teises ir jo interesų įgyvendinimą, siekiant užtikrinti jo vystymąsi, auklėjimą, parengimą savarankiškam gyvenimui.

Vaikai, kurie netenka tėvų globos, pasijaučia nereikalingi, išgyvena sunkius emocinius, psichologinius ir socialinius išgyvenimus. Naudojantis duomenų bazėmis, sužinota, jog Lenkijoje buvo atliktas tyrimas (Jankowska, Lewandowska – Walter ir kt. autoriai, 2015), kuris skirtas išsiaiškinti skirtumus tarp biologinėje šeimoje augančių ir globojamų vaikų: kuri grupė tiriamųjų yra labiau linkusi į depresiją, savikontrolės trūkumą ir bendravimo problemas. Tyrime dalyvavo 60 vaikų. 30 iš jų augančių šeimose su biologiniais tėvais (amžiaus vidurkis 12 m. 11 mėn.) ir 30 vaikų augančių su globėjais (amžiaus vidurkis 12 m. 9 mėn.). Vaikams buvo pateikta speciali anketa su klausimais. Tyrimas parodė, kad vaikai, augantys su globėjais, yra linkę būti uždari, bijo atskleisti savo jausmus iki galo, bijo būti nesuprasti aplinkinių žmonių, yra dažniau linkę į depresiją negu tie vaikai, kurie auga su biologiniais tėvais. Anot Gauthier (2001) tokie vaikai dažnai savo jausmus ir emocijas išreiškia per pyktį, agresiją, nepasitikėjimą kitais, jų neprisileidimą. Todėl vaikams, kurie patenka į globos sistemą, labai svarbu, kokie žmonės yra šalia jų, kas jiems padės išgyventi sunkius etapus ir atstos jiems tėvų meilę, rūpestį ir šilumą bei atstovaus vaiko teisėms, interesams ir jų įgyvendinimui.

Siekiant daugiau sužinoti apie vaiko emocijas jam esant globoje, buvo remtasi dar vienu 2014 m. atliktu tyrimu. Tyrimo metu buvo atskleista, kad vaiko emocinė savijauta daro didelę įtaką jo socialinėms kompetencijoms, elgesiui bei socialiniam vystymuisi. Tyrimas

parodė, kad tie vaikai, kurie turėjo emocinių sunkumų šeimoje, vėliau turėjo problemų dėl blogo elgesio (Harden, Morrison, 2014). Ši analizė skirta tam, kad būtų papildytos žinios apie tai, kaip vaiko emocinis stabilumas, kai jis yra globojamas, yra formuojamas ir kokią įtaką turi jo ateičiai šeimynos dalyvis užtikrindamas vaiko emocinį stabilumą, emocinius interesus. Tyrimo metu taip pat sužinota, jog tos šeimos, kurioje verbalinė kalba buvo itin išlavinta, vaikai buvo nuolat skatinami išreikšti savo jausmus, kalbėti apie savo savijautą, nebijoti dalintis problemomis, ateityje turėjo daug mažiau problemų susijusių su vaiko emociniu stabilumu, nes buvo mokomi nelaikyti visko savyje. Taip pat buvo pažymėta, kad labai svarbu globėjams būti kompetetingiems šiuo klausimu, kad vaikui būtų sudarytos tinkamos sąlygos, jo emociniam stabilumui vystytis (Harden, Morrison, 2014). Tai reiškia, kad norint įgyvendinti geriausius vaiko interesus, yra svarbus vaiko dalyvavimas, nuomonės išklausymas.

Plačiau tyrinėjant informaciją apie vaiko globą, naudinga sužinoti, kaip dažnai vaikai, kurie yra globojami, susitinka su savo biologiniais tėvais. Todėl remiantis duomenų bazėmis, buvo rastas 2017 m. Floridoje atliktas tyrimas, kuris skirtas nustatyti, kaip dažnai vaikai, esantys globoje, susitinka su tikraisiais savo tėvais. Tyrime dalyvavo vaikai nuo 6 iki 17 metų. Iš viso 425 vaikai. (Žr. 3 lentelė)

3 lentelė. Globojamų vaikų susitikimų skaičius su biologiniais tėvais

Kaip dažnai susitinka	Su mama N=423		Su tėvu N=346	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Niekada	92	22	181	52
Kartą per mėnesį	80	19	64	19
Kartą per savaitę	190	45	51	15
Kiekvieną dieną	61	14	50	14
Kaip dažnai norėtų susitikti	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Mažiau	35	8	46	13
Tiek pat	123	29	96	28
Daugiau	265	63	204	59

Šaltinis: Lenore M. McWey, Ming Cui (2017), „Parent–Child Contact for Youth in Foster Care: Research to Inform Practice“

Remiantis 3 lentelėje pateiktais duomenimis, galima teigti, kad globojami vaikai skirtingu dažnumu susitinka su savo tikrąją mama ar tėvu. Su mama daugiausiai procentų tiriamųjų, t.y. 45% susitinka bent kartą per savaitę, tačiau prie to svarbu pridurti, jog dar 14% su jomis susitinka kiekvieną dieną, kai su tėvu kartą per savaitę susitinka tik 15% ir 14% kiekvieną dieną, o dauguma tiriamųjų, t.y. 52% su juo niekada nesusitinka.

Daugiau nei pusė tiriamųjų, paklaustus, kaip dažnai jie norėtų susitikti su biologiniais tėvais, atsakė, jog susitikimų nori daugiau tiek su mama, tiek su tėvu. Tame pačiame tyrime pateiktos išvados teigia, jog jaunuolių amžius, rasė, blogas elgesys ir gyvenamoji vieta susiję su tuo, kaip dažnai jie susitinka su tikraisiais tėvais. Mažiau elgesio problemų turi tie vaikai, kurie dažniau susitinka su savo tikromis mamomis lyginant su tais vaikais, kurie nesusitinka (McWey, Ming Cui, 2017). Todėl galima daryti prielaidą, jog vaikui, esančiam globoje, svarbu susitikti su biologiniais tėvais, arba bent vienu iš jų, siekiant tinkamo vaiko vystymosi. Kaip teigiama JT vaiko teisių komiteto komentare (2013): „<...> vaiko nuo šeimos atskyrimo prevencija ir šeimos vienybės išsaugojimas yra svarbios vaiko apsaugos sistemos sudedamosios dalys ir yra pagrįstos numatytais draudimais, pagal kuriuos reikalaujama, kad "joks vaikas nebūtų atskiriamas nuo savo tėvų, išskyrus tuos atvejus, kai [...] toks atskyrimas yra būtinas vaiko interesams". Be to, tais atvejais, kai vaikas yra atskirtas nuo abiejų ar vieno iš tėvų "išlaikyti asmeninius santykius ir tiesiogiai bendrauti su abiem tėvais reguliariai, išskyrus atvejus, kai tai prieštarauja vaiko interesams“.

Viena iš priežasčių, kada vaikai paimama iš tėvų - smurto patyrimas šeimoje, kuomet neužtikrinami jo sveiko vystymosi interesai ir tada šeimynos dalyvei atitenka didelė užduotis neutralizuoti tokią skaudžią patirtį. To pasekmėmis tampa ir vaiko neigiamos patirties išmokimas – mokymasis agresyvaus elgesio prieš kitus: “Žmogus agresyvaus elgesio gali išmokti dvejopai: dėl tiesioginės patirties ir modeliavimo (mokymosi stebint) būdu. Manoma, kad vaikai agresyvaus elgesio išmoksta iš savo tėvų patirdami tokį elgesį ir gaudami agresyvaus elgesio pastiprinimą iš aplinkos. Tokio elgesio pastiprinimas reiškiasi dvejopai: agresyviai besielgiančių tėvų nebaudžiamumu, kita vertus, visuomenės požiūriu į vaikus, kaip nelygiaverčius sąveikos dalyvius, už kurių ugdymą yra atsakingi suaugusieji – visų pirma tėvai, todėl kokiomis priemonėmis pateisinamas galutinis siekis – išugdyti vaiką – visuomenei menkai rūpi“ (Kairienė, 2013, p. 22). Galima teigti, kad vaikui, patekusiam į globos sistemą, dar didesnė tikimybė išmokti agresyvaus elgesio pamokų ir jas naudoti siekiant save apginti, kovoti prieš neigiamą visuomenės požiūrį apie globojamus vaikus. Tokiu atveju globėjams atitenka didelė užduotis, užtikrinti vaiko saugumą, jo auklėjimą, siekiant įgyvendinti jo teises, interesus. Vadinasi globėjas turi atlikti įvairius vaidmenis, vykdydamas įvairias su vaiko ugdymu, vystymusi susijusias užduotis.

LR Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatyme (2000) (AR nuo 2018-07-17 iki 2018-12-31) akcentuojama, kad vaiko globėjas turi:

- garantuoti vaikui psichinį bei fizinį saugumą;
- pasirūpinti jo sveikata ir mokslu;
- auklėti ir ugdyti vaiką;

- spręsti klausimus, kurie yra susiję su vaiko interesais, jų įgyvendinimu;
- bendradarbiauti su atitinkamomis institucijomis;
- padėti vaikui palaikyti ryšius su tėvais, tais atvejais, kada tai nekenkia vaikų interesams;
- globėjams palaikyti ryšį su vaiko tėvais ar kitais giminaičiais ir jei to pageidaujama, jiems teikti informaciją apie vaiko sveikatą, vystymąsi, mokslo pasiekimus;
 - pasirūpinti vaiko laisvalaikio praleidimo būdais, pagal jo amžių, išsivystymą, sveikatą bei pomėgius;
 - ruošti vaiką savarankiškam gyvenimui, darbui ir integracijai į visuomenę.

Mielke (1997) akcentuoja, kad čia svarbus vaidmuo atitenka globos įstaigose, šiuo atveju šeimynose, dirbantiems asmenims, kurie turi suteikti vaikui visą reikiamą pagalbą, rūpintis jo psichologine bei socialine gerove ir užtikrinti visas galimybes vaiko interesų įgyvendinimui. Kaip teigia Liobikienė (2010) socialinis darbuotojas/globėjas yra esminis dalyvis, kuris rūpinasi ir teikia paslaugas tėvų globos netekusiems vaikams. Autorės teigimu, jis rūpinasi vaikų socialiniu gyvenimu, sprendžia kylančias problemas, palaiko teigiamas emocijas ir socialinę aplinką bei bendradarbiauja su kitomis institucijomis, vaiko tėvais ar kitais šeimos nariais. Viena iš problemų, dėl kurios turi bendradarbiauti šeimynos su kitomis institucijomis – patyčios. 2017 m. atliktas tyrimas parodė, jog šiuolaikinėje visuomenėje vis dar yra nusistovėję stereotipai, jog globojami vaikai, negali gyvenime nieko pasiekti ir, tuo labiau, būti pranašesni už vaikus, kurie auga savo biologinėje „normalioje“ šeimoje. Vaikai, kurie auga globojami, kasdien ir taip susiduria su daug iššūkių, tačiau nepaisant to, pagal atliktus tyrimus, net ir pedagogai, dirbantys švietimo įstaigose, tokiems vaikams iš anksto „priklijuoja etiketes“. Šiuolaikinėje visuomenėje mokykloms keliami tokie tikslai ir uždaviniai, kurių laikantis, visi vaikai yra lygūs, vienodai skatinami ir vertinami. Jeigu vaikas mokykloje turi kokių nors problemų, tuomet švietimo įstaiga yra skatinama bendradarbiauti su globėjais, imtis tam tikrų prevencinių priemonių pagal specialias programas, kad dedant abipuses pastangas ir bendradarbiaujant problemos būtų kuo greičiau išspręstos (Lauren E. Palmieri, Talmika P. La Salle, 2017).

Sivec (2005) atkreipia dėmesį, kad pagal socialiniui darbuotojui, šiuo atveju globėjui, keliamus kvalifikacinius reikalavimus, jis turėtų vadovautis lygių galimybių įtvirtinimo, individualaus priėjimo, vaiko apsisprendimo pripažinimo, konfidencialumo ir atsakomybės principais. Autorius išskiria šias socialinio darbuotojo, šiuo atveju šeimynos dalyvės ar dalyvio vertybines nuostatas:

- pagarba, tolerancija – vaiko nuomonei, norams, pasirinkimui;
- atvirumas – paslapčių neturėjimas, visa informacija pateikta vaikui;

- unikalumas – kiekvienas vaikas skirtingas, turintis savo individualius poreikius;
- vaiko asmenybės vertinimas – sugėbėjimas įvertinti kiekvieną vaiką, jo gebėjimus;
- nesmerkimas ir neteisimas – pripažinti, ką vaikas atliko ne taip, be bausmių priimti ir paaiškinti jo sprendimą;
- priėmimas – pripažinti vaiką tokiu, koks jis yra, tokį kokia jo asmenybė;
- konfidencialumas – svetimiems neteikti jokios informacijos susijusios su vaiku;
- neteisimas – pykčio, kaltinimų nebuvimas;
- pasitikėjimas – pasitikėti vaiku, jo sprendimo laisve.

Socialinio darbuotojo, kaip šeimynos dalyvio veiklos sritys, kurios yra numatytos socialinio profesinio rengimo standartuose anot Sivec (2005):

- Socialinės pagalbos organizavimas. Šis punktas yra vienas svarbiausių, tėvų globos netekusiems vaikams, gyvenantiems šeimynose. Labai svarbu tinkamas pagalbos organizavimas, siekiant padėti tiek pačiam vaikui, tiek visai šeimai įvardinti, atpažinti, suprasti ir spręsti problemas;
- Socialinis darbas su globojamais vaikais grupėse. Šis punktas taip pat vienas iš svarbių punktų, tėvų globos netekusiems vaikams, kurie gyvena šeimynose. Grupinis darbas ugdo vaikų gebėjimą bendrauti, būti kompanijoje, mokytis reikšti savo nuomonę, prisitaikyti prie kitų ir spręsti kylančius konfliktus, kas padeda vaikams užtikrinti jų interesus grupėje;
- Saugios, globojamų vaikų, aplinkos sukūrimas. Vaikai, netekę tėvų globos, išgyvena sunkius emocinius, psichologinius ir socialinius etapus, dėl šios priežasties labai svarbu pasirūpinti jaukios, saugios aplinkos vaikams kūrimu, kad vaikai galėtų jaustis kaip įmanoma geriau, saugiau ir pasitikėtų juos supančią aplinką ir šalia esančiais asmenimis;
- Bendradarbiavimas su globojamais vaikais, jų šeimos nariais ir kitomis institucijomis. Socialinis darbuotojas turi palaikyti ryšius su vaiko socialine aplinka, tėvais, kitais giminaičiais, mokymo įstaiga ir kitais vaiko interesus atstovaujančiais asmenimis, siekiant efektyvesnio vaiko auklėjimo, jo teisių ir interesų užtikrinimo.

Globojant tėvų globos netekusius vaikus šeimynose anot Liobikienės (2011) dalyviams, socialiniams darbuotojams bei kitam personalui, kuris dalyvauja vaiko auklėjime yra keliami šie esminiai uždaviniai:

- atsižvelgimas į vaiko interesus ir poreikius;
- gyvenimo sąlygų vaikui sudarymas, kurios atitinka esminius poreikius;
- vaiko ruošimas savarankiškam gyvenimui ir integracijai į visuomenę;

Liobikienė ir Šinkūnienė (2010) akcentuoja, kad globėjas, kuris dirba su tėvų globos netekusiais vaikais, turi turėti ypatingas kompetencijas. Žmogus turi gebėti prieiti prie vaiko, mokėti su juo tinkamai bendrauti ir labai svarbu, kad mylėtų vaikus. Taip pat autorės pabrėžia, kad tas, kas dirba su vaikais, turi gerai išmanyti vaiko amžiaus tarpsnius ir psichologiją, traumą išgyvenančių vaikų elgesio ypatumus, būti empatiškas, gebėti kalbėti su vaikais jautriomis ir svarbiomis temomis, gebėti suvaldyti savo emocijas. Taigi, galime daryti prielaidą, kad šeimos dalyvis, dirbantis su tėvų globos netekusiais vaikais, norėdamas įgyvendinti vaiko interesus, jam padėti, spręsti jo problemas, turi gebėti prieiti prie vaiko, jį išklaudyti, suprasti ir individualizuoti. Tuo tarpu Leliūgienės (2003) teigimu, vaikui, augančiam globoje, turi būti pritaikomi specialūs metodai ir technologijos, kurios padeda vaikui suformuoti pačius svarbiausius socialinius įgūdžius.

Vienas iš esminių vaiko interesų įgyvendinimo etapų, šeimoje yra socializacijos procesas. Ivanauskienės (2010) nuomone, vaiko socializacijai didelės reikšmės turi profesionalūs darbuotojai, kurie dirba su vaikais. Kalbant apie šeimos dalyvių veiklos ypatumus siekiant įgyvendinti vaiko interesus, reikia pabrėžti globojamų vaikų socializacijos ypatumus. Anot Kvieskienės ir Indrašienės (2008) šiems vaikams yra labai svarbu:

- įveikti socializacijos trikdžius, kurie trukdyti tinkamai pasiruošti savarankiškam gyvenimui ir integracijai į visuomenę;
- įgyti žinių, koks elgesys yra tinkamas, kaip reikėtų suprasti visuomenę;
- sužinoti vyraujančias elgesio taisykles, kurios yra reikšmingos žmogui, kurios apsaugotų nuo atliekamų veikų.

Tuo tarpu Litvinienė (2002) atkreipia dėmesį, kad vaikų elgesys labiausiai yra priklausomas nuo socializacijos proceso ir jo įgyvendinimo sėkmės. Anot Leliūgienės (2003) socializacija yra procesas, kada vaikai mokosi ir internalizuoja tam tikras kultūros nuostatas ir požiūrius, vertybes bei elgesio būdus. Nors šis procesas trunka visą gyvenimą, nepaisant to, svarbiausia jo dalis vyksta vaikystėje, o vaikams, kurie yra netekę tėvų globos, šis procesas yra ypatingai svarbus ir reikšmingas, šį procesą šeimoje padeda įgyvendinti šeimos dalyvis, kuris padeda vaikui prisitaikyti esamoje, naujoje aplinkoje, ugdo jo gebėjimus socializuotis, spręsti kylančias problemas, užtikrinti geriausius vaiko interesus.

Šeimos dalyvis tai asmuo teisės aktų nustatyta tvarka turintis teisę dirbti socialinį darbą, kurio veikla yra skirta ryšiams tarp žmonių ir jų aplinkai gerinti, siekiant stiprinti asmenų ar jų bendruomenių prisitaikymo prie aplinkos galimybes bei padėti jiems integruotis į visuomenę (Kondrašovienė ir kt., 2008). Kalbant apie paslaugas, kurias teikia šeimos dalyviai, visų pirma reikėtų paminėti, kad jie turi sugebėti nuoširdžiai ir produktyviai bendrauti su šeimynose gyvenančiais vaikais, stengtis įgyti jų pasitikėjimą, nes ne retai vaikai,

patekę į šeimynas, nėra linkę pasitikėti ir atsiverti svetimiems žmonėms. Taip pat labai svarbu, kad darbuotojas mokėtų pastebėti neverbalinę vaiko kūno kalbą ir stengtis suprasti jo patiriamus išgyvenimus, kad vėliau galėtų suteikti tikslingą ir efektyvią pagalbą (Kondrašovienė ir kt., 2008). Šeimynos dalyvis turi atlikti tarpininkavimo vaidmenį, jis turi tarpininkauti tarp globojamų vaikų, jų artimųjų, tarp darbuotojų, institucijų bei visuomenės. Labai svarbu, kad globėjas dirbdamas su tėvų globos netekusiais vaikais, užtikrintų konfidencialumą, privatumą į vaikų asmeninį gyvenimą, kad tai nepakentų vaiko interesams.

Socialinis darbas su globojamais vaikais, šiuo atveju šeimynoje, tai vaikų įgalinimas, mokymas, gynimas, bendravimas terapijoje (Koskinas, 2004). Šis autorius išskiria tris svarbiausius socialinio darbo tikslus:

- Kliento galimybių plėtojimas sprendžiant iškilusias problemas – globėjas vaikams, gyvenantiems šeimynose padeda praplėsti įveikimo ir problemų sprendimo galimybes, padeda įveikti gyvenimo krizes, problemas, neigiamas patirtis.
- Sistemų, teikiančių paslaugas, įtakojimas, siekiant jų veiklos efektyvumo – globėjai turi suprasti vaikų problemas, jų specifiškumą, atsižvelgti į individualius poreikius, prisidėti prie socialinių paslaugų kūrimo.
- Ryšių organizavimas tarp klientų ir teikiančių paslaugas sistemų – globėjai stengiasi padėti vaikams gauti reikiamas paslaugas, jie teikia informaciją, koordinuoja, organizuoja, inicijuoja naujas paslaugas bei jas vertina.

Galima išskirti kelis pagrindinius socialinio darbuotojo vaidmenis, dirbant su tėvų globos netekusiais vaikais, kuriuos atlieka ir šeimynų dalyviai, siekiant tinkamai įgyvendinti vaiko teises ir jo interesus (Danusevičienė, Povilaikaitė, 2004):

- Įgalintojas – visų pirma šeimynos dalyvis savo klientą, t. y. vaiką, priima tokį, koks jis yra. Labai svarbu, kad pats vaikas būtų aktyvus vertinant, planuojant pagalbos procesą ir jo metu. Šeimynos dalyvis turi padėti vaikui išreikšti savo jausmus, mintis, baimes, emocijas. Taip pat turi įgalinti šeimynose gyvenančius vaikus bendrauti tarpusavyje, užmegzti kontaktą bei palaikyti ryšius su artimaisiais, siekiant vaiko bendravimo tobulinimo.
- Edukatorius – šeimynos dalyvis vaikams teikia reikiamą informaciją, žinias, kurios padėtų išspręsti kylančias problemas, padeda adaptuotis pasikeitus gyvenimo sąlygoms.
- Konsultantas – šeimynos dalyvis skatina ir plėtoja tarpasmeninius santykius, moko spręsti problemas.
- Tarpininkas – šeimynos dalyvis padeda vaikams surasti ir gauti reikiamas paslaugas. Jis vertina situaciją, ieško galimų išteklių, susisiečia su tinkama institucija, planuojant pagalbos procesą ir įgyvendinant vaiko interesus.

- Advokatas – šeimynos dalyvis reprezentuoja ir gina vaiko teises ir interesus, jis būna vaiko atstovas.

Pasak Johnson (2001), socialinis darbas yra sudėtingas, nėra universalus, visuotinai naudojamo jo apibrėžimo. Naudodamasis žmogaus elgesio ir socialinių sistemų teorijomis, socialinis darbas vykdo intervenciją tose srityse, kur žmonės sąveikauja su savo aplinka. Žmogaus teisių ir socialinio teisingumo principai yra socialinio darbo pamatas. LR Socialinių paslaugų įstatyme (2006) (AR nuo 2018-07-01 iki 2018-12-31) socialinis darbas apibrėžiamas kaip veikla, padedanti asmeniui, šeimai spręsti savo socialines problemas pagal jų galimybes ir jiems dalyvaujant, nežeidžiant žmogiškojo orumo ir didinant jų atsakomybę, pagrįstą asmens, šeimos ir visuomenės bendradarbiavimu. Socialiniame darbe yra labai svarbu siekti socialinių pokyčių, palaikyti pasitikėjimu grindžiamus santykius su klientais, gerbti kiekvieno asmens orumą (Alkimavičius, Aukščiūnienė ir kt., 2010). Visa tai tiesiogiai susiję su vaiku, kai socialinis darbas atliekamas su vaiko globa, kuomet jis netenka biologinių tėvų globos ir patenka pas globėjus. Tuomet dar efektyviau stengiamasi atlikti socialinį darbą, siekiant tinkamų vaiko teisių užtikrinimo ir interesų įgyvendinimo, kad parengti vaiką savarankiškam gyvenimui, integracijai į visuomenę.

Socialiniame darbe su tėvų globos netekusiais vaikais yra labai svarbu siekti pakeisti jų požiūrį į esamą situaciją, atstovauti ir puoselėti vaikų interesus, poreikius ir ugdyti vaiko asmenybę. Todėl labai svarbu, kad būtų atkreipiamas socialinių darbuotojų, šiuo atveju šeimynų dalyvių dėmesys į vaikų jausmus, mintis ir išgyvenimus, kurie dažniausiai būna susiję su šeimos netekimu. Dažniausiai šeimynose dirbantys darbuotojai vaikams tampa artimiausi žmonės. Todėl yra svarbu, kad šeimynos dalyvis ne tik gerai išmanytų socialinio darbo teorinę pusę, tačiau ir būtų empatiškas, atjaučiantis. Dirbant su vaikais, šeimynų dalyviai turėtų žinoti pagrindinius jų poreikius, interesus ir stengtis juos padėti patenkinti bei įgyvendinti. Kaip teigia Matikovienė, Naujanienė ir kt. (2010) nėra tiksliai apibrėžta, kokie poreikiai ar interesai vaidina svarbiausią vaidmenį vaiko gyvenime, tačiau socialinių poreikių patenkinimas turi įtakos vaikų gyvenimo kokybei.

Remiantis LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu „Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo“ (2006) (AR nuo 2014-09-01), galima išskirti tokias socialinio darbuotojo teikiamas paslaugas vaikams, kurie gyvena šeimynoje, siekiant patenkinti jų poreikius ir įgyvendinti interesus:

- Maitinimo organizavimas;
- Aprūpinimas būtiniausiaisiais drabužiais ir avalyne;
- Transporto organizavimas;
- Sociokultūrinės paslaugos;

- Asmeninės higienos ir priežiūros paslaugų organizavimas;
- Kitos bendrosios socialinės paslaugos (atsižvelgiant į specifinius poreikius);
- Socialinių įgūdžių ugdymas ir palaikymas;
- Parengimas savarankiškam gyvenimui;
- Intensyvi krizių įveikimo pagalba.

Socialinio darbo tikslas yra teigiamų pokyčių asmens gyvenime siekimas. Vienas iš siekiamybių šeimynose yra individualus darbas su vaiku, norint tinkamai užtikrinti geriausius vaiko interesus. Šiame metode pokyčio yra siekiama per žmogų. Iš viso yra išskiriami trys socialinio darbo su individu modeliai:

- krizių intervencijos,
- problemų sprendimo,
- į sprendimą orientuotas modelis.

Krizių intervencijos modelis taikomas ištikus krizei. Problemų sprendimo modelis taikomas siekiant išspręsti šeimynoje kylančias vaikų problemas. Svarbu yra tinkamai nustatyti problemą, tinkamai suplanuoti jos sprendimą, įgyvendinti planą bei įvertinti užbaigtą procesą. Dar vienas šeimynose naudojamas socialinio darbo modelis – į sprendimą orientuotas modelis. Šio modelio esmė yra akcento perkėlimas nuo problemos į sprendimą, šiuo atveju sprendimą turi rasti pats klientas, t.y. vaikas. Kita paslauga, kuri taip pat yra taikoma šeimynose – socialinio darbo su grupe metodas. Šis metodas yra taikomas mokymo, tarpusavio pagalbos, paramos ir palaikymo tikslais (Liobikienė, Jackienė, 2010).

Vaikams, netekusiems tėvų globos, kurie susiduria su socialinėmis paslaugomis yra labai svarbu, kad tos paslaugos būtų kompleksiskai suderintos pagal jų poreikius. Šeimynos dalyviai, tėvų globos netekusius vaikus, turi priimti tokius, kokie jie yra, nepažeidžiant socialinio darbo principo, kuriame sakoma, kad reikia žmogų priimti tokį, koks jis yra ir jį gerbti su visomis žmogaus savybėmis. Tai padės tinkamai užtikrinti vaiko auklėjimą, atsižvelgiant į jo unikalumą.

Apibendrinant vaiko interesų įgyvendinimą globoje, šiuo atveju šeimynose, svarbu akcentuoti tai, kad svarbiausias asmuo, kuris yra susijęs su vaiko interesais bei jų įgyvendinimu yra šeimynos dalyvis. Literatūros analizė parodė, kad šeimynos dalyvis, pasitelkdamas socialinio darbo metodus, savo kompetencijas ir praktinius žinias padeda vaikams užtikrinti ir įgyvendinti jų interesus bei juos atstovauti. Svarbu paminėti tai, kad tėvų globos netekusiems vaikams interesus įgyvendinti šeimynoje yra daug lengiau negu globos namų įstaigose. Kada yra mažiau vaikų, didesnė tikimybė išklaudyti kiekvieno nuomonę, į ją atsižvelgti, užtikrinti jo laisvalaikio praleidimo būdus, mokymąsi, parengimą savarankiškam gyvenimui.

3. ŠEIMYNOSE GYVENANČIŲ VAIKŲ INTERESŲ ĮGYVENDINIMO TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodologija

Siekiant atskleisti šeimynose gyvenančių vaikų interesų įgyvendinimo aspektus, atliktas empirinis tyrimas. Tiriamaisiais pasirinkti šeimynų dalyviai. Kokybinis **tyrimo tipas** pasirinktas vadovaujantis Kardelio (2016) tyrimo tipų apibūdinimu. Pasak šio autoriaus „Kokybinių tyrimų skiriamųjų bruožų analizė, atlikta remiantis įvairiais šaltiniais, leidžia jį apibūdinti kaip sistemingą, nestruktūrizuotą atvejo ar individų grupės, situacijos ar įvykio tyrimą natūralioje aplinkoje, siekiant suprasti tiriamuosius reiškinius bei pateikti interpretacinį, holistinį jų paaiškinimą“ (p. 105).

Tyrimo metodai:

- *Duomenų rinkimo metodas* - pusiau struktūruotas interviu, kuriuo siekiama sužinoti tyrimo dalyvių patirtį, kaip jie įgyvendina vaikų, kurie gyvena šeimynose, interesus. Interviu, tai - individualus pokalbis, garantuojantis informacijos išsamumą (Tidikis, 2003). Pusiau struktūruotas interviu suteikia platesnes galimybes nuodugniau pažinti asmenį - tiriamąjį objektą (Kardelis, 2016). Tyrimui atlikti iš anksto sugalvoti klausimai, tačiau pokalbio eigoje kai kurie papildomi klausimai, pagal esamas situacijas, gali būti formuojami spontaniškai ir užduodami papildomai. Šio metodo privalumas yra tas, kad nereikia prisirišti prie klausimų tvarkos ar numatytų pasakyti žodžių, interviu vyksta pokalbio forma. Interviu metu, atliekant kokybinį tyrimą, kartu yra ir stebėjimas: yra ne tik girdima ką informantas sako, bet ir matoma, kaip jis kalba, kaip tuo metu elgiasi, kokia jo kūno kalba, veido išraiška ir kt. (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016). Tai suteikia tyrimui daugiau informacijos apie tiriamųjų patirtus išgyvenimus, sunkumus ir pan.

- *Duomenų analizės metodas* – kokybinė turinio (content) analizė. Šis metodas pasirinktas todėl, kad turi aiškius žingsnius padedančius iš gautos informacijos išskirti konkrečias temas susijusias su tyrimo problema, jas analizuoti ir interpretuoti, išskirti tiriamųjų interesus, lūkesčius, išryškėjančius jų pasakojimuose apie turimą patirtį. Remiantis pagrindiniais žodžiais informacija suskirstoma į kategorijas ir subkategorijas (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008).

V. Žydžiūnaitė (2008) išskiria keturis kokybinio turinio analizės atlikimo žingsnius:

1. Informantų aprašų skaitymas ir išskyrimas esminių aspektų, kuriuos atspindi frazės, sakiniai, žodžiai, tiesiogiai susiję su tiriamu fenomenu, bei kategorijų išskyrimas

remiantis pagrindiniais žodžiais;

2. Prasminių elementų nustatymas: kategorijų turinio skaidymas į elementus;

3. Prasminių elementų suskirstymas į subkategorijas: elementų persidengimas tarp skirtingų kategorijų subkategorijose.

4. Kategorijų įtraukimas į tiriamo reiškinio kontekstą: turinio duomenų interpretavimas.

Tyrimo dalyvių imtis ir atranka:

Kokybinio tyrimo imtis sudaryta remiantis kriterine atranka, kuri taikoma, kai imties vienetai iš populiacijos atrenkami laikantis tyrėjo nustatytų kriterijų (Bitinas ir kt., 2008).

Tyrimo informantai buvo parinkti pagal šiuos kriterijus:

- pasirinktos X ir Y rajonų šeimos;
- atrinkti šeimynų dalyviai, kurių darbo patirtis ne mažiau nei 5 metai. Pastebėtina

tai, kad visos šeimos, sutikusios dalyvauti tyrime, yra atstovaujamos šeimos dalyvės, t.y. moterys. Jeigu ji turi sutuoktinį, tai jis yra kaip šeimos vyras/tėtis, tačiau neoficialus dalyvis.

Kriterinės atrankos būdas yra labai veiksmingas, taip surenkami kokybiški duomenys. Tyrimo imties dydis buvo nustatytas vadovaujantis „prisotinamumo principu“. Pasak Gaižauskaitės, Valavičienės (2016) galutinis per tyrimą atliktų interviu skaičius gali būti aiškus duomenų rinkimo ir analizės metu, kol akivaizdžiai sumažėja gaunamų duomenų informatyvumas ir jie pradeda kartotis. Todėl buvo apklausiamos šeimynų dalyvės (mamos) iki tol, kol pradėjo kartotis gaunama informacija.

Tyrimo instrumentas:

Pusiau struktūruoto interviu tipas pasirinktas motyvuotai: iš anksto numatyti klausimai užtikrins sklandesnę tyrimo eigą, neleis tyrimo dalyviams visiškai nuklysti nuo temos, bei leis sužinoti apie tiriamųjų naujas ar kitas patirtis, kurios galbūt nebuvo numatytos klausimuose (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016).

Interviu su tiriamuoju metu, duomenų rinkimas susideda iš trijų pagrindinių dalių:

1. Įžanginė: tyrėjos prisistatymas, įvardintas tyrimo tikslas, apytikslis apklausos laikas, sociodemografinių duomenų rinkimas apie tiriamuosius;
2. Pagrindinė: tyrėjos iš anksto apgalvotų klausimų pateikimas tiriamiesiems, su galimybe trumpinti, pridėti ar koreguoti klausimus pokalbio eigoje.
3. Baigiamoji: tyrėjos padėka už gautą informaciją ir sugaištą laiką.

Pusiau struktūruotas interviu sudarytas iš šešių klausimų blokų. Šie klausimai sudaryti remiantis teisiniais dokumentais apie vaiko teises ir interesus, tai: JT Vaiko teisių konvencija (1989) ir LR Šeimynų įstatymas (2010):

1. Fizinio vystymosi interesai:

- 1.1. Kaip šeimynoje yra užtikrinami vaiko interesai turėti tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia vaiko fiziniam vystymuisi?
- 1.2. Kaip vaikas dalyvauja reiškiant savo nuomonę apie jo fizinį vystymąsi? Kokiais atvejais atsižvelgiate į jo nuomonę?
- 1.3. Su kokiomis problemomis susiduriate užtikrinant tinkamą fizinį vystymąsi?

2. Socialinio vystymosi interesai:

- 2.1. Kaip šeimynoje yra užtikrinami vaiko interesai turėti tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia vaiko socialiniam vystymuisi?
- 2.2. Kaip užtikriate tinkamus vaikų tarpusavio santykius ir emocinį stabilumą šeimynoje?
- 2.3. Kaip įtraukiate vaiką užtikrinant jo socialinį vystymąsi? Kada atsižvelgiate į vaiko nuomonę?
- 2.4. Su kokiais sunkumais susiduriate užtikrinant vaikų socialinį vystymąsi?

3. Mokymosi interesai:

- 3.1. Kaip šeimynoje yra užtikrinami vaiko mokymosi interesai?
- 3.2. Kaip motyvuojate vaikus lankyti mokyklą, atlikti namų darbus?
- 3.3. Kaip įtraukiate vaiką įgyvendinant mokymosi interesus? Kaip elgiatės, kai skiriasi jūsų ir vaiko nuomonė?
- 3.4. Su kokiomis problemomis susiduriate ir kaip jas sprendžiate užtikrinant vaiko mokymosi interesus?

4. Laisvalaikio, poilsio, kultūrinio gyvenimo interesai:

- 4.1. Kaip šeimynoje yra įgyvendinami vaiko interesai į jo laisvalaikio, poilsio ir kultūrinio gyvenimo praleidimą?
- 4.2. Su kokiomis įstaigomis bendradarbiaujate organizuojant vaikų laisvalaikį, kultūrinį užimtumą?
- 4.3. Kaip įtraukiate vaiką priimant sprendimus dėl jo laisvalaikio praleidimo?

5. Interesai bendraujant su tėvais ir kitais giminaičiais:

- 5.1. Kaip šeimynoje yra įgyvendinami vaiko interesai bendrauti su tėvais ar kitais giminaičiais?
- 5.2. Kaip priimate vaiko nuomonę dėl bendravimo su tėvais?
- 5.3. Kaip elgiatės, kai skiriasi jūsų ir vaiko nuomonė, kuri prieštarauja vaiko interesams?
- 5.4. Kokie sunkumai kyla dėl bendravimo su tėvais įgyvendinant vaiko interesus?

6. Interesai parengiant savarankiškam gyvenimui:

- 6.1. Kaip šeimynoje yra įgyvendinami vaiko interesai, kad tinkamai pasirengtų savarankiškam gyvenimui? Kokius tikslus sau keliate?

6.2. Kaip padedate vaikui suvokti profesijos svarbą siekiant užtikrinti jo interesus rengiantis savarankiškam gyvenimui?

6.3. Kaip pavyksta sudaryti sąlygas vaikui dalyvauti už šeimos ribų organizuojamuose profesijos pasirinkimo užsiėmimuose, renginiuose?

6.4. Kokie sunkumai kyla rengiant vaiką savarankiškam gyvenimui?

Tyrimo organizavimas:

Tyrimas atliekamas X ir Y rajonų šeimynose. Atsižvelgiant į šeimos dalyvių užimtumą, iš anksto susitartas laikas, kada bus atliekamas tyrimas. Interviu atliekamas tiriamųjų namuose (šeimynose) nedalyvaujant šeimynoje globojamiems vaikams. Gavus tiriamųjų leidimą, interviu metodu gauta informacija buvo įrašoma į diktofoną, vėliau transkribuojama.

Tyrimo etika:

Atliekant tyrimą buvo vadovaujama šiais svarbiausiais interviu tyrimo etikos principais (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016):

- Laisvanoriškumo principas: siekiama, kad tiriamasis tyrime dalyvautų laisvai apsisprendęs ir nieko neverčiamas. Tiriamųjų sutikimai gauti žodžiu.
- Konfidencialumo principas: tik tyrėjas gali disponuoti tiriamojo pateikta informacija. Tyrimo metu gauta informacija panaudota tik šiame rašto darbe.
- Anonimiškumo principas: tiriamųjų vardai, pavardės ir gyvenamos vietos nebus atskleistos. Užtikrinant tiriamųjų anonimiškumą jiems suteikti kodai „T1“, „T2“ ir t.t.

Tyrimo ribotumas:

Norint išsiaiškinti, kaip šeimynose įgyvendinami vaiko interesai, būtų tikslingas platesnis, apimantis įvairius šalies regionus, teorinis ir empirinis tyrimas, analizuojantis šeimynose gyvenančių vaikų interesų įgyvendinimą.

3.2. Tiriamųjų charakteristika

Interviu atliktas 5 šeimynose, apklausiant šeimynų dalyves. Tiriamųjų charakteristika pateikiama 4 lentelėje.

4 lentelė. Tiriamųjų charakteristika

Tiriamoji	Darbo patirties laikas
T1	9 m.
T2	8 m.
T3	7 m.
T4	9 m.
T5	5 m.

Tiriamųjų charakteristika atskleidžia, kad visų šeimynų dalyvių patirties laikas ne mažesnis nei 5 metai.

3.3. Tyrimo rezultatų analizė

3.3.1. Vaiko fizinio vystymosi interesai

Gyvenimo sąlygos, kurios užtikrina vaiko fizinį vystymąsi. Šeimynoje vienas iš pagrindinių vaiko interesų, kuris turi būti užtikrintas – tai jo fizinis vystymasis. Norint išsiaiškinti šių interesų užtikrinimą, šeimynų dalyvių buvo paklausta, kokiomis sąlygomis užtikrinamas tinkamas vaiko fizinis vystymasis.

Pagal gautus tiriamųjų atsakymus, buvo išskirta kategorija - sąlygos, kurios sudarytos fiziniam vystymuisi ir 3 subkategorijos, tai: sveika mityba, fizinis aktyvumas ir sveikatos patikra pas gydytojus. Tiriamųjų atsakymai pateikti 5 lentelėje.

5 lentelė. Sąlygos tinkamam vaiko fiziniam vystymuisi

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Sąlygos, kurios sudarytos fiziniam vystymuisi	Sveika mityba	T1: „Namuose auginam sveiką, ekologišką maistą. Viskas pas mus užauginta darže. Mėsą turim savo, taip pat pieną, grietinę, sviestą, varškę.“ T2: „Labai stengiamės palaikyti sveiką mitybą, sveiką gyvenseną <...>“ T3: „Kovojam prieš traškučius, coca-colas <...>“ T4: „Mums maitintis sveikai neišeina, vaikai valgo tą, ka jie nori.“ T5: „Mes stengiamės, kad mityba būtų sveika, bet ne visi viską mėgsta. Vienas nemėgsta svogūnų, kitas

		nemėgsta morkų, bet aiškinam, kad tai yra sveikas maistas.”
	Fizinis aktyvumas	T1: „Yra nupirkti du batutai šokinėjimui, daro kulvirščius, yra treniruoklių salė, kur vyrukai fiziškai išsikrauna. Kilnoja hantelius, svarmenis. Yra bokso kriaušė, kur gali išlieti savo susikaupusias blogas emocijas.” T3: “Kai <...> lauke geras oras, gali išeiti į kiemą, ant turnikų, pasportuoti. <...> vasarą dar ir baseiną turim.”
	Sveikatos patikra pas gydytojus	T4: „Kiekvienais metais prieš rugsėjo 1-ąją dieną einam pas gydytoją, reikia pažymą pristatyti į mokyklą. Nu ir gydytoja, jeigu kažką randa, tai siunčia toliau. Jeigu koks susirgimas paprastas, kaip peršalimas, tai aš pati namie gydau.“

Remiantis interviu metu gautais duomenimis, galima teigti, kad visos šeimynų dalyvės vaikų fizinį vystymąsi labiausiai stengiasi užtikrinti parenkant jiems sveiką, subalansuotą mitybą, kuri susideda iš namie užaugintų daržovių, vaisių, bei natūralios mėsos. “<...> stengiamės kuo daugiau daržovių valgyti, daržovių sriubas verdam, <...> vaikai mėgsta košes labai” (T3). Tačiau pastebėtina tai, kad tiriamoji T4, mano, jog sudėtinga vaikus sveikai maitinti, nes jie valgo tai, ko jie nori, teigdama, kad „<...> aš jų moliūgais nepašersiu, aš ir pati jų nemėgstu“. Todėl galima daryti prielaidą, jog šioje šeimynoje nėra pilnai formuojami sveikos mitybos įgūdžiai, kurie vaiko organizmui suteiktų reikiamų vitaminų. Net ir pačios tiriamosios požiūris į sveiką subalansuotą mitybą kitoks.

Taip pat dalyvėms yra svarbu, kad vaikai būtų fiziškai aktyvūs. Tam jos sudaro sąlygas savo šeimynoje ir namų aplinkoje įrengdamos sporto sales, pasirūpindamos lauko treniruokliais, vasarą baseinu, krepšinio stovu, dviračiais. Visa tai perka, užsako išgirdusios, ko nori vaikai: „Mes tikrai kiekvieno nuomonę išklausime, atsižvelgiame į tai, ko jis nori, ko jam reikia. Pvz.: <...> mergaitė, kai buvo maža, jai buvo sutrikusi koordinacija, tačiau norėjo vienaračio. Taip užsispyrė ir išmoko važiuoti, <...> kiti jos bendraamžiai būdami sveiki nesugeba to atlikti“ (T1). Dalyvės išklauso vaikų nuomones, į jas atsižvelgia jei tai nepakenks paties vaiko sveikatai. Siekiant užtikrinti vaiko fizinio vystymosi interesus, dalyvės skatina vaikus lankyti popamokines veiklas: „Kalbant apie sportą, vaikai renkasi būrelius pagal savo poreikius, savo fizinę ir psichologinę būseną“ (T2). Pastebėtina ir tai, kad šeimynos vasaros metu organizuoja išvykas į gamtą ar prie jūros, siekdamos, kad vaikai kuo daugiau laiko praleistų lauke, aktyviai judėtų, sportuotų. Išvykas organizuoja į tai įtraukdamos šeimynoje gyvenančius vaikus, išgirdusios jų nuomonę ir pasiūlymus: „Vaikai išsako savo nuomonę. <...> mano, kaip globėjos, pareiga: pakoreguoti, nukreipti teisinga linkme. Aš tik taktiškai galiu pasukti kita linkme, bet jokiū būdu ne griežtai nurodyti“ (T2). Viena iš tiriamųjų (T3) leidžia vaikams patiems rinktis, ar jie nori laiką leisti aktyviai, ar ne: „<...> yra ir tokių vaikų,

kurie nelinkę reikšti savo norų, susijusių su jų fiziniu vystymusi, jie mieliau leidžia laiką namuose užsiimdami kitokiomis veiklomis: „<...> ne visi nori. Kai kuriems labiau patinka prie kompiuterio būti“.

Iš gautų atsakymų, galima pastebėti ir tai, kad šeimynų dalyvės mažai kalba apie vaikų lankymąsi pas gydytojus, kaip medicininę pagalbą tinkamai fiziškai vystytis. Interviu metu reikėjo dalyvėms užduoti papildomą klausimą, siekiant sužinoti apie vaikų sveikatos užtikrinimą medicinos sistemos atžvilgiu: *Kaip vaikas geba išreikšti savo nuomonę pas gydytoją? Tik tuomet buvo išgirstamas atsakymas, jog: „Vyresni vaikai nueina patys, <...> bet pirmiausiai pasitaria su manimi, o aš atsakau, kad savarankiškai bandytų nueiti“ (T1).* Kadangi šeimynų dalyvės nelinkusios pasakoti apie lankymąsi pas gydytojus, lieka neaišku, ar vaikai visiškai sveiki, jog visai nereikia lankytis gydymo įstaigose, ar tai dar kiti neatskleisti šeimynos dalyvių aspektai.

Apibendrinant vaiko fizinio vystymosi interesų įgyvendinimą šeimynoje, galima teigti, kad dalyvės atsižvelgia ne tik į vaiko sveikatos būklę, esamus sutrikimus, ligas, tačiau ir į vaiko nuomonę, pageidavimus bei norus. Tiriamųjų šeimynose vaikai turi teisę reikšti nuomonę, ką nori valgyti, kokius sporto užimtumus lankyti, kaip jiems fiziškai vystytis.

Problemos užtikrinant vaiko fizinį vystymąsi. Sužinojus informaciją, apie gyvenimo sąlygas šeimynoje, kurios reikalingos vaiko fiziniui vystymuisi, buvo siekta sužinoti, su kokiomis problemomis šeimynų dalyvės susiduria užtikrinant vaiko fizinį vystymąsi.

Pagal gautus tiriamųjų atsakymus buvo išskirta kategorija - fizinio vystymosi problemos ir 3 subkategorijos, tai: problemos, susijusios su vaiko praeitimi, problemos susijusios su mokykla, problemos, susijusios su vaiko sveikata. Tiriamųjų atsakymai pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė. Problemos, su kuriomis susiduriama, įgyvendinant vaiko fizinio vystymosi interesus

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Fizinio vystymosi problemos	Problemos, susijusios su vaiko praeitimi	T1: „Kiekvienas vaikas atvykęs pas mus gyventi atsineša savo praeitį, kur buvo neprižiūrėtas, neišmokytas, su savo baimėmis. <...> buvo atvežti vaikai, kurie net per slenkstį neperžengdavo, krisdavo. Būdavo užguiti, silpni, nevikrūs.“
	Problemos, susijusios su mokykla	T2: „<...> diena vaikui yra labai ilga. <...> mokykloje yra per didelis krūvis vaikui, dėl to kenčia jo ir prichinė, ir fizinė būklė.“ T1: „<...> mokykloj vengia lankyti kūno kultūrą. Mergaitei buvo pasakyta, kaip tu čia sportuosi, jog

		tu ne berniukas. Užteko vieno klasioko pasityčiojimo ir mergaitė liovėsi (sportuoti).“
	Problemos, susijusios su vaiko sveikata	T5: „Sunkumų bet kokioj situacijoj pasitaiko <...> būna, kad vaikas nori eiti į kažkokį būrelį, o mes neleidžiam.“

Tyrimas atskleidė, kad šeimynų dalyvės susiduria su keleta problemų užtikrinant vaiko fizinį vystymąsi. Viena iš didžiausių problemų, kurią tikėtina patiria kiekviena šeimyna, tačiau įvardino tik viena dalyvė, tai – problemos, kurias vaikas atsineša iš savo biologinės šeimos. Tuomet šeimynos dalyvei tampa didžiausia užduotis vaikui ugdyti pagrindinius įgūdžius, pasirūpinimą savimi, kuris užtikrintų tinkamą fizinį vystymąsi, nepažeidžiant vaiko interesų: „<...> *pasikeičia maistas, atvykus pas mus, taip pat fizinis aktyvumas*“ (T2). Tikėtina, kad kiekvienoje šeimynoje vaikas turėjo praeiti šį gyvenimo tarpsnį, patiriant šiuos sunkumus, tik šeimynų dalyvės interviu metu to neįvardino kaip problemos, tikėtina, kad tokia buvo beveik kiekvieno vaiko patirtis, kas dalyvei patapo žinoma ir dažnai pasikartojama.

Pažymėtina tai, kad dalyvės įvardina problemas, kurios susijusios su mokykla. Viena iš tiriamųjų mano, kad per didelis krūvis vaikams mokykloje, todėl sunku šeimynoje užtikrinti vaiko fizinio vystymosi interesus, kai jis grįžta pavargęs, jam reikia paruošti namų darbus, nelieka laiko niekam: „*kenčia vaiko ir prishinė, ir fizinė būklė*“ (T2). Taip pat dar viena problema mokykloje – patyčios. Kartais vaiko fizinį vystymąsi sutrikdo kitų vaikų įtaka, pašaipos, kuomet vaikas negeba „už save pastovėti“. Tuomet šeimynos dalyvei, užtikrinančiai vaiko interesus, tenka spręsti tokią problemą: „*Kalbėjomės, aišku, bet nepadėjo ir daugiau nesportavo*“ (T1).

Įgyvendinant vaiko fizinio vystymosi interesus, iškyla problemos, susijusios su vaiko sveikata. Tai nutinka, kai vaikas nori lankyti vieną ar kitą užimtumą, susijusį su fiziniu aktyvumu, tačiau šeimynos dalyvis supranta ir tam prieštarauja, siekiant užtikrinti vaiko sveikatą: „*Žinom, kad jis netinkamas, bet daug kalbamės, tariamės ir kažkaip prieinam tą bendrą interesą*“ (T5). Todėl galima daryti išvadą, kad šeimynos dalyvės problemas sprendžia pokalbiais ir bendro intereso priėmimu, išklausius vaiko nuomonę ir į ją atsižvelgus.

Interviu metu paaiškėjo, kad kai kurios dalyvės, įgyvendindamos vaiko fizinio vystymosi interesus, nesusiduria su problemomis, neįvardina jokių sunkumų: „*Neturim sunkumų susijusių su fiziniu vystymusi*“ (T3); „*Problemy dėl fizinio vystymosi neturim. Vaikai kurie pajėgia, kiek pajėgia, tiek daro*“ (T4). Lieka neaišku, ar tų problemų tikrai nėra, ar jos yra, tačiau dalyvės atsisako jas įvardinti, nenorėdamos jas viešinti. Tačiau kelia abejonių tokie teiginiai: „*problemų neturim*“; „*sunkumų nėra*“, kadangi užtikrinant vaiko fizinio vystymosi

interesus, lyginant ir su kitų dalyvių pateiktais pavyzdžiais, su kokiomis problemomis susiduria jos, iškyla įvairių sunkumų: susijusių ir su vaiko praeitimi, su jo sveikata ir pan.

3.3.2. Vaiko socialinio vystymosi interesai

Gyvenimo sąlygos, kurios užtikrina vaiko socialinį vystymąsi, bei sunkumai, su kuriais susiduria dalyvės. Šeimynoje dar vienas svarbus vaiko interesas, kuris turi būti įgyvendinamas – tai jo socialinis vystymasis. Norint išsiaiškinti šio intereso užtikrinimą, šeimynų dalyvių buvo paklausta, kaip jos įgyvendina vaiko socialinio vystymosi interesus bei kokie sunkumai kyla.

Pagal gautus tiriamųjų atsakymus, buvo išskirta kategorija – veiksniai, kurie lemia vaiko socialinį vystymąsi ir 3 subkategorijos, tai: vaiko praeitis, visuomenės požiūris, šeimynos narių įtaka. Tiriamųjų atsakymai pateikti 7 lentelėje.

7 lentelė. Vaiko socialinio vystymosi interesų užtikrinimas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai apie vystymąsi ir sunkumus
Veiksniai, kurie lemia vaiko socialinį vystymąsi	Vaiko praeitis	T3: “Kai ateina vaikas į šeimyną, būna labai liūdna; kai kurie vaikai stresuoja, jie žino, kad tėvai jau jų nepasiims.” T5: “Žinokit, į šeimyną ateina vaikas jau susiformavusiais savo įpročiais. Ką pastebėjau, kad vaikai atėję iš vaikų namų yra labai dideli individualistai. Žiūri tik savęs, tik sau, kovoja už save. Nėra to tokio draugiškumo, nuoširdumo ir tą reikia pas juos ugdyti.”
	Visuomenės požiūris	T1: “Mūsų visuomenė dar nėra atitinkamai subrendusi, kad galėtų žiūrėti į vaikus iš šeimynos, kaip į vaikus iš šeimų. Pvz., kai mokykloje net ir pedagogai pasako ” <i>pasakysiu globėjai</i> ”, bet jie globėjos neturi, jie turi tik mamą.” T2: „<...> visuomenė sunkiai priima tokius vaikus juos iškart <i>nurašo</i> .“
	Šeimynos narių įtaka	T1: „Pastoviai atsakau vaikams į klausimus, pastoviai bendraujam, visada pasikalbam, kas gero, kas blogo. <...> Galbūt tas mano dėmesio atkreipimas į kiekvieną iš jų daug ką reiškia.“ T2: „Mes stengiamės sukurti tikrą šeimoms atmosferą, vaikai mane vadina mama, vyrą – tėtė.“ T5: “Vaikas atsižvelgia į kitus, matydamas kitokią šeimoms pavyzdį. Pas mus nėra kumščių ir kovos už būvį.”

Remiantis interviu metu gautais atsakymais - apie vaiko socialinį vystymąsi - galima daryti prielaidą, jog šeimynų dalyvės vaiko socialinio vystymosi interesus įgyvendina sprendamos susidariusias problemas, kurios susiję su vaiko gerove, jo emociniu gyvenimu, patiriamais sunkumais. Todėl ir paklausus tiriamųjų apie tai, kaip šeimynoje užtikrinami vaiko socialinio vystymosi interesai, jos iškart pradeda kalbėti apie sunkumus, su kuriais vaikas atėjo iš savo biologinės šeimos. Joms didžiausias tikslas įtraukti vaiką į tokią visuomenę, kur jis tinkamai vystytųsi ir jaustųsi saugus: „<...> *interesas, iš kurio išeina ir visi kiti – vaiko saugumas. Vaikas turi būti saugus. Stengiuosi leisti jiems rinktis, tik argumentuotai patariu*“ (T2). Tai parodo, jog dalyvės stengiasi įtraukti vaiką į jo socialinį vystymąsi, leisdamos jam pačiam pasirinkti norimas veiklas, laiko praleidimą, siekiant kuo labiau atitraukti vaiką nuo praeities prisiminimų ir skaudžios patirties biologinėje šeimoje, siekiant aktyvaus vaiko dalyvavimo jo socialiniame vystyme.

Dar vienas sunkumas, kuris įvardinamas kaip vaiko socialinio vystymosi trigdis, tai – visuomenės požiūris. Tiriamosios įvardina, kad vaikai su tuo susiduria ne tik tarp bendraamžių, draugų, tačiau ir tarp suaugusių žmonių, tame tarpe mokyklos, kurioje vaikai mokinasi, pedagogų. Neigiamas visuomenės požiūris, patyčios, vaikams ištiesai primena, kad jie yra globojami vaikai, tai sukeldamos jiems liūdesį, nusivylimą, pyktį ir sveikatos sutrikimus: „<...> *grįžta iš mokyklos, susiima už galvos ir verkia, kodėl aš toks, kodėl aš kitoks, kodėl aš ne toks kaip visi?*“ (T1). Tuomet dalyvės šią problemą sprendžia pokalbio metu su vaiku ir atskirai su klasės pedagogu, siekiant užtikrinti tinkamą vaiko socialinį vystymąsi, patyčių nebuvimą klasėje, draugų rate. Dalyvės kalba su vaikais pateikdamos įvairius teigiamus ir neigiamus pavyzdžius, siekiant užkirsti kelią neigiamam vaiko socialiniam vystymuisi: „*Aš visada stengiuosi kalbėti pavyzdžiais, neatimti iš vaiko pasitikėjimo savo jėgomis*“ (T2).

Pastebėtina, kad visuomenės požiūris ir skaudū vaiko praeitis yra neigiami vaiko socialinio vystymosi veiksniai, ko priešingybė yra šeimynos narių ir dalyvės teigiama įtaka vaikui, siekiant neutralizuoti neigiamą visuomenės požiūrį ir padėti vaikui užmiršti skaudžias patirtis. Šeimynų dalyvės vaiko tinkamą socialinį vystymąsi užtikrina pokalbių, teigiamų pavyzdžių pateikimo būdu. Jos stengiasi daug laiko skirti bendravimui su vaikais, išgirsti jų nuomonę. Kartais tai daro įvairiais metodais: „*Mes kalbamės apie filmus, apie knygas*“ (T2) Interviu metu uždavus papildomą klausimą: *Kaip ugdote vaiką, kaip asmenybę, įgyvendinant jo socialinį vystymąsi?*, iš visų dalyvių buvo išgirstamas atsakymas, kad pokalbių būdu stengiamasi aiškinti, kaip vaikas turi elgtis, kad jo elgesys būtų tinkamas, kad jis augtų kaip asmenybė: „*Mes kalbamės <...> tai nuolatinis procesas. Visų klausiu: kas sekasi, kas nesiseka. Vieni yra kalbesni, kiti nelabai. Paaugliai aplamai uždaresni*“ (T5). Dalyvės

išklauso vaiko nuomonę, leidžia jam dalyvauti jo socialiniame vystyme, užtikrindamos sąlygas bendrauti su draugais, užsiimti mėgstamomis veiklomis ir pan.: *”Vaikai turi įvairių norų, renkasi skirtingus būrelius pagal savo poreikius. Pvz., aš niekada nedraudžiu namo parsivesti draugų. Jeigu gimtadienis, kad draugų pasikviestų arba ir šiaip, kad pasikviestų į svečius. Manęs dažnai klausia, ar gali ateiti tas draugas ar draugė. O aš sakau, kad žinoma, čia tavo namai, net nereikia tau to klausti, draugai visada laukiami”* (T5). Todėl galima daryti išvadą, kad dalyvėms svarbus ryšys su vaiku, jos visos stengiasi skirti laiko pokalbiui, sulaukti vaiko grįžtamojo ryšio, skirti jam daug dėmesio, siekiant ugdyti jį kaip pilnavertį asmenį ir įgyvendinti jo socialinio vystymosi interesus.

Vaikų tarpusavio santykiai. Šeimynoje svarbu, kad būtų geri tarpusavio santykiai tarp vaikų, siekiant pagarbos vienas kitam, supratimo. Norint išsiaiškinti, kokie vaikų tarpusavio santykiai, tiriamųjų buvo paklausta, kaip sutaria šeimynoje gyvenantys vaikai.

Pagal gautus tiriamųjų atsakymus, buvo išskirta kategorija – vaikų tarpusavio santykiai ir 2 subkategorijos, tai: puikūs, paremti prisirišimu vienas prie kito ir geri, paremti bendradarbiavimu šeimynoje. Šie tiriamųjų atsakymai pateikti 8 lentelėje.

8 lentelė. Šeimynoje gyvenančių vaikų tarpusavio santykiai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Vaikų tarpusavio santykiai	Puikūs, paremti prisirišimu vienas prie kito	T1: „Tarpusavyje vaikai turi labai stiprų ryšį, jie negali vienas be kito. Nors turim daug vietos, bet visi susiburia į vieną kambarį, visi kalbasi, tariasi, pasakoja vienas kitam ateities planus.“ T3: „Žinokit vaikai labai sutaria, kai kurie vieni kitus broliais, sesėmis vadina. Vienas kitą užstoja.“ T5: “<...> puikiai sutaria. Nors ir pasitaiko visko, bet tai normalu, kaip ir normalioje šeimoje. <...> stebim, jeigu kažkas nesugyvena, susikeičia kambariais.”
	Gerai, paremti bendradarbiavimu šeimynoje	T2: „Būna visko, jos ir susipyksta ir nuomonės skiriasi. <...> mergaitės padeda vienos kitoms tiek namuose, tiek mokykloje, palaiko viena kitą, užtaria.“ T4: „Turiu džiaugtis, kad berniukai tarpusavy nesimuša, nes pas mane auga tik berniukai. Būna, kad šiaip konfliktuoja, tai dėl tvarkos, tai dėl dar kažkokių smulkmenų. Jie bendrauja, draugauja tarpusavy, yra vienas už kitą. Būna, kad nuo manęs kažką nuslepia, užtardami vienas kitą.“

Remiantis interviu metu gautais duomenimis, galima teigti, jog vaikai šeimynoje sutaria draugiškai, jų tarpusavio santykiai stiprūs, kaip brolių ir seserų, tik kartais jie pasireiškia stipriau, o kartais yra tarsi užslėpti, neviešinami. Dalyvės teigia, kad užtikrinti vaikų

tarpusavio santykius bendravimu, pasitikėjimu stengiasi rodydamos savo patirtį, pvz., su vyru: T2: *“Mes su vyru stengiamės sukurti tikrą šeimos atmosferą”* ir pačios bendraudamos su vaikais, rodydamos pavyzdį, kaip tai reikia daryti, T1: *„Kai jie visi aplink mane, tai ir tarpusavyje suartėja“*. Tiriamosios stengiasi įtraukti vaiką į jo socialinį vystymą, naudodamos vaiko bendravimo ypatumus, taisykles, kad jis mokėtų tinkamai, draugiškai, tolerantiškai bendrauti. Jos stengiasi išklausti vaiko nuomonę, kad ir pats vaikas mokėtų tai daryti bendraudamas su kitais žmonėmis.

Tyrimo metu sužinota, kad vaikų tarpusavio santykiai geri, kai kur netgi puikūs, paremti prisirišimu, pagarba, pagalbos suteikimu. Kitur santykiai paremti tarsi bendradarbiavimu, kurie siekia, jog visi atliktų savo pareigas, vienas kitam padėtų, patartų. Šeimynų dalyvės užtikrina vaiko bendravimo interesus, išklausydamos vaiko nuomonę, su kuo jis nori bendrauti, o neverčiant per prievartą, prieš vaiko valią. Norint, kad vaikas jaustųsi gerai, pilnavertiškai, jis turi turėti draugų, su kuriais galėtų pasikalbėti, turi turėti artimą draugą, kuriuo galėtų pasitikėti, dėl to svarbūs vaikų tarpusavio santykiais, siekiant užtikrinti tinkamą vaiko socialinį vystymąsi.

Vaikų emocinio gyvenimo aspektai. Šeimynoje svarbu, kad vaikas jaustųsi ir emociškai stabilus. Siekiant išsiaiškinti, kaip įgyvendinami šie vaiko interesai, su kokiais sunkumais tenka susidurti, šeimynų dalyvių buvo paklausta, kaip įgyvendinami vaiko emocinio gyvenimo interesai.

Pagal gautus tiriamųjų atsakymus, buvo išskirta kategorija – emociniai sunkumai ir 2 subkategorijos, tai: susiję su vaiko praeitimi, susiję su šeimynos dalyvio požiūriu. Šie tiriamųjų atsakymai pateikti 9 lentelėje.

9 lentelė. Vaikų emocinių sunkumų priežastys

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Emociniai sunkumai	Susiję su vaiko praeitimi	T1: Dabar turiu 19 m. mergaitę, kuri kalba, kad jeigu turėčiau granatą arba šautuvą, nusinesčiau į mokyklą ir pusę klasiokų ir mokytojų susprogdinčiau už tas baisias patyčias, kai buvau vaikas. Ji pergyvena dėl savo brolių, nes jie irgi dabar patiria tokius pačius pažeminimus. Vaikai nenori eiti į mokyklą, nes ten baisu dėl to, ko jie susilaukia iš aplinkinių. Namie nuramini, bet viduje tai lieka nuoskaudų, jos nedingsta.” T2: „Vaikui, pirmiausiai, reikia užtikrinti emocinį stabilumą per saugumą. Bandai ištrinti tas blogas emocijas iš vaiko galvelės, tas patirtis.“ T3: „Kai berniukai iš pradžių atsikraustė pas mane, buvo sunku su jais, jie nesaugiai jautėsi, bet paskui

		apsiprato.“ T5: „Nėra to tokio draugiškumo, nuoširdumo, tą reikia pas juos ugdyti.“
	Susiję su šeimynos dalyvio požiūriu	T4: „Sakiau paskambinsiu tėvui, kad atvažiuotų tau <i>kailį išlupti</i> gerai. Nes jis jį labai mušdavo. Sakau, arba darysi tą, ką aš noriu, arba mudu nebūsime draugais. Matai, mes visi gražiai sutariame, o tu elgiesi bjauriai. Nu ir vargsti su tokiu.“

Tyrimo metu, iš dalyvių sužinotos 2 priežastys, dėl ko vaikui kyla emociniai sunkumai, kada šeimynos dalyvės turi užtikrinti vaiko interesus, kad jis jaustųsi saugus, mylimas ir reikalingas. Norint, kad vaikas tinkamai socialiniai, fiziškai ir psichiškai vystytųsi, jis turi jaustis saugus, turi būti įgyvendinami jo interesai tokiam jaustis, nebijoti kreiptis pagalbos, kai būna sunku, liūdna ir pan. Kadangi vaikas iš biologinės šeimos ateina su skaudžiomis patirtimis, dalyvėms tenka užtikrinti gerą vaiko savijautą, pasitikėjimą savimi: „*Tą emocinį ryšį su vaiku atrandi ir tokiuose dalykuose, kai jis ateina pasisakyti pats, kai jam skauda, kai jam negera. Reiškia, kad vaikas tavimi pasitiki, nebijo tau pasisakyti, tai jau yra dalis to emocinio saugumo. Taip pamažu tolyn eina praeitis ir vaikas atsiveria*” (T2). Todėl galima daryti prielaidą, kad yra šeimynų, kuriose, atsižvelgiant į vaiko skaudžia patirtį biologinėje šeimoje, dalyvės įgyvendina vaiko interesus jaustis emociškai stabiliam, nebijančiam reikšti savo nuomonę, skatindamos vaikus kalbėtis su dalyvėmis, su kitais šeimynoje gyvenančiais vaikais, rodydamos teigiamus pavyzdžius bei patirtis, kurios užtikrina vaiko emocinį stabilumą, jo saugumą, pasitikėjimą suaugusiais bei kitais šeimynoje gyvenančiais nariais. Kartais skaudžios patirtys vaikams išlieka ilgalaikės, kuomet sunkiau atsikratyti minčių apie tai, o kartais tai pasimiršta, dalyvės iniciatyvos ir darbo dėka, tai pasireiškia po tam tikro laiko, kai atliekamas psichologinis darbas su vaiku, kai tinkamai stengiamasi įgyvendinti jo emocinius interesus: „*<...> žinokit, labai pasikeitęs - ir charakteris, ir elgesys. Tas „atžagarumas” ir tas grubumas dinga, vaikas atsižvelgia į kitus matydamas kitokį šeimos pavyzdį. Pas mus nėra kumščių ir kovos už būvį. Mes kalbamės, kad to nebūtų, toks nuolatinis procesas*” (T5).

Tačiau yra šeimynų, kur situacija kitokia. Vaikas emocinių sunkumų gali turėti dėl šeimynoje kylančių priežasčių. Norint sužinoti, kaip šeimynoje dalyvė įgyvendina vaiko socialinio vystymosi interesus, buvo išgirstas vieno atvejo pavyzdys, T4: „*Va dabar vieną „naują“ gavau, tai nežinau kaip čia su juo bus: iš pamokų bėga, atsišnekinėja, mokytojams „į akis šokinėja“*“. Tiriamosios paklausus, kaip bando spręsti tokias problemas, siekiant įgyvendinti vaiko interesus, jų nepažeidžiant, buvo išgirstas atsakymas, kuris pateiktas 9 lentelėje. Tai akivaizdus pavyzdys, kuris parodo, jog vaikai tokioje šeimynoje negali jaustis saugiai, kai dalyvė naudoja grasinimus, siekdama spręsti problemą. Pokalbio metu su

tiriamąja Nr. T4, išgirstas dar vienas pavyzdys, kuris taip pat atslėidžia vaiko emocinio stabilumo nebuvimą šeimynoje: „Vienas vaikas „linkęs išgerti“, tai vis bijau, kad neprisigertų, nes jeigu susideda su kokia nors kompanija, tai tik po kelių parų grįžta namo. <...> O kaip sprendžiu, tai man svarbu žinau, kur jis yra, nu tai pagers pagers ir pareis. O jeigu aš policiją iškviesiu, tai dar pati baudą gausiu, kad mano globotinis geria. Iki sąmonės netekimo negeria, bet jeigu negrįžta kokią dieną, tai paskui iškeikiu, išbaru ir laikiu kito karto. O ką čia kitaip padarysi“. Galima daryti išvadą, kad apie vaikų emocinį gyvenimą šioje šeimynoje visai nepagalvojama, nesiekiami užtikrinti vieną iš pagrindinių vaiko interesų - jo saugumo, emocinio stabilumo. Šioje šeimynoje nevyksta pokalbiai, diskusijos su vaikais, kurie užkirstų kelią, bent jau bandytų užkirsti, siekiant tinkamo vaiko socialinio vystymosi, priešingai nei kitose, anksčiau aptartose šeimynose.

3.3.3. Vaiko mokymosi interesai

Mokymosi interesų užtikrinimas šeimynoje. Dar vienas svarbus interesas, reikalingas tinkamai paruošti vaiką savarankiškam gyvenimui, tai – mokymasis, tinkamų tam sąlygų sudarymas. Norint išsiaiškinti šio intereso užtikrinimą, dalyvių buvo paklausta, kaip šeimynoje yra užtikrinami vaiko mokymosi interesai ir su kokiais sunkumais tenka susidurti.

Pagal gautus tiriamųjų atsakymus, buvo išskirtos 2 kategorijos. 1-oji - sunkumai susiję su mokymosi interesais ir 2 subkategorijos, tai: patyčios mokykloje, vaiko nenoras mokytis. 2-oji - dalyvės vaidmenys įgyvendinant vaiko mokymosi interesus ir 4 subkategorijos, tai: tarpininkas, motyvuotojas, įgalintojas, iniciatorius. Tiriamųjų atsakymai pateikti 10 lentelėje.

10 lentelė. Mokymosi interesų įgyvendinimas sprendžiant susidariusius sunkumus

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Sunkumai susiję su mokymosi interesais	Patyčios mokykloje	T1: “Kadangi mano vaikai jau nešiojasi tas “etiketes” visuomenės uždėtas, dėl to tas mokslas neina taip sklandžiai, nes mokytojai turi išankstinį nusistatymą ir vaikai yra tiesiog rūšiuojami. Jeigu vaikas ir išmoksta puikiai, jis gauna prastesnę pažymį, negu vaikas iš “normalios šeimos”. Nuo to ir prasideda vaiko noras neiti į mokyklą.” T5: “<...> patyčių tikrai pasitaiko. Pvz., vienas berniukas pradėjo nuo šių metų lankyti naują mokyklą, jo pavardė gana reta, dėl to vaikai ir pasišaipo.”
	Vaiko nenoras mokytis	T4: „<...> iš pamokų bėga, atsišnekinėja, mokytojams „į akis šokinėja“.“ T1: “Patys vaikai įvardija, kad į mokyklą eina tik dėl to,

		kad susitiktų su draugais.”
Dalyvės vaidmenys įgyvendinant vaiko mokymosi interesus	Tarpininkas	T3: „Pradinukams padėti mokytis pas mus ateina moteris, padeda ruošti pamokas.“ T5: „Tikrinu ir matau, kas buvo užduota, tai sėdim, darom kartu. <...> einam pas auklėtoją, pasikalbam, auklėtoja pasikalbėjo su klase ir lyg išsprendė problemas.“
	Motyvuotojas	T2: „Aš mergaitėms pasakoju, kaip aš sunkiai mokiausi, kad pasiekčiau tai, ko noriu.“ T3: „Kiti vyresni berniukai dar apie profesijas nelabai kalba, bet aš juos labai motyvuuju, vienintelė mergaitė pas mus labiausiai motyvuota“
	Įgalintojas	T3: „<...> vienam beveik jau 18 m., norėjo stoti Kaune į profesinę mokyklą mokytis programuotoju, bet nesudarė grupės, tai išleidžiu aš jį taip užsidirbt pinigėlių, remontuoja butus, apdailą daro.“
	Iniciatorius	T1: „Aiškinu vaikams, kad vis tiek reikia mokytis, reikia stengtis ne dėl mokytojos ar ne dėl mamos, bet dėl pačio savęs. Kalbam kalbam ir kalbam.“ T2: „Mano numone, ne kiekvienas vaikas gali būti profesorium. Reikia ir kepečių, ir vairuotojų, ir seselių. Galų gale reikia ir tokių žmonių, kurie gatves šluoja, kad gražiai gyventume. <...> Sakau vaikams, galbūt tu būsi dailininkas, architektas ar kas tik nori, bet darysi tai, kas tau patinka ir geriausiai sekasi. Gal tu eisi dirbti į grožio saloną ir priauginėsi nagus, nes gražiai pieši.“ T5: „<...> stengiuosi prižiūrėti, spragas juk reikia taisyti, noriu padėti užtikrinant ateitį.“

Atkreiptinas dėmesys, kad šeimynų dalyvės įvardina 2 mokymosi interesų užtikrinimo sunkumus. Vienas iš jų, tai – patyčios, kuomet tyčiojama iš vaiko, nepriklausant nuo to, kad ne jis dėl to kaltas, šiuo atveju dėl dalyvės įvardintos priežasties – vaiko pavardės. Ko pasekme tapo vaiko nenoras eiti į mokyklą: „*Vaikas pradėjo nenorėti eiti į mokyklą*” (T5). Dar viena priežastis, kurią galima vadintis patyčiomis – „etiketės“ suteikimas vaikui. Kai vaikas akivaizdžiai „*nurašomas*“ dėl to, kad jis globojamas ir auga ne savo biologinėje šeimoje. Tuomet kyla klausimas, kaip tokias problemas sprendžia dalyvės, todėl buvo užduotas papildomas klausimas ir išgirstas toks atsakymas: „*Kiti nebaigė 12-os klasių, nes kaip ir pasakojau, mokytojai „užklįjavo etiketes“ ir neleidžia pakilti, tiesiog neleidžia pasireikšti. Išėję mokytis į didelį miestą vaikai gauna visai kitokius įvertinimus, ten jų niekas nepažįsta, nesmerkia, neturi išankstinio nusistatymo, visus vienodai vertina pagal sugebėjimus, o ne pagal statusą. Tai ir yra atsižvelgimas į vaiko nuomonę, leidžiame pasirinkti tokį mokslo kelią, kokio jis nori*“ (T1). Todėl galima teigti, jog dalyvės išklausė vaiko nuomonę, į ją atsižvelgia stengiantis tinkamai užtikrinti vaiko mokymosi interesus, kad būtų kuo mažiau su tuo susijusių sunkumų ir neigiamų pasekmių vaikui.

Dar vienas sunkumas, dėl kurio sunku užtikrinti vaiko mokymosi interesus, tai jo nenoras mokytis, lankyti mokyklą. Tai sunkumas, susijęs tiesiogiai su vaiku, kai dalyvės negeba užtikrinti vaiko pamokų lankymo, kai joms sunku motyvuoti vaikus lankyti mokyklą. Todėl interviu metu buvo užduotas papildomas klausimas: *Ką darote, kad užtikrintumėte vaiko mokymąsi? „Aš džiaugiuosi, kad jų pataisų nepalieka. <...> apie mokslo svarbumą su vaikais aš nešneku, nes jie to nesupranta, čia net nėra ką sakyti apie tai“* (T4). Galima daryti prielaidą, jog šiai tiriamajai nesvarbūs vaiko mokymosi interesai, siekiant, kad vaikas įgytų tinkamą išsilavinimą, jai svarbu, kad neiškiltų papildomų reikalų, susijusių su vaiko mokymosi, šiuo atveju pataisos. Sekantis būdas, kaip stengiasi spręsti šią problemą, tai ir anksčiau minėtas metodas, T4 dalyvės šeimynoje – grasinimas, *„Sakiau paskambinsiu tėvui, kad atvažiuotų tau kailį išlupti gerai.“* Todėl lieka neaišku, ar šiai dalyvei svarbūs vaiko mokymosi interesai, kai kitos stengiasi įvairiais būdais spręsti sunkumus, siekiant įgyvendinti šį vaiko interesą: motyvuoja, inicijuoja lankyti mokyklą, kalbėdamos su vaikais apie mokyklos nelankymo pasekmes, apie išsilavinimo neturėjimą, kas gali sukelti sunkumų ieškant darbo, uždirbant atlyginimą.

Pažymėtina tai, kad kelios dalyvės teigia, jog su vaiko mokymosi interesais sunkumų nėra. Viena to priežastį įvardina, kaip mažą globojamų vaikų amžių: *“Sunkumų įgyvendinant mokymosi interesus neturim, nes vaikai dar tik devintokai. Maži vaikai, tai maži ir vargai“* (T3). Kita dalyvė su globojamais vaikais prieina bendrą kompromisą ir nesusiduria su mokymosi sunkumais: *“Mokymosi interesų užtikrinimas yra vienas iš lengvesnių dalykų”* (T2), kuomet dalyvė diskutuoja su vaikais, kodėl reikia mokintis, ką mokslas gero suteiks.

Remiantis gautais duomenimis apie šeimos dalyvių pastangas įgyvendinant vaiko mokymosi interesus, galima daryti prielaidą, jog jos atlieka įvairius vaidmenis, siekiant tai užtikrinti. Vienas iš vaidmenų – tarpininkas. Tai šeimynoje pasireiškia, kai dalyvės tikrina vaiko mokymosi rezultatus, bendrauja su klasės mokytoja, siekiant užtikrinti vaiko mokymąsi. Šis vaidmuo dažniausiai įgyvendinamas, kai reikia spręsti susidariusius sunkumus, kuriuos išreiškia vaikas, pvz., kai patiriamos patyčios mokykloje. Tada dalyvei tenka užtikrinti pagalbą vaikui, bendradarbiaujant su mokyklos pedagogais, siekiant mokymosi interesų įgyvendinimo, kad nesuprastėtų mokymosi rezultatai dėl patiriamų patyčių. Tarpininko vaidmuo gali pasireikšti ir tada, kai įtraukia papildomą asmenį į vaiko mokymosi interesų užtikrinimą, pvz., pasamdomas žmogus, kuris padėtų siekti geresnių mokymosi rezultatų. Įgyvendinant mokymosi interesus, tikėtina visos tiriamosios atlieka tarpininko vaidmenį tarp vaiko ir mokyklos.

Kitas vaidmuo, kurį atlieka tiriamosios – motyvuotojas. Dalyvės stengiasi, kad vaikai baigtų mokyklas, po to skatina rinktis mokslus toliau. Jos tai daro pasakodamos apie savo

gyvenimą, kaip joms padėjo tai, kad siekė ir įgijo išsilavinimą – pateikdamos gerosios patirties pavyzdžius. Vaikus mokytis skatina ne per prievartą, o tiek, kiek jie sugeba: „*Kitam galbūt mokytis sunkiau, bet vaikas labai gražiai piešia ir jeigu jo pažymiai nėra labai geri, bet piešiniai nuostabūs, tai gerai, pabaigsi 10 klasių ir eisim ieškoti profesijos. Jeigu vaikui nesiseka viena, visada stengiamės išvelgti, kas sekasi geriausiai. Visi turi stipriųjų ir silpnųjų pusių. Negalima iš vaiko spausti to, kad iš tikslųjų ir humanitarinių mokslų ar menų būtų visur dešimtukai*” (T2). Tai parodo, kad dalyvei svarbu, jog vaikas mokytųsi tiek kiek geba, kiek leidžia jo galimybės, suprasdama, kad nėra reikalo iš vaiko spausti kažko daugiau, atsižvelgdama į jo sugebėjimus, pageidavimus.

Šeimynose dalyvės atlieka ir įgalintojo vaidmenį. Atsižvelgamos į vaiko nuomonę, jos suteikia galimybę vaikui daryti tai, kas jam atrodo tinkamiausia ir kas gali pakeisti jį kaip asmenybę. Jeigu mokymosi interesus užtikrinti sunkiau, vaikui nesiseka mokytis, tada šeimynų dalyvės stengiasi (jeigu leidžia amžiaus galimybės) įdarbinti vaiką, kad jis gautų pajamas, ruošūsi savarankiškam gyvenimui.

Pažymėtinas ir iniciatoriaus vaidmuo, kadangi dalyvės kartais pačios iniciuoja vaiko mokymąsi, kalbėdamos su juo, išklaudydamos nuomonę, pateikdamos pavyzdžius. Pastebėtina, kad kartais šiame vaidmenyje skiriasi vaiko ir šeimynos dalyvės nuomonės, tačiau bandoma priėti vieno bendro sprendimo: „*Atsižvelgiama į vaiko nuomonę, leidžiame pasirinkti tokį mokslo kelią, kokio jis nori. Kai skiriasi nuomonės, vaikas išsako savo nuomonę, aš savo. Liepiu vaikui pamąstyti, pagalvoti ir pasikalbam vėliau, kai vaikas jau viską apsvarsto. Po kiek laiko vėl pasikalbam, na, ir būna taip, kad vaikas apsigalvoja ir sutinka su mano nuomone, būna ir taip, kad ir aš su jo sutinku, kai pasako tinkamus argumentus*“ (T1). Tiriamosios įvairiais metodais įgyvendina vaiko mokymosi interesus, siekiant užtikrinti vaiko ateitį ir įtraukiant jį į šio intereso užtikrinimą.

Vaikų motyvavimas lankyti mokyklą, atlikti namų darbus. Kai vaikas nenori mokytis arba jam sunkiai sekasi, šeimynų dalyvės atlieka įvairius vaidmenis, siekiant užtikrinti vaiko mokymosi interesų įgyvendinimą. Veiksmingiausias vaidmuo, pasak tiriamųjų - motyvuotojas. Norint išsiaiškinti motyvacijos būdus, dalyvių buvo paklausta, kaip jos motyvuoja vaikus lankyti mokyklą, atlikti namų darbus.

Pagal gautus tiriamųjų atsakymus, buvo išskirta kategorija - būdai motyvuoti vaikus mokytis ir 3 subkategorijos, tai: manipuliavimas pinigais ar asmeniniais daiktais, aiškinimas su nesimokymo pasekmėmis, blogųjų pavyzdžių pateikimas. Tiriamųjų atsakymai pateikti 11 lentelėje.

11 lentelė. Vaiko motyvavimas lankyti mokyklą ir atlikti namų darbus

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Būdai motyvuoti vaikus mokytis	Manipuliavimas pinigais ar asmeniniais daiktais	T3: „Kaip motyvaciją, jeigu nesimoko, tai sakau, kad kišenpinigių negaus, bet šitas metodas veikia tik mažesniesiems. <...> Aš pasižiūriu dienyną, jeigu yra koks blogesnis pažymys ir vaikas kažkur prašo išleisti jį važiuoti, sakau, kad išsitaisyk pažymį ir tada išleisiu. Patikėkit, pasitaiso visi greitai tada.“ T4: „<...>sakau, kad nepirksiu to ar ano, to ar ano negausi, jeigu nesimokysi, tai nebent tada suveikia. Tik per pinigus eina susitart, kitaip ne. Man šitoks metodas labai padeda.“ T5: „Jeigu visiškai vaikas nesimoko, liepiu padėti telefoną, kad nuolat nesėdėtų internete.“
	Aiškinimas su nesimokymo pasekmėmis	T1: „Sunku motyvuoti vaikus, bet aš pagrįdžiu stengiuosi jiems aiškinti tai, kad to mokslo reikia ne man, ne mokytojams, bet jiems patiems. Jeigu mokysis, bus lengviau gyvenime, jeigu nesimokys, reikės vargti gyvenime. Jokių kitokių priemonių nesiimu, nei kažką draudžiu, nei kažką atimu, tiesiog kalbamės.“
	Blogųjų pavyzdžių pateikimas	T2: „Aš vaikus motyvuojau, kad jie gali geriau, negu jų gerianti mama, narkomanas tėvas arba brolis sėdintis kalėjime. Aš bandau jiems parodyti, kad jų praeitis nėra tas taškas, nuo kurio nėra kur pakilti ir pasiekti daugiau. Visada galima siekti svajonių ir siekti savo tikslo.“

Iš gautų atsakymų matome, kad dalyvės vaikus mokytis motyvuoja įvairiais, skirtingais metodais. Šeimynose labiausiai paplitęs – manipuliavimas vaiko kišenpinigiais ar jo asmeniniais daiktais. Tai jos daro manydamos, kad taip užtikrins vaiko mokymosi interesus siekiant, kad jis lankytų mokyklą, joje mokytųsi ir atliktų namų darbus. Tačiau privalo būti pažymėtina tai, kad motyvavimas nėra manipuliavimas. Žinoma, dalyvėms lengviau kažkuo manipuliuoti, kad jis kažko negaus ar jam kažko nenupirks, tačiau vaikai kiekvieną kartą gali tikėtis to paties metodo, prieš tai jau sugalvoję išeitį. Dar kas susiję su manipuliavimu asmeniniais daiktais ar pinigais, tai - priešingas dalyvės elgesys vaiko norams ir jo nuomonei, kuomet daroma prieš vaiko valią, jo norus, kartais neatsitžvelgiant į tai ir nebandant užtikrinti mokymosi interesus kitokiais būdais ar metodais.

Dar vienas metodas, kur kas protingesnis ir labiau priimtinesnis, tai – pokalbiai, kurių metu vaikui aiškinamos nesimokymo pasekmės, pateikiami gyvenimiški pavyzdžiai, kodėl vaikas turėtų mokytis, kas jam bus iš to ateityje. Panašus būdas motyvuoti vaikus yra ir kitoje šeimynoje, kada pateikiami blogieji gyvenimo pavyzdžiai, kurie vaikui asocijuojasi su jo tėvais, artimaisiais, dėl kurių vaikas pateko į globą ir negalėjo augti biologinėje šeimoje. Tai dalyvės siekis motyvuoti vaikus, kad jie nesilygiuotų į savo tėvus, kad siektų naujų, savo

užsibrėžtų tikslų. Bendraujant su vaikais, išklausant jų nuomonę, pateikiant pavyzdžius, labai tikėtina sulaukti grįžtamojo vaiko ryšio, kada siekiama užtikrinti vaiko mokymosi interesus.

3.3.4. Vaiko laisvalaikio, poilsio, kultūrinio gyvenimo interesai

Laisvalaikio interesų įgyvendinimas šeimynoje. Dar vienas vaiko interesas, kuris turi būti įgyvendinamas – tai jo laisvalaikio ir poilsio užtikrinimas. Norint išsiaiškinti šio intereso užtikrinimą, dalyvių buvo paklausta, kaip šeimynoje yra įgyvendinami vaiko laisvalaikio ir poilsio interesai.

Pagal gautus tiriamųjų atsakymus, buvo išskirta kategorija – poilsio ir laisvalaikio praleidimas šeimynoje ir 2 subkategorijos, tai: vaiko pasirinkimas, organizuojamas šeimos dalyvės. Tiriamųjų atsakymai pateikti 12 lentelėje.

12 lentelė. Vaiko laisvalaikio praleidimo įgyvendinimas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Poilsio ir laisvalaikio praleidimas šeimynoje	Vaiko pasirinkimas	<p>T1: „Patys vaikai renkasi ką veikti. Mums atrodo vienaip, bet vaikai yra asmenybės ir leidžiam jiems pasirinkti. Aš pasiūlau, o jie jau arba sutinka kažkur į kažkokį renginį važiuoti arba ne.“</p> <p>T2: „Jos (globotinės) pačios rodo iniciatyvą. Domisi daug skirtingų dalykų, nori būti matomos, važiuoja į konkursus. Joms viskas įdomu, net ir politika, bendruomenių reikalai.“</p> <p>T3: „Patys vaikai viską renkasi, aš neverčiu nieko juos rinktis. Jie patys pasirenka, kur jiems smagiau. Ypač pradinukai, tai jie nori visur. Ir sporto būrelis, ir keramikos, ir dailės, veiklą <i>kaip reikalas</i>.“</p> <p>T4: „Vasarą vaikai eina maudytis prie <i>prūdo</i>, yra aikštelė padaryta, tai su kamuoliu pažaidžia. Dabar, kai šalta, tai prie kompiuterio sėdi. <...> vaikai labai nori su manim visur važiuoti į renginius, į kokią muge.“</p> <p>T5: „Patys vaikai parodo norą kažką lankyti, jie patys tai inicijuoja. Atneša, parodo skrajutes, kas naujo atsiranda.“</p>
	Organizuojamas šeimos dalyvės	<p>T2: „Aš pati esu veikli moteris. Merginos mato mano pavyzdį, domisi mano veikla, prisideda prie bendruomenės gerovės taip pat ir iš kultūrinės pusės. Mato visą bendravimą, jos ima iš to pavyzdį. Mano mergaitėms galima valgyti neduoti, bet būtina ant scenos užlipti. Gyvenam visavertį kultūrinį gyvenimą.“</p> <p>T3: „Veiklos mums netrūksta kaime, užtenka visko kaip mieste. Šeštadienį bus žygis pėsčiomis, nu yra yra ką veikt.“</p> <p>T5: „Dažnai važiuojame į eskursijas, aplankome pilis. Mokslo metais bent kartą per mėnesį važiuojam kažkur, neseniai buvom Klaipėdos mini Zoo sode. Jeigu blogesnis</p>

		oras skaitome pasakas, knygutes. Jeigu geras oras, tai būnam kieme, einam pasivaikščioti, važinėjam su dviračiais su riedučiais.“
--	--	---

Remiantis gautais rezultatais, galima teigti, kad šeimynų dalyvės tinkamai įgyvendina vaiko poilsio ir laisvalaikio praleidimo interesus, išklausydamos vaiko nuomonę, norus į juos atsižvelgdamos. Vaikai patys renkasi, kokius papildomus lavinimo būrelius lankyti, kaip praleisti laisvalaikį, į kokius renginius vykti. Pastebėtina tai, kad šeimynose gyvenantys vaikai aktyviai įsitraukia į kultūrinį gyvenimą: bendruomenėje organizuojamus renginius, koncertus. Jeigu nori vykti į renginius – vyksta, jei ne – lieka namuose, užsiimti savo norima veikla. Patys vaikai galvoja veiklas, užsiėmimus, kokius nori veikti laisvalaikio metu.

Dalyvės, kurios prisideda prie vaiko tinkamo laisvalaikio užtikrinimo, stengiasi, kad vaikas laisvalaikio metu ne tik pailsėtų, tačiau iš dalies būtų ugdomos, lavinamos jo asmeninės savybės, gebėjimai, kad laisvalaikis ir poilsis atneštų vaikui ir kažkokią naudą: *“Du berniukai lanko dainavimą – na, brangus užsiėmimas - bet išleidžiam, jie danuoja nuo trijų metų, tai skatinam nesustoti ir siekti savo tikslo”* (T5). Taip pat tiriamosios organizuoja įvairias veiklas namie, kurios ugdo darbinius įgūdžius; organizuoja išvykas, pasivaikščiojimus. Šeimynų dalyvės pačios įsitraukia į veiklas, siekdamos kuo daugiau laiko praleisti su vaikais, su jais bendraudamos, rodydamos pavyzdį, kaip tinkamai praleisti laisvalaikį, kad jis būtų turiningas.

Bendradarbiavimas su kitomis įstaigomis organizuojant vaiko laisvalaikį, kultūrinį užimtumą. Organizuojant vaiko laisvalaikį, svarbu, kad jis ir kultūriškai tobulėtų, įsitrauktų į kitų įstaigų organizuojamas veiklas. Norint išsiaiškinti, kaip tai vyksta šeimynose, dalyvių buvo paklausta, su kokiomis įstaigomis bendradarbiauja šeimynos organizuojant vaiko laisvalaikį ir kultūrinį užimtumą.

Pagal gautus tiriamųjų atsakymus, buvo išskirta kategorija - bendradarbiaujama su šiomis įstaigomis ir 4 subkategorijos, tai: bendruomenės namai, policija, mokykla, jaunimo veiklos organizacijos. Tiriamųjų atsakymai pateikti 13 lentelėje.

13 lentelė. Vaikų laisvalaikio ir kultūrinio gyvenimo užtikrinimas, bendradarbiaujant su įstaigomis

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Bendradarbiaujama su šiomis	Bendruomenės namai	T1: „Važiuojam į vakarones, į koncertus, į renginius.“

įstaigomis		T2: „Dažnai su mergaitėmis dalyvaujame bendruomenės renginiuose. Mergaitės kultūros namuose dainuoja, dalyvauja koncertuose.<...> vyksta į festivalius, į šokius“ T3: „Vaikai užsirašė į „Jūrų skautų“ būrelį, stovyklauja ir prie Nemuno.“
	Policija	T3: „Dalyvavo policijos prevencijos tarnybos organizuotoje stovykloje.“ T4: „Policija organizuoja renginius, tai ten kviečia, sudalyvaujam.“
	Mokykla	T5: „Mokykloje šokių studiją lanko, <...> medžio dizaino būrelį.“
	Jaunimo veiklos organizacijos	T3: „Vaikai važinėja nuo 15-os metų į „Patria“ organizaciją. Vyksta mainai su užsienio šalimis, vokiečiai čia atvažiuoja, mano vaikai į kitą miestą išvažiuoja.“

Kaip matyti iš tiriamųjų atsakymų, vaiko laisvalaikio ir kultūrinio gyvenimo praleidimo interesai įgyvendinami atsižvelgiant į vaiko nuomonę, jo norus. Šeimynų dalyvės bendradarbiauja su įvairiomis įstaigomis, siekiant tinkamai užtikrinti vaiko laisvalaikio praleidimo interesus. Viena iš įstaigų – bendruomenės namai, dar kitaip vadinami – kultūros namai. Tai vieta, kur šeimynose gyvenantys vaikai gali atvykti į bendruomenės organizuojamus renginius, koncertus, šventes. Taip pat prisidėti prie visų šių organizuojamų veiklų: „*mergaitės padeda ruošti, padeda organizuoti programą*“ (T2).

Kita institucija, kuri bendradarbiauja su šeimynomis – policija. Jie organizuoja vaikų stovyklas, kuriose vaikai susitinka su nepažįstamais vaikais, žmonėmis. „*Nu ir vaikai grįžę šneka: kaip buvo faina, gaisrininkai atvažiavo, kinologai šunis atsivežė, palapinėse miegojome*“ (T3). Tokios stovyklos suteikia vaikams savarankiškumo, pasitikėjimo savimi, naujų įspūdžių.

Organizuojant vaikų laisvalaikį, neatsiejama įstaiga - mokykla. Tai visos papildomos popamokinės veiklos, kurias pasirenka lankyti vaikai. Pažymėtina, kad dalyvės vaikus leidžia ir į mokamas popamokines veiklas. Tai parodo, kad tiriamosioms svarbus vaiko tinkamas laisvalaikio praleidimas.

Šeimynų dalyvės bendradarbiauja su jaunimo veiklos organizacijomis, kurios organizuoja tarptautinius renginius, veiklas, siekiant įtraukti šeimynose gyvenančius vaikus bendrauti su užsienyje gyvenančiais vaikais. Tiriamosioms svarbu, kad vaiko laisvalaikio praleidimo interesai būtų tinkamai įgyvendinami, kadangi nuo to priklauso vaiko emocijos, nuotaika.

3.3.5. Vaiko interesai bendraujant su tėvais ir kitais giminaičiais

Vaikui, gyvenančiam šeimynoje, sąlygų sudarymas bendrauti su tėvais ir kitais giminaičiais. Tai dar viena vaiko teisė, kuri turi būti įgyvendinama, jei nekenkia jo interesams. Norint išsiaiškinti apie bendravimą su tėvais, giminaičiais, tiriamųjų buvo paklausta, su kokiais sunkumais susiduriama siekiant užtikrinti vaiko bendravimą su tėvais ar kitais giminaičiais.

Pagal gautus tiriamųjų atsakymus, buvo išskirta kategorija - sunkumai bendraujant su tėvais ir 3 subkategorijos, tai: lūkesčių suteikimas, tėvai neužtikrina saugumo, vaiko baimė, nenoras. Tiriamųjų atsakymai pateikti 14 lentelėje.

14 lentelė. Šeimynoje patiriami sunkumai užtikrinant vaiko bendravimą su tėvais

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Sunkumai bendraujant su tėvais	Lūkesčių suteikimas	T1: „Kai vaikai atvažiuoja pas mus, tada prasideda tėvų noras vaikus aplankyti, apipilti dovanomis, atvažiuoti ir parodyti meilę. Nors viso to nebuvo, kai gyveno kartu. Sunku su tėvais bendrauti vien dėl to, kai jie to nedarė su vaikais, kai jie gyveno kartu, buvo šalia.“ T2: „<...> mama pasirodydavo kas 2-3 metai. Grįžusi pasakodavo, kaip mergaitę pasiims su savimi gyventi, kaip mama ištekės ir mergaitė turės tėtį. Kurį laiką mama taip kalbėdavo dukrai, o paskui vėl dingdavo. Po susitikimų su mama mergaitė būdavo irzli, pikta, neklausydavo manęs. Manau, kad tai irgi nieko gero neduoda, kai vaikui yra suteikiamos tuščios viltys.“
	Tėvai neužtikrina saugumo	T3: „Žinau, kad ta mama serga šizofrenija, o jeigu jai tokiu metu užeis priepolis? <...> yra ir tokių tėvų, kuriais aš nepasitikiu ir nepalieku vienu su tėvais be priežiūros. Kitų tėvų su vaikais net iš savo kiemo neišleidžiu, nes nepasitikiu.“
	Vaiko baimė, nenoras	T5: “Yra viena situacija su mergyte, mes ją nuvežam pas mamą, tai mergaitė jos bijo, bėga slėptis už manęs. O mama nori bendrauti, tiesiog pamatyti tą mergaitę, kad jai viskas gerai, kaip ji atrodo. Mergaitei dabar beveik 3 metukai. Pas mus ji yra nuo 7 mėn., tai mes esam jos šeima, mes ją užauginom.“

Didžiausias sunkumas, su kuriuo susiduria dalyvės stengiantis užtikrinti vaiko ryšį su tėvais, tai susidūrimas su jų neigiama įtaka vaikui, kai susitikimas gali pakenkti vaiko psichinei būsenai. Tai pasireiškia, kai tėvai atvyksta į šeimyną, suteikdami vaikams per daug vilčių, kuomet paveikiamos vaiko emocijos. „Iš pradžių mes sutikome, kad tėvai lankytų vaikus pas mus namuose, bet liovėmės tai daryti, nes pažeidžiami kitų vaikų interesai, pas kuriuos tėvai neatvažiuoja. Būna visko: sulaukiam ir priekaištų iš tėvų ir giminaičių, žeminimų, grasinimų, bet visada žiūrime, kad vaikai būtų saugūs“ (T1). Tiriamosios stengiasi

užtikrinti vaiko bendravimą su tėvais, išklauso vaiko nuomonę, tačiau jeigu tai daro neigiamą įtaką vaikui, kelia grėsmę jo sveikatai, emocijoms, nesudaro galimybės susitikti, siekiant užtikrinti geriausias vaiko interesus.

Dar vienas sunkumas, tai kai susitinka vaikai su tėvais ir globėja nepasitiki palikti jų vienu, kadangi bijo, jog tėvai nesugebės užtikrinti vaiko saugumo. Tuomet atsiranda tėvų priešiška nuomonė, kodėl jie vieni negali bendrauti su vaikais: „*Tada jie klausia kodėl? O aš sakau, kad pasiskaitykit savo teismo sprendimą. Nu aš negaliu rizikuoti vaikais*“ (T3). Galima daryti prielaidą, jog šeimynos dalyvėms svarbus vaiko saugumas, tinkamai įgyvendinami interesai. Kadangi vaikas nori susitikti su tėvais, o dalyvė stengiasi atsižvelgti į jo nuomonę, reikia užtikrinti įvairias sąlygas susitikimui: „*<...>nė vieno vaiko nebuvo, kad nenorėtų susitikti su mama. <...> kai skiriasi nuomonės mano ir vaiko, tai kalbamės, aiškinu kas ir kaip*“ (T3).

Atkreiptinas dėmesys, jog sunkumai kartais kyla ir kitokie: kai šeimynos dalyvei norisi užtikrinti vaiko ir biologinių tėvų ryšį, ypač kai to pageidauja mama, kai ji rodo pastangas, tačiau vaikas nuo pat mažens augdamas šeimynoje jaučia, kad tai ir yra jo šeima, kad mama yra šeimynos dalyvė, kai akivaizdi jo nuomonė, jo interesai – kas yra jo šeima. Tuomet susitikimo metu iškyla neigiamos emocijos vaikui, kas kelia klausimą, ar tuomet nepažeidžiami jo interesai.

Na ir svarbu paminėti, kad vienai iš apklaustų tiriamųjų, sunkumų įgyvendinant vaiko bendravimo su tėvais ar artimaisiais interesus – neiškyla. „*Sunkumų dėl bendravimo su tėvais dabar neturiu. Nėra tokių, kad priekaištautų čia man kažkas*“ (T4). Tuomet lieka naišku, ar tų sunkumų tikrai nėra, ar į juos neatsižvelgiama ir stengiamasi nesigilinti, kai žinoma, jog šeimynoje didelė vaikų kaita, kai vaikai turi biologinius tėvus. Todėl teiginys „*sunkumų nėra*“ kelia abejonių.

Dalyvės vaidmenys įgyvendinant vaiko interesus bendrauti su tėvais ar kitais giminaičiais. Norint daugiau išsiaiškinti apie bendravimą su tėvais, giminaičiais, tiriamųjų buvo paklausta, kaip pavyksta sudaryti ir užtikrinti tinkamas sąlygas vaikams bendrauti su tėvais, išklausančiam vaiko nuomonę ir nepažeidžiant vaiko interesus.

Pagal gautus tiriamųjų atsakymus, buvo išskirta kategorija - tiriamųjų vaidmenys, užtikrinant tinkamą bendravimą su tėvais ir 5 subkategorijos, tai: motyvuotojas, bendradarbiautojas, įgalintojas, iniciatorius, tarpininkas. Tiriamųjų atsakymai pateikti 15 lentelėje.

15 lentelė. Dalyvių vaidmenų atlikimas, siekiant tinkamai įgyvendinti vaiko interesus bendrauti su tėvais, kitais giminaičiais

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Tiriamųjų vaidmenys užtikrinant, tinkamą bendravimą su tėvais	Motyvuotojas	T1: „Aš visada skatinu vaikus bendrauti su tėvais, bet aišku ne visi su tuo sutinka.“ T2: „Aš visada vaikams sakau, kad niekada nereikia žeminti savo tėvų, kad ir kokia baisi ir liūdna buvo praeitis, kai vaikas dar gyveno su tėvais, <...> niekada neskatinu blogo atsiliepimo, gal kada norėsit susitikti, susirasti juos. Moku vaikus, kad nereikia laikyti pykčio savyje. Tad aš visada esu už bendravimą su tėvais, jeigu tai nekenkia vaikui.“ T5: „Vaikams labai svarbu bendrauti su savo šeima, nesvarbu kokia ji bebūtų. Tai išleidžiam, žinoma. Tie vaikai, kurie pas mus yra nuo kelių mėnesių, jie mus vadina šeima, mes jų šeima, nes savo biologinių tėvų nepažįsta tiesiog.“
	Bendradarbiautojas	T1: „Pirmiausiai, visada apsitariu su vaikų teisėmis, pasitikslinama informacija dėl vaiko tėvų, giminaičių, ką jie veikia gyvenime, kokie jie.“ T5: „Tariamės ir su psichologais, ir su vaiko teisių skyriumi, bendradarbiaujam.“
	Įgalintojas	T1: „Jeigu kažkas nori susitikti, mes nuvežame vaikus, kur reikia.“ T2: „Jeigu tėvai turi bent minimalų norą bendrauti su vaiku, aš labai tai skatinu, svarbu, kad būtų noras“ T3: „Aš žinau, kad vaikams tėvai yra brangiausi. Mama lieka mama visais atvejais, tu gali tam vaikui aukso pilį pastatyti, bet mama liks mama. <...> Visas sąlygas mes sudarom su tėvais susitikt.“
	Iniciatorius	T4: „Aš noriu, kad jie bendrautų, kad sulaukę 18 m. turėtų kur išeiti, kad palaikytų kažkokį ryšį.“
	Tarpininkas	T2: „Dėl šios situacijos bendravau su gydytoju ir gavau rekomendaciją, kad tiek vaikui, tiek mamai bus geriau nematyti vienas kito dėl abiejų gerovės.“ T4: „Pasiskambina man tėvas paklausia, ar galiu išleisti, tai ir išvažiuoja.“ T5: „<...> susitikimus su tėvais derinam mieste arba vaiko gerovės centre, tam sudaromos visos sąlygos. Į namus irgi atvažiuoja tėvai, bet tik tie, kuriais galime pasitikėti, kuriuos jau pažįstame.“

Remiantis gautais duomenimis, galima teigti, jog vaikams, kurie globojami šeimynoje, sudarytos sąlygos susitikti, bendrauti su tėvais, jei tai nekenkia jo interesams. Dalyvės išklauso vaiko nuomonę apie jo norus ar pageidavimus bendraujant su tėvais ar kitais giminaičiais. Siekiant tinkamai užtikrinti vaiko saugumą, šeimynų dalyvės atlieka įvairius vaidmenis, kad nepakenktų vaiko interesams, kad būtų išklaudyta vaiko nuomonė, į ją tinkamai atsižvelgta.

Vienas iš vaidmenų – motyvuotojas. Tai tiriamosios rodomos pastangos vaikams bendrauti su biologiniais tėvais, kitais giminaičiais, siekiant išlaikyti ryšį, santykius: „*Būna,*

kad mamos rašo laiškus iš įkalinimo įstaigų vaikams, aš juos raginu atrašyti, bet jie kategoriškai nesutinka. Na, jiems būna taip skaudu. <...> Kai vaikas prašo susitikti su tėvais, aš visada nuvežu, niekad neperšu savo nuomonės, visada leidžiu rinktis. Man svarbiausia, kad būtų saugu ir viskas užtikrinta, <...> bet labai dažnai vaikai atsisako bendrauti“ (T1). Tai parodo, jog dalyvei tenka susidurti ir su neigiama vaiko nuomone bendraujant su tėvais, kuomet jis nenori nei laiškų atrašinėti, nei susitikti su biologiniais tėvais.

Tinkamai įgyvendinant vaiko bendravimo su tėvais interesus, tenka bendradarbiauti su kitomis institucijomis. Šeimynų dalyvės, siekiant užtikrinti vaiko saugumą, pasiklausia Vaiko teisių apsaugos skyriaus specialistų, kokia jų nuomonė dėl vaiko susitikimo su biologiniais tėvais: „<...> visada apsitariu su vaikų teisėmis“ (T1), tai parodo, kad jai svarbus Vaiko teisių apsaugos skyriaus specialistų požiūris, nuomonė, ar vaikui nepakenks susitikimas su tėvais, kokiomis sąlygomis šiuo metu tėvai gyvena, kuo jie užsiima. Tai daro siekdama užtikrinti vaiko gerovę ir saugumą bendraujant su tėvais, artimaisiais.

Tiriamosioms atitenka ir įgalintojo vaidmuo, kuomet turi įdėti pastangas užtikrinti susitikimą, sudaryti tam sąlygas, atsižvelgti į vaiko nuomonę, tačiau nepažeidžiant vaiko interesų. „Gali pas mus namuose pabūti, užleidžiam atskirą kambarį, kai geras oras – pavėsinėje. Tie tėvai, kurie žinau, kad patikimi, tai ir į mišką su vaikais išleidžiu pasivaikščiout, laučą susikuria, dešreles kepa ir į miestelį išeina kartu. Didesnius vaikus išleidžiu ir į kitą miestą pas tėvus nuvažiuoti“ (T3). Kartais įgalintojo vaidmenį atlikdama šeimynos dalyvė privalo ir apsaugoti vaiką, jo interesus, užkirsdama kelią susitikimui su tėvais: „Žinoma, yra ir tokių atvejų, kai geriau tėvų ir nematyti. Pvz., tėtis miręs, mama turi psichinę negalią“ (T2). Tai leidžia manyti, kad šeimynos dalyvė prieš suteikdama galimybę susitikti vaikui su tėvais, prieš tai pasidomi informacija apie tėvus, sužino, ką jie veikia, kaip gyvena ir tada sprendžia, ar vaikui susitikti su tėvais, ar ne, siekiant nepažeisti vaiko interesų.

Taip pat, kaip matyti iš interviu metu gautų duomenų, šeimynos dalyvėms tenka ir iniciatoriaus vaidmuo. Dalyvė sudaro sąlygas bendrauti su tėvais, užtikrindama vaiko ir bent vieno iš tėvų ryšį, siekdama, kad vaikas po 18 m. sukakties turėtų kur išeiti, kur apsigyventi. Tokiu atveju, dalyvės atsižvelgia į vaiko nuomonę apie jo tėvus: „<...> vaikas jau pats renkasi, ką jam galvoti apie savo biologinius tėvus“ (T2).

Užtikrinant vaiko bendravimą su tėvais, šeimynos dalyvei tenka ir tarpininko vaidmuo. Reikia užtikrinti sąlygas, kur susitikti vaikui ir biologiniams tėvams, jei susitikimas namuose kelia problemų ir pažeidžia kitų vaikų interesus; bendradarbiauti su kitomis institucijomis, siekiant sužinoti, ar susitikimas nepakenks vaiko interesams, jo saugumui; bendrauti su biologiniais tėvais, išsiaiškinti, ar jie suteiks tinkamas sąlygas susitikimui, vaiko viešnagei pas juos. Tai lyg visi šeimynos dalyvės vaidmenys vienama, kada reikia išklaudyti

vaiko nuomonę, į ją atsižvelgti, užtikrinti geriausius vaiko interesus ir siekti vaiko ryšio išlaikymo su tėvais ar kitais giminaičiais: „*Visi vaikai nori susitikti su tėvais, bet bėda ta, kad ne visi tėvai to nori, ne visi lanko. Buvo vienas toks atvejis, kai tikrai kenkė vaiko interesams - išleisdavome pas močiutę pasisvečiuoti ir vaikas grįždavo pasikeitęs. Močiutė mokė meluoti, kai dėl blogo elgesio iš vaiko būdavo paimtas telefonas, ta močiutė duodavo kitą. Na, tai kaip tada išmokyti sąžiningumo? Tada yra kalbama su močiute, ir kai vaikas tik ir teturi tą močiutę, tai gaila neišleisti“ (T5). Vadinasi, šeimynos dalyvėms svarbus vaiko ryšio palaikymas su tėvais ar kitais giminaičiais, siekiant įgyvendinti vaiko interesą bendrauti su artimaisiais, jeigu tai nekenkia pačiam vaikui ir neprieštaruoja vaiko nuomonei.*

3.3.6. Vaiko interesai parengiant jį savarankiškam gyvenimui

Dalyvės tikslai užtikrinant vaiko parengimą savarankiškam gyvenimui.

Šeimynoje vienas iš pagrindinių vaiko interesų, kuris turi būti užtikrintas ir įgyvendintas – tai jo parengimas savarankiškam gyvenimui. Norint išsiaiškinti šio intereso užtikrinimą, tiriamųjų buvo paklausta, kaip šeimynoje yra įgyvendinami vaiko interesai, kad tinkamai pasirengtų savarankiškam gyvenimui ir kokius tikslus sau kelia dalyvė, siekiant tam parengti vaiką.

Pagal gautus tiriamųjų atsakymus, buvo išskirta kategorija - pagalbos, parengiant vaiką savarankiškam gyvenimui, būdai ir 3 subkategorijos, tai: buitinių įgūdžių ugdymas, mokymas, kaip reikia elgtis su pinigais, žmogiškų vertybių ugdymas. Tiriamųjų atsakymai pateikti 16 lentelėje.

16 lentelė. Vaiko parengimas savarankiškam gyvenimui

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Pagalbos, parengiant vaiką savarankiškam gyvenimui, būdai	Buitinių įgūdžių ugdymas	T1: „Nuo pat mažų dienų mokau vaikus buitinių dalykų: gaminti valgyti, skalbtis, tvarkytis, patiems viską daryti.“ T2: „<...>kai ruošiame maistą, pasidaliname pareigomis, vienos skuta bulves, kitos ruošia mėsytę, kitos plauna indus. Mergaitės mokosi viena iš kitos.“ T3: „<...>vaikai patys gaminasi papildomai maistą. Žino, kad reikia po savęs viską susitvarkyti ir darosi.“ T4: „<...> viską patys išmoksta čia gyvendami. Mato, kaip aš darau kažką. Nu kažkaip savaime.“ T5: „Mokome pasiruošimo gyvenimui: tvarkos, valgio gaminimo, tvarkytis, prisiziūrėti. Visko, kas reikalinga buityje.“
	Mokymas, kaip reikia elgtis su	T1: „Kiekvienam vaikui suėjus 10 m. atidarau sąskaitas banke, duodu dienpinigių, mokau, kaip taupiau

	pinigais	<p>apsipirkti parduotuvėje. Žiūrime į kainas, skaičiuojame, lyginame.“</p> <p>T2: „Visada viską apsvarstome ir apskaičiuojame. Atsižvelgiam į tai, ko labiausiai reikia, o ne ko tiesiog norisi. Visuomet mokau to, kad norai turi atitikti galimybes - jeigu savo rūbus laikysi tvarkingai sukabintus, nešiojimui jie bus tinkami daug ilgiau.“</p> <p>T3: „Pirmiausia, aš skatinu juos taupyti, žiauriai skatinu.“</p> <p>T5: „Mokome planuoti savo pajamas, savo išlaidas, iš pradžių planuoti savo dienpinigius, paskui jau ir rimtesnes išlaidas ateityje. Tiesiog aiškinu, kad iškart visų pinigų neišleisk, gali kažkiek pasitaupyti, paskui nusipirkti kažką svarbaus.“</p>
	Žmogiškų vertybių ugdymas	<p>T2: “<...>pirmiausiai, reikia būti geru žmogumi”</p> <p>T3: „Stengiuosi, kad vaikai užaugtų gerais žmonėmis, kad nevogtų, nebūtų veidmainiais, būtų tolerantiški kitų žmonių trūkumams. Jeigu pasišaipto iš kokio girta žmogaus, sakau, kad negalima, bet kam gali taip atsitikti, bet čia tau pavyzdys. kaip nereikia elgtis.“</p>

Remiantis gautais duomenimis, matyti, kad dalyvės naudoja panašius būdus, kaip savo šeimoje globojamus vaikus parengti savarankiškam gyvenimui. Buitinių įgūdžių ugdymą vykdo visos tiriamosios. Vienos stengiasi tai daryti rodydamos pavyzdį, kad matytų vaikai, kaip reikia atlikti įvairius darbus: „*Manau, kad visa tai ir yra pati pradžia, kai vaikai mato dirbančius tėvus, jie irgi ima iš to pavyzdį. Jie stebi mūsų gyvenimą, kaip dirbame, kaip tvarkomės*“ (T1), kitos daro kartu su vaikais, dalindamosios pareigomis ir darbais. Galima tvirtinti, kad visoms dalyvėms svarbu vaikams įdiegti tvarkos, elgesio, maisto gamybos įpročius, įtraukiant vaikus į namie vykdomas darbinės veiklas, siekiant tinkamai užtikrinti vaiko pasirengimo savarankiškam gyvenimui interesus.

Dar vienas, labai svarbus būdas, kaip tinkamai parengti vaiką savarankiškam gyvenimui – mokymas, kaip taisyklingai elgtis su pinigais. Dalyvės skiria vaikams dienpinigius, skatindamos juos taupyti, išleisti esant poreikiui, mokydamos, kaip tinkamai išsirinkti prekę už tinkamą ir protingą kainą: „*Pavyzdžiui, jeigu vaikas užsimano saldainių visada pirmiausia pasikalbame, ar tų saldainių tikrai reikia? Gal už tuos pinigus, kuriuos išleisime saldainiams, galime nusipirkti kažką vertingiau. Arba, jeigu tu nori naujų rudeninių batų, nes senieji tiesiog atsibodo, atrodo puikiai, bet atsibodo, tai pasikalbam, ar jų tikrai reikia. Žieminiai batai jau sunėšioti, tai gal tuomet geriau perkame žieminius, o naujus rudeninius nusipirksime kitais metais*“ (T2). Tai parodo, jog dalyvėms svarbus požiūris į vaiko paruošimą gyvenimui materialiniu būdu, jo mokymą, kaip taupyti pinigus, kad būtų patenkinami visi poreikiai.

Pažymėtina ir tai, kad dalyvės vaikus ruošia gyvenimui ugdydamos žmogiškąsias vertybes. Siekdamos, kad vaikai užaugtų dorais žmonėmis, nesimokytų iš skaudžių patirčių, patirtų biologinėse šeimose, gyventų priešingai nei jų tėvai, dėl ko vaikai neteko jų globos.

Atkreiptinas dėmesys, kad tiriamoji (T4) įvardina būdus, kaip padeda vaikams, kai jau jiems sukanka 18 metų: padeda susitvarkyti reikiamus dokumentus, atiduoda daiktus, reikalingus savarankiškam gyvenimui: *“Aš jiems padedu išeinant, duodu patalynės, indų, kad turėtų kažką pradžia. Palaikom ryšį su tais, kurie išeina, aš jiems padedu dokumentus dėl pašalpy susitvarkyt”*.

Pabaigoje, apibendrinant informaciją apie vaiko parengimą savarankiškam gyvenimui, galima panaudoti tiriamosios T2 teiginį: *„Pirmiausiai, visas įgyvendinimas prasideda nuo pačio vaiko noro“*. Tai reiškia, kad ne viskas priklauso nuo šeimos dalyvės, tačiau ir nuo pačio vaiko dalyvavimo, jo nuomonės išsakymo, šeimos dalyvės gebėjimo atsižvelgti į vaiko nuomonę ir užtikrinimo geriausių vaiko interesų.

Šeimos dalyvės pagalba padedant vaikui suvokti profesijos svarbą ir ją pasirinkti. Siekiant, kad dalyvės tinkamai parengtų vaiką savarankiškam gyvenimui, svarbu, kad jos mokėtų vaikui padėti suvokti profesijos svarbą, padėti tinkamai ją išsirinkti. Norint išsiaiškinti, kaip tai vyksta šeimoje, tiriamųjų buvo paklausta, kokie veiksniai lemia vaiko profesijos pasirinkimą.

Pagal gautus tiriamųjų atsakymus, buvo išskirta kategorija - veiksniai, lemiantys vaiko profesijos pasirinkimą ir 3 subkategorijos, tai: mokymasis iš pavyzdžių, bendradarbiavimas su mokymo įstaigomis, pasirinkimas pagal mėgstamas veiklas namuose. Tiriamųjų atsakymai pateikti 17 lentelėje.

17 lentelė. Veiksniai, kurie lemia vaiko profesijos pasirinkimą, siekiant parengti savarankiškam gyvenimui

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Veiksniai, lemiantys vaiko profesijos pasirinkimą	Mokymasis iš pavyzdžių	T2: „Kai vaikas sulaukia įvertinimo ir pagyrimo, tuomet dar labiau stengiasi ir nebijo žengti pirmyn, patiki savo jėgomis ir nueina tinkamu keliu. Skatinu aš juos pavyzdžiais.“ T3: „Šiuo metu turim tik 6 vyresnius vaikus, kiti visi penktokai, šeštokai. Tai mažesnieji nelabai dar suinteresuoti rinktis profesiją. Aš visiems be išimties sakau mokytis kalbas: anglų, rusų, kad bus nauda, jeigu ateity išvažiuos į užsienį, turiu giminaičių, kurie gyvena užsieny, tai pasakoju apie juos.“ T5: „Aiškinu, kad gyvenime reikės išlaikyti save, savo šeimą, reikia stengtis, kad turėtum gerą gyvenimą“

		ateityje, kad niekas ant lėkštutės visko neatneš. Stengiuosi, kad vaikai būtų ne materialistai, gyventų ne dėl pinigų, o būtų puikūs žmonės, <...> kad vaikas kuo anksčiau turėtų kryptį, kad jis mąstyto, ką toliau veiks gyvenime. Mokau, kad be mokslų nieko nebus, jeigu tu ir gerai sportuoji, bet vien sporto gyvenime neužteks, reikia ir galvoje kažką turėti. Jeigu norėsi stoti į universitetą reikia mokytis, gerai išlaikyti egzaminus.“
	Bendradarbiavimas su mokymo įstaigomis	T1: „<...> jie patys su draugais organizuojasi, važiuoja.“ T2: „Kai būna kažkoki renginiai dėl profesinio pasirinkimo, mergaitės noriai dalyvauja, važiuoja su mokykla arba savarankiškai.“ T3: „Mokykla organizuoja atvirų durų dienas, į mokyklą atvažiuoja atstovai įvairių profesijų, patiems vaikams nereikia niekur važiuoti.“ T4: „Dalyvauja atvirų durų dienoje, kai kur nors vyksta.“ T5: „Buvo vieno universiteto atvirų durų dienoje, patys domisi, ypač vyresni. Vyko neseniai vienas renginys policijos organizuojamas, važiuojo mūsų vaikai, tai dabar didžioji dauguma nori stoti mokytis ir tapti pareigūnais.“
	Pasirinkimas pagal mėgstamas veiklas namuose	T1: “Žiūri ir matai, kad vienas linksta link kulinarijos, kepinių, patinka kepti sausainius, bandeles, pyragus. Namie padeda prie konditerinių gaminių. Jau dabar pareiškė nuomonę, kad aš būsiu konditeris. <...>Kitam vaikinui įdomu kokią lentą paimti, vinį įkalt, dviratį išardyti, susitaisyti. Manau, kad bus ateityje mechanikas arba statybininkas.“

Didžioji dalis tiriamųjų vaikams pasirenkant profesiją padeda pateikdamos pavyzdžius. Jie susiję su dalyvių asmenine patirtimi, su visuomenei priimtinais ypatumais apie darbą. Interviu metu buvo išgirsta pavyzdžių, kaip dalyvės stengiasi motyvuoti vaikus rinktis jiems priimtina profesiją pagal jų pomėgius: „*Kalbant apie profesijas, va pavyzdžiui ateina mergaitė pas mane, sako: mamyt, koki gražūs tavo nagai, kaip gražiai nupiešta. Aš ir sakau: tu irgi gražiai pieši, tu dar geriau galėtum padaryti ateityje. Kita iškepa pyragą, aš giriu: kaip tu skaniai kepi, tu gali būti puiki konditerė ateityje. Kita mergaitė moka labai gražiai pinti plaukus, ryte visoms sesėms plaukus supina. Aš tuomet giriu: kokia tu kruopšti ir greita, kai tiek sesių sušukuoji. Kiekvienam žmogui reikia to gero žodžio, to pagyrimo, bet tokiems vaikams ypatingai. Svarbiausia yra nenužudyti vaiko svajonės net jeigu ji yra ir labai didelė, sunkiai pasiekama, visuomet galima bandyti rasti kompromisą, pasukti panašia kryptimi“ (T2). Tai parodo, jog dalyvėms svarbi vaiko nuomonė, jo pomėgiai, siekiant užtikrinti vaiko ateitį, kad darbas jam ne tik pinigus atneštų, tačiau ir teiktų malonumą.*

Remiantis gauta informacija apie tai, kaip dalyvėms pavyksta padėti pasirinkti vaikams profesiją, sužinota kad šeimynos bendradarbiauja su mokymo įstaigomis, siekiant,

kad vaikai dalyvauti profesijos pasirinkimo renginiuose. Šeimynų dalyvės dėl to džiaugiasi ir sutinka, kad jų globojami vaikai vyktų į tokius renginius. Kartais iškyla sunkumų su vaiko pasitikėjimu savimi, tačiau dalyvės stengiasi su tuo susitvarkyti skatindamos vaiko savarankiškumą: „*Viena mergaitė neseniai visai norėjo važiuoti į atvirų durų dieną su manimi, aš sakiau, kad ji jau didelė ir gali važiuoti su drauge. Iš pradžių nustebo, bet galiausiai išvyko su drauge ir grįžusi man sakė, kad visos kitos buvo su mamomis. Bet aš neleidau jai nuliūsti, o pasakiau, kokia ji šaunuolė, kad išdrįso viena, kad gali ir pati tai padaryti. Buvo labai patenkinta savimi paskui, kad pati viską išdrįso galų gale be mamos*“ (T1). Galima teigti, jog vaikai rodo iniciatyvą dalyvauti profesijos pasirinkimo renginiuose, reikšdami savo nuomonę ir siekdami pasirinkti profesiją, kuri užtikrintų tinkamą savarankišką gyvenimą: „*<...> jos mąsto apie ateitį, nebijo žvelgti tolyn. Aš galiu tik patarti*“ (T2).

Rengiant vaiką savarankiškam gyvenimui, šeimynų dalyviais įvairiais būdais stengiasi vaikui padėti išsirinkti profesiją pagal jo pomėgius, mėgstamas veiklas. Kaip teigia tiriamoji T1: „*Nuo pat mažumės vaikuose jau matosi polinkiai kažkam. Kaip sakoma, „žmogus turi gyslelę“. Aš tai matau, stengiuosi nukreipti link tos veiklos. Anksčiau būdavo, kad žiūri į vaikus ir iškart nematai, link kur jis linksta, o dabar kitaip. Šita karta kitokia. Na aišku, ne visi taip kryptingai nusiteikę, bet patari, padedi ir vis tiek apsisprendžia. Aš neliepiu stoti į universitetą, man svarbu, kad vaikai jaustų susidomėjimą, kad būtų malonu tą darbą dirbti*“. Tai reiškia, kad dalyvė pažįsta vaikus, supranta jų pomėgius, poreikius, išklauso vaiko nuomonę ir vadovaudamasi tuo, stengiasi užtikrinti vaikams ateitį, padedant pasirinkti profesiją.

Sunkumai parengiant vaiką savarankiškam gyvenimui. Šeimynų dalyvės rengiant vaiką savarankiškam gyvenimui susiduria su įvairiomis problemomis. Norint išsiaiškinti su kokiomis, tiriamųjų buvo paklausta, kokie sunkumai iškyla rengiant vaiką savarankiškam gyvenimui.

Pagal gautus tiriamųjų atsakymus, buvo išskirta kategorija - sunkumai susiję su vaiko parengimu savarankiškam gyvenimui ir 3 subkategorijos, tai: vaiko pasitikėjimo savimi trūkumas, visuomenės neigiama įtaka, vaikų nenoras mokytis. Tiriamųjų atsakymai pateikti 18 lentelėje.

18 lentelė. Tiriamųjų patiriami sunkumai, rengiant vaiką savarankiškam gyvenimui

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Sunkumai susiję su vaiko parengimu	Vaiko pasitikėjimo savimi	T1: „Kai vaikai jau būna didesni, išvyksta kažkur mokytis, sunkumai būna tokie, kad dažnai klausia patarimo, nepasitiki savimi. Kai vaikai atvyksta iš kaimo,

savarankiškam gyvenimui	trūkumas	mieste jiems būna šiek tiek baisu. Taip pat mieste daug pagundų, dėl ko baisu vaiką išleisti savarankiškam gyvenimui.“
	Visuomenės neigiama įtaka	T1: „Visuomenė dar nėra atitinkamai subrendusi, kad galėtų žiūrėti į vaikus iš šeimynos, kaip į vaikus iš šeimų.” T2: „Sunkiausia yra tai, kad visuomenė sunkiai priima tokius vaikus, juos iškart <i>nurašo</i> . Jeigu globėja yra ramesnio būdo, neturi drąsos, tuomet tokiems vaikams dar sunkiau. Skaudžiausia, kad ir pedagogai turi tokį nusistatymą, kurie turėtų būti pavyzdys. Visuomenė nesugeba pripažinti, kad toks vaikas gali būti toks kaip visi, arba net pranašesnis.“
	Vaikų nenoras mokytis	T3: „Sunkumai <..> tokie, kad vaikai nenori mokytis, sunku juos motyvuoti. <...> vaikas vaikui nelygu, tie, kurie nuo mažų dienų turi tvirtesnę pagrindą, su tuo vaiku yra paprasčiau. Tie, kurie nuo mažų dienų <i>murgdėsi</i> su tėvais alkoholyje, jiems sunkiau įdiegti tą dalyką, kad ateitis gali būti geresnė. Aš džiaugiuosi, kai vaikai užaugę dirba, stengiasi, neima pavyzdžio iš savo praeities.“

Remiantis interviu metu gauta informacija apie sunkumus, su kuriais susiduria dalyvės parengdamos vaikus savarankiškam gyvenimui, buvo sužinota, jog sunkumai įvairūs. Vienas iš jų - vaiko pasitikėjimo savimi trūkumas. Dalyvės nesijaučia saugios, kurios išleidžia vaikus iš namų, kurie gyvena kaimo teritorijoje, kurie nežino miesto šurmulio ir pagundų. Kai jie augo namuose, jautėsi saugūs, nes ne vieni. Todėl dalyvei buvo užduotas papildomas klausimas: *kaip sprendžiate tokius sunkumus?* Tiriamoji T1 atsakė: „*Kiek galiu tiek padedu morališkai, iš namų taip pat gauna didelę paramą: tiek maistu, tiek pinigais, padedu kaip galiu. <..> vaikai labai nenori gyventi bendrabutyje atskirai, labai dažnai prašo, kad visi iš „šeimynos“ gyventų vienoje vietoje, jie nenori skirtis. Taip jie jaučiasi saugiau, dalinasi savo džiaugsmiais ir vargais. Miesto šurmulyje jie jaučiasi nesaugūs, dėl to ta pati pradžia būna sunku ir man, ir jiems.*“ Tai įrodo, kaip dalyvė atsižvelgia į vaiko nuomonę, prašymus, siekiant užtikrinti vaiko saugumą, emocijas. Kita dalyvė siekdama nesusidurti su šiuo sunkumu, sutinka, kad vaikai gyventų pas juos namuose tiek laiko, kol gaus socialinį būstą: „*Aš jaučiu pareigą užtikrinti vaikui kur gyventi*“ (T5).

Kitas sunkumas, su kuriuo susiduria tiek didžioji dalis dalyvių, tiek patys vaikai tiesiogiai – neigiama visuomenės įtaka, požiūris. Apie tai buvo diskutuota ir ankstesniuose poskyriuose, tačiau svarbu paminėti, kad šis sunkumas pakenkia vaikui visapusiškai: jo sveikatai, užimtumui, ruošiantis savarankiškam gyvenimui. Dalyvėms pikčiausia, kad toks požiūris yra ir iš mokyklos pedagogų, kurie turėtų būti vaikams kaip autoritetai. Todėl vaikai praranda pasitikėjimą net tais žmonėmis iš kurių mažiausiai to galėjo tikėtis. „*Bet aš žinau, kad tas sunkus laikotarpis praeina ir visi adaptuojasi anksčiau ar vėliau. Vaikai stengiasi,*

mokosi, ieško darbų, deda daug pastangų į studijas“ (T2). Tačiau galima pasidžiaugti, kad yra šeimynų, kuriose vaikai nepatiria patyčių: „Smagu, kad mano vaikai neturi tų „etikečių“, jog jie globojami, neturi tikrų biologinių tėvų, čia tų patyčių nėra. Stengiamės ir aprengti gražiai, kad veiktų, ką nori, kad būtų kaip visi ir norim užtikrinti tą pilnavertį gyvenimą“ (T5).

Interviu metu sužinota dar vienas sunkumas, siekiant tinkamai vaiką parengti savarankiškam gyvenimui, tai – vaiko nenoras mokytis. Dalyvės nuomone, vaikas, kuris nesimokina nieko gyvenime nepasieks, o ypač tas, kuris nesimoko užsienio kalbų. Kalbas mokytis skatina motyvuodama darbu užsienyje, didesnėmis algomis, garantijomis. Ir dar viena jos įvardinta priežastis – vaikystės patirtys. Jog kiekvienas vaikas skirtingai rengiamas savarankiškam gyvenimui, tai priklauso nuo jo biologinių tėvų, kokias patirtis vaikai turėjo gyvendami dar su jais.

Pažymėtina ir tai, kad viena tiriamoji, kuri ir ankstesnių vaiko interesų įgyvendinimo aspektuose sunkumų neįžvelgia, taip jų neįvardina ir čia: „*Sunkumų nekyla rengiant vaiką savarankiškam gyvenimui, viskas gaunasi savaime. Kartais atrodo, kad nežinai, ką daryt, bet viskas kažkaip savaime susidėlioja. Būna, kad kiti išvažiuoja į užsienį, padirba, neprigyja ten ir grįžta pas mus“ (T4). Todėl kyla abejonės, klausimai, ar tų sunkumų tikrai nėra, ar nenori jų įvardinti, o gal tiesiog negeba situacijų įvardinti kaip sunkumo. Lieka neaišku, kaip gali pavykti, be jokių problemų, parengti vaiką savarankiškam gyvenimui, kai šeimynoje dalyvės vaidmenį ji atlieka 9 metus, kai vyksta vaikų, kurie turi įvairių sunkumų, kaita.*

IŠVADOS

1. Tėvų netekusio vaiko globos procesui įvardyti teisinėje praktikoje vartojamos 2 sąvokos: globa ir rūpyba. Globos ar rūpybos steigimą lemia vaiko amžius: vaikams iki 14 m. steigiama globa, o nuo 14 m. – rūpyba. Išskiriamos 4 vaiko globos (rūpybos) formos: šeimoje, šeimynoje, globos centre ir institucijoje. Visų formų globa organizuojama taip, kad vaikas augtų aplinkoje, artimiausioje natūraliai šeimai ir, svarbiausiai, atsižvelgiant į jo interesus. Apžvelgus teisinius dokumentus, kokią vietą vaiko globos procese užima pats vaikas, galima daryti išvadą, kad visas globos proceso organizavimas, tikslai bei uždaviniai yra orientuoti į vaiką, jo interesų ir poreikių užtikrinimą bei įgyvendinimą.

2. Geriausia alternatyva vaiko globai – šeima, tačiau kai tai neįmanoma - vaiko globa (rūpyba) šeimynoje. Ji numatoma, kai juridinis asmuo (šeimyna) globoja keturis ir daugiau vaikų šeimos aplinkoje (bendras vaikų skaičius šeimynoje su savais vaikais – ne daugiau kaip aštuoni vaikai, tačiau bendras vaikų skaičius gali būti didesnis, kai neišskiriami broliai ir seserys, arba mažesnis, jeigu yra globojamas neįgalus vaikas). Šeimynos veiklą prižiūri šeimyną įregistravusios savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnyba. Šeimynos aplinka yra labai artima šeimos aplinkai, kas daro įtaką sėkmingam vaiko vystymuisi, augimui, pasirengimui savarankiškam gyvenimui, jo geriausių interesų užtikrinimui.

3. Įgyvendinant vaiko, kuris gyvena šeimynoje, teises ir interesus, svarbu akcentuoti tai, kad svarbiausias asmuo, kuris yra susijęs su jo interesais bei jų įgyvendinimu yra šeimynos dalyvis. Literatūros analizė parodė, kad šeimynos dalyvis, pasitelkdamas socialinio darbo metodus, savo kompetencijas ir praktinius žinias, padeda vaikams užtikrinti ir įgyvendinti jų teises ir interesus bei juos tinkamai atstovauti. Jis tai užtikrina atlikdamas įvairius vaidmenis: tarpininkas, iniciatorius, edukatorius, advokatas, motyvuotojas, bendradarbiautojas, aktyvintojas, įgalintojas. Vaikui, šeimynos dalyvių dėka, yra suteikiamos galimybės kuo efektyviau ir geriau augti, mokytis, tobulėti, pailsėti, pasirengti savarankiškam gyvenimui, spręsti kylančias problemas ir prisitaikyti prie esamos aplinkos. Kas daro įtaką geriausių vaiko interesų įgyvendinimui ir užtikrinimui.

4. Šeimynose atliktas tyrimas atskleidė, kad:

- dalyvės sudaro sąlygas tinkamam vaiko fiziniam vystymuisi, užtikrindamos sveiką mitybą, fizinį aktyvumą, sveikatos patikrinimą pas gydytojus. Užtikrina tinkamas sąlygas, kad vaikas būtų socialiai ugdomas pagal jo išreikštus norus, nuomonę; įgyvendina mokymosi interesus, motyvuodamos vaikus lankyti mokyklą, pateikdamos teigiamus ir neigiamus pavyzdžius. Įgyvendina ir vaiko laisvalaikio interesus, atsižvelgdamos į vaiko

nuomonę, organizuodamos veiklas namuose, leisdamos vaikus į papildomas veiklas, kurios yra apmokamos, bendradarbiaudamos su kitomis institucijomis.

- dalyvės pilnai užtikrina vaiko parengimo savarankiškam gyvenimui interesus, mokydamos juos buitinių įgūdžių, kaip reikia elgtis su pinigais, ugdydamos žmogiškąsias vertybes, padėdamos pasirinkti profesiją, teikdamos įvairią pagalbą, siekiant įgyvendinti geriausius jo interesus.

- išklausoma ir atsižvelgiama į vaiko nuomonę užtikrinant vaiko fizinį ir socialinį vystymą, bei laisvalaikio užtikrinimą. Įgyvendinant vaiko mokymosi interesus dalinai atsižvelgiama į vaiko nuomonę, o bendravime su tėvais ir kitais giminaičiais visada išklausoma vaiko nuomonė, tačiau į ją atsižvelgiama, jeigu dalyvė nusprendžia, jog tai nekenkia vaiko interesams ir jo saugumui.

- šeimynų dalyviai atlieka svarbų vaidmenį įgyvendindami geriausius vaiko interesus. Jie atlieka motyvuotojo, įgalintojo, tarpininko, aktyvintojo, iniciatoriaus, bendradarbiautojo vaidmenis;

- įgyvendinant ir užtikrinant vaiko interesus, tiriamosios susiduria su įvairiais sunkumais ir problemomis. Tai: 1. neigiamas visuomenės požiūris į globojamus vaikus, tame tarpe ir patyčios, kas trukdo tinkamai vaikui socialiai vystytis, mokytis ir pasirengti savarankiškam gyvenimui; 2. sunkumai susiję su vaiko praeitimi ir atsinešta patirtimi iš biologinės šeimos; 3. vaikų nenoras mokytis; 4. neigiama įtaka vaikui iš tėvų pusės, kuri pasireiškia po bendravimo su jais ar kitais giminaičiais; 5. vaiko pasitikėjimo savimi trūkumas parengiant jį ir išleidžiant į savarankišką gyvenimą;

- kai kuriuos vaiko interesus įgyvendinti sunku dėl vidinių veiksnių, t.y. vaiko praeitis, motyvacijos stoka ir išorinių: visuomenės požiūris, paslaugų negavimas.

PASIŪLYMAI

Remiantis tyrimo metu gautais rezultatais, rekomenduojama:

Šeimynų dalyvėms:

- bendradarbiauti su Vaiko teisių apsaugos skyriaus specialistais, siekiant saugaus ryšio palaikymo su tėvais ar kitais giminaičiais, nepažeidžiant vaiko interesų;
- užtikrinti aktyvų vaiko dalyvavimą priimant sprendimus, susijusius su jo mokymosi interesais, remiantis JT vaiko teisių konvencija, jog sprendžiant kiekvieną klausimą, susijusį su vaiku, reikia jį tai įtraukti vaiką;
- sudaryti sąlygas vaikui gauti psichologinę pagalbą, siekiant tinkamo vaiko augimo, vystimosi.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Alkimavičius, K., Aukščiūnienė, G., Beliukevičienė, D., Budrienė, O., Jurkuvienė, R., Darulienė, E., Gaidosikienė, I., Kavaliauskienė, A., Klimantavičienė, I. V., Masiukienė, A., Skridlaitė, I., Šergalienė, S., Šimkienė, S., Šimkienė Ž. (2010). *Mąstyti, būti, veikti*. Utena: Lietuvos socialinių darbuotojų asociacija.
2. Danusevičienė, L., Povilaikaitė, S. (2004). *Socialinė gerontologija: ištakos ir perspektyvos. Socialinio darbo modeliai gerontologijoje ir Socialinis darbas su pagyvenusiais ir senais žmonėmis: metodų pritaikymo galimybės*. Kaunas: VDU.
3. Eekelaar, J. (2015). *The Role of the Best Interests Principle in Decisions Affecting Children and Decisions about Children*. International journal of children's rights, 23 (2015) 3-26.
4. Gaižauskaitė I., Valavičienė N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: VĮ Registrų centras.
5. Gauthier, L. (2001). *Trečiojo tūkstantmečio vaikai*. Vilnius: Presvika.
6. Globotinių skaičius šeimynose (2018). Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R187#/>.
7. Gvaldaitė, L., Šimkonytė, S., (2016). *Vaikų globos namų deinstitucionalizacija Lietuvoje: ar „vežimas“ judės į priekį?* Socialinė politika, 55-73.
8. Ilgūnienė, R. (2009). *Vaiko globos organizavimas šeimoje: globėjų pasirengimas globoti vaikus*. Socialinis ugdymas 10 (21), 56-142.
9. Jankowska A. M., Lewandowska – Walter A., Chalupa A. A., Jonak J., Duszynski R., Mazurkiewicz N. (2015). Understanding the Relationships Between Attachment Styles, Locus of Control, School Maladaptation, and Depression Symptoms Among Students in Foster Care. *National association of School Psychologists* 9 (1), 44-58.
10. Johnson, L. C. (2001). *Socialinio darbo praktika, bendrasis požiūris*. Vilnius: Vilniaus universiteto Specialiosios psichologijos laboratorija.
11. Jonynienė, Ž. (2005). Vaiko teisių įgyvendinimo Lietuvoje aktualijos. *Acta Paedagogica Vilnensia* 1392-5016, 129-142.
12. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (1989). *Valstybės žinios*, 1995 60-1501.
13. Kairienė, B. (2013). Agresyvaus tėvų elgesio su savo vaikais prevencijos prielaidos. *Monografija*. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.
14. Kairienė, B. (2005). Vaikų, patyrusių smurtą šeimoje, globos problemos. *Socialinis darbas*, 4 (2), 70–77.

15. Kairienė, B., Žiemienė, R. (2007). Vaiko teisių įgyvendinimo ypatumai šeimoje. *Socialinis darbas*, 6 (2), 43–50.
16. Kardelis, K. (2016). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: edukologija ir kiti socialiniai mokslai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
17. Koskinas, S., Naujanienė, R., Večkienė, N. (2004). *Socialinė gerontologija: ištakos ir perspektyvos*. Kaunas: VDU.
18. Krivka, E. (2009). Viešojo intereso gynimas civiliniame procese. *Monografija*. Vilnius, Mykolo Romerio universitetas.
19. Kvieskienė, G., Indrašienė, V. (2008). *Socialinio darbo ypatumai vaikų globos namuose*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
20. Kvieskienė, G. (2005). Pozityvioji socializacija. *Monografija*. Vilnius, Leidykla.
21. Kvieskienė, G. (2003). Socializacija ir vaiko gerovė. *Monografija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
22. Leliūgienė, I. (2003). *Socialinė pedagogika: vadovėlis*. Kaunas: Technologija.
23. Lenore M. Mc Wey, Ming Cui, (2017). Parent–Child Contact for Youth in Foster Care: Research to Inform Practice. *Florida State University. Family Relations* 66 (October 2017): 684-695.
24. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (2000). *Valstybės žinios*, 2000 Nr 74-2262.
25. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 1992 Nr. 33-1014.
26. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo“ (2002). *Valstybės žinios*, 2002 Nr. 68-2798.
27. Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas (2006). *Valstybės žinios*, 2006 Nr. 17-589.
28. Lietuvos Respublikos Šeimynų įstatymas (2010). *Valstybės žinios*, 2010 Nr. 25-1176.
29. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių kontrolieriaus įstatymas (2000). *Valstybės žinios*, 2000 Nr. 50-1432.
30. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996). *Valstybės žinios*, 1996 Nr. 33-807.
31. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2017 metų veiklos ataskaita (2018). Prieiga per internetą: <http://www.vtaki.lt/lt/vtaki-veiklos-sritys/veiklos-ataskaitos>.

32. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo“ (2002). *Valstybės žinios*, 2002 Nr. 35-1275.
33. Liobikienė, T. N., Šinkūnienė, J. R. (2010). *Socialinio darbo su neigaliais žmonėmis ypatumai. Socialinis darbas. Profesinė veikla, metodai ir klientai*. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
34. Litvinienė, J. (2002). *Šeima - vaiko ugdymo institucija*. Klaipėda: Klaipėdos Universiteto leidykla.
35. Matulevičiūtė, D., Kukauskas, R., Montrimienė, V. (2005). *Atmintinė vaikų globėjams*. Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
36. Mielke, U. (1997). *Geriau supraskime sunkius vaikus*. Vilnius: Lektūra.
37. Pabedinskienė, R. (2004). *Vaiko globos teoriniai metmenys*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
38. Palmieri, L. E., Salle T. P. L, (2017). Supporting students in foster care. *Psychology in the schools* 54 (2), 117-126.
39. Raudeliūnaitė, R., Urbikaitė, J. (2011). Vaikų globos šeimose ypatumai. *Socialinis darbas* 10 (1), 27-35.
40. Sagatys, G. (2003). Vaiko atskyrimas nuo tėvų ir alternatyvioji globa Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje. *Jurisprudencija* t.41 (33) 1, 25-38.
41. Sakalauskas, G. (2000). Vaiko teisių apsauga Lietuvoje. Vilnius: Vaiko teisių informacijos centras.
42. Sivec, J. (2005). Vaikų globos institucijų auklėtojo pedagoginės funkcijos. *Magistro diplominis darbas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
43. Snieškienė, D. (2001). *Vaikus globojančios šeimos samprata*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
44. Šeimynų skaičius Lietuvoje (2018). Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R502#/>
45. Valickas, G.(1997). Psichologinės asocialaus elgesio ištakos. *Monografija*. Vilnius: Lietuvos teisės akademija.
46. Valstybinio audito ataskaita (2014). Prieiga per internetą: <https://www.vkontrole.lt/paieska.aspx>
47. Vitkauskas, K. (2010). *Vaiko globos organizavimo principų įgyvendinimas Lietuvoje*. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.
48. Žalimienė, L. (2007). *Vaikų socialinės globos kokybė ir jos vertinimas*. Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

SANTRAUKA

Paulauskaitė I. (2018) *Šeimynose gyvenančių vaikų interesų įgyvendinimas*. Edukologijos ir socialinio darbo instituto, Vaiko teisių apsaugos magistrantūros iššęstinių studijų magistro darbas. Mokslinio darbo vadovė: prof. dr. Brigita Kairienė. Vilnius. Mykolo Romerio universitetas.

Darbo tikslas: atskleisti šeimynose gyvenančių vaikų interesų įgyvendinimo aspektus.

Struktūra: teorinė mokslinės literatūros ir dokumentų analizė; empirinis metodas - kokybinis tyrimas, duomenų rinkimo metodas - pusiau struktūruotas interviu; duomenų analizės metodas – turinio (content) analizė.

Tyrimas atskleidė, kad: šeimynų dalyvės įgyvendindamos vaiko fizinio ir socialinio vystymosi interesus, atsižvelgia į vaiko nuomonę. Užtikrinant mokymosi interesus, jos motyvuoja vaikus lankyti mokyklą, pateikdamos to teigiamus ir neigiamus pavyzdžius. Įgyvendinant vaiko laisvalaikio interesus, visada išklauso ir atsižvelgia į vaiko nuomonę, organizuodamos veiklas namuose, leisdamos vaikus į papildomas veiklas, bendradarbiaujant su kitomis įstaigomis. Įgyvendinant bendravimą su tėvais ir kitais giminaičiais, visada išklausoma vaiko nuomonė, tačiau į ją atsižvelgiama, jeigu tai nekenkia vaiko interesams ir jo saugumui. Šeimynų dalyvės tinkamai užtikrina vaiko parengimo savarankiškam gyvenimui interesus, mokydamos juos buitinių įgūdžių, kaip reikia elgtis su pinigais, ugdydamos žmogiškąsias vertybes, padėdamos pasirinkti profesiją.

Tiriamosios, įgyvendindamos vaiko interesus, atlieka įvairius svarbius vaidmenis, tai: motyvuotojo, tarpininko, įgalintojo, iniciatoriaus, aktyvintojo, bendradarbiautojo. Taip pat šeimynų dalyvės naudoja įvairius metodus: motyvavimą, bendradarbiavimą su kitomis įstaigomis ir jose dirbančiais specialistais, pokalbius su vaikais, pavyzdžių pateikimą.

Tyrimo rezultatai leido nustatyti problemas ir sunkumus, su kuriais susiduria šeimynų dalyvės, įgyvendindamos vaiko interesus: neigiamas visuomenės požiūris į globojamus vaikus, patyčios; sunkumai susiję su vaiko praeitimi ir atsinešta patirtimi iš biologinės šeimos; vaikų nenoras mokytis; neigiama įtaka vaikui iš tėvų pusės; vaiko pasitikėjimo savimi trūkumas parengiant jį ir išleidžiant į savarankišką gyvenimą.

Raktiniai žodžiai: vaikas, vaiko interesai, globa, šeimyna.

SUMMARY

Paulauskaitė I. (2018) *Implementation of the welfare of children living in childcare groups*. Master's thesis of the Institute of Educational Sciences and Social Work extensive course. Supervisor: prof. dr. Brigita Kairienė. Vilnius, Mykolas Romeris University.

The aim of the thesis: to reveal the aspects of the implementation of the welfare of children living in childcare groups.

Structure: theoretical analysis of scientific literature and documents; empirical method – qualitative research, data collection method - semi-structured interviews; data analysis method - content analysis.

The thesis revealed that: the childcare group members take into account the children's opinions when implementing the children's physical and social development. For ensuring educational wellbeing, they motivate children to attend school by presenting positive and negative examples. For implementing their well-being regarding the children's leisure time, they always listen to and take into consideration the children's opinions by organizing activities at home, allowing children to attend supplementary activities, cooperating with other institutions. Regarding communication with parents and other relatives, the child's opinion is always listened to, but it is taken into account only if it does not harm the child's interests and his safety. The members of the childcare groups adequately ensure the child's preparation for independent living, by teaching basic skills, how to deal with money, developing human values, helping them choose a profession.

The members of the childcare group play various important roles while implementing children's interests, such as of a motivator, a mediator, an initiator, an activator, and a collaborator. The childcare group members also use different methods: motivation, collaboration with other institutions and the specialists working there, discussions with the children, giving examples.

The results of the thesis allowed to identify problems and difficulties faced by childcare group members while implementing the children's welfare: the negative attitude of the society towards sheltered children, bullying; difficulties related to the children's past and experiences brought from the biological family; the reluctance of children to learn; negative impact on the child from the parents; the lack of self-confidence in preparation for independent life.

Key words: children, children's welfare, custody, childcare group.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2018-12-09

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Edukologijos ir socialinio darbo instituto, Vaiko teisių apsaugos magistrantūros iššestinių studijų studijų studentė, Ieva Paulauskaitė, patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „Šeimynose gyvevančių vaikų interesų įgyvendinimas“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbu metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

(vardas, pavardė)